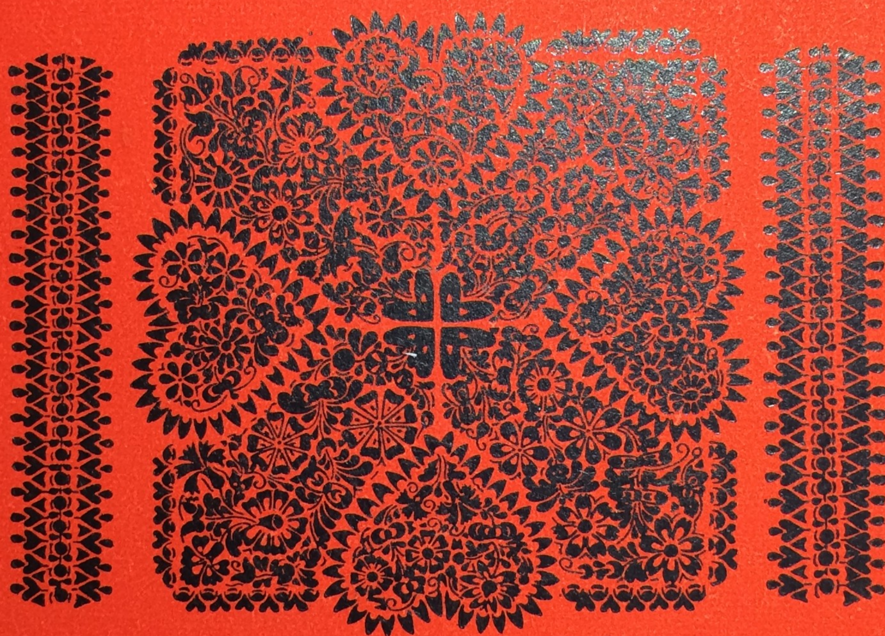
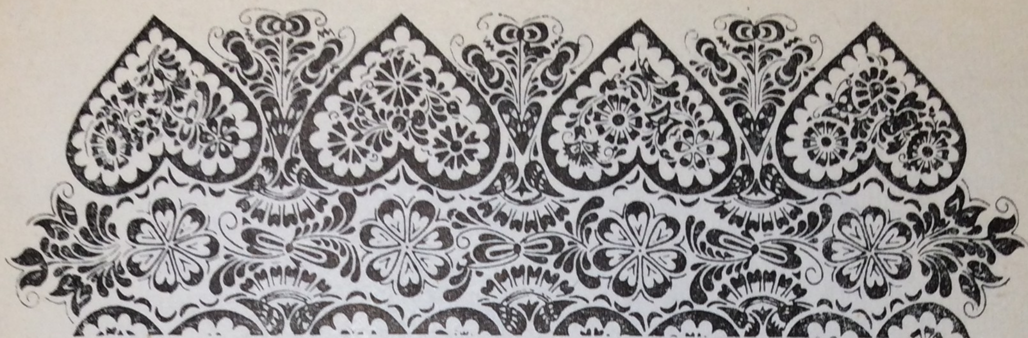
Marie Kuděříková

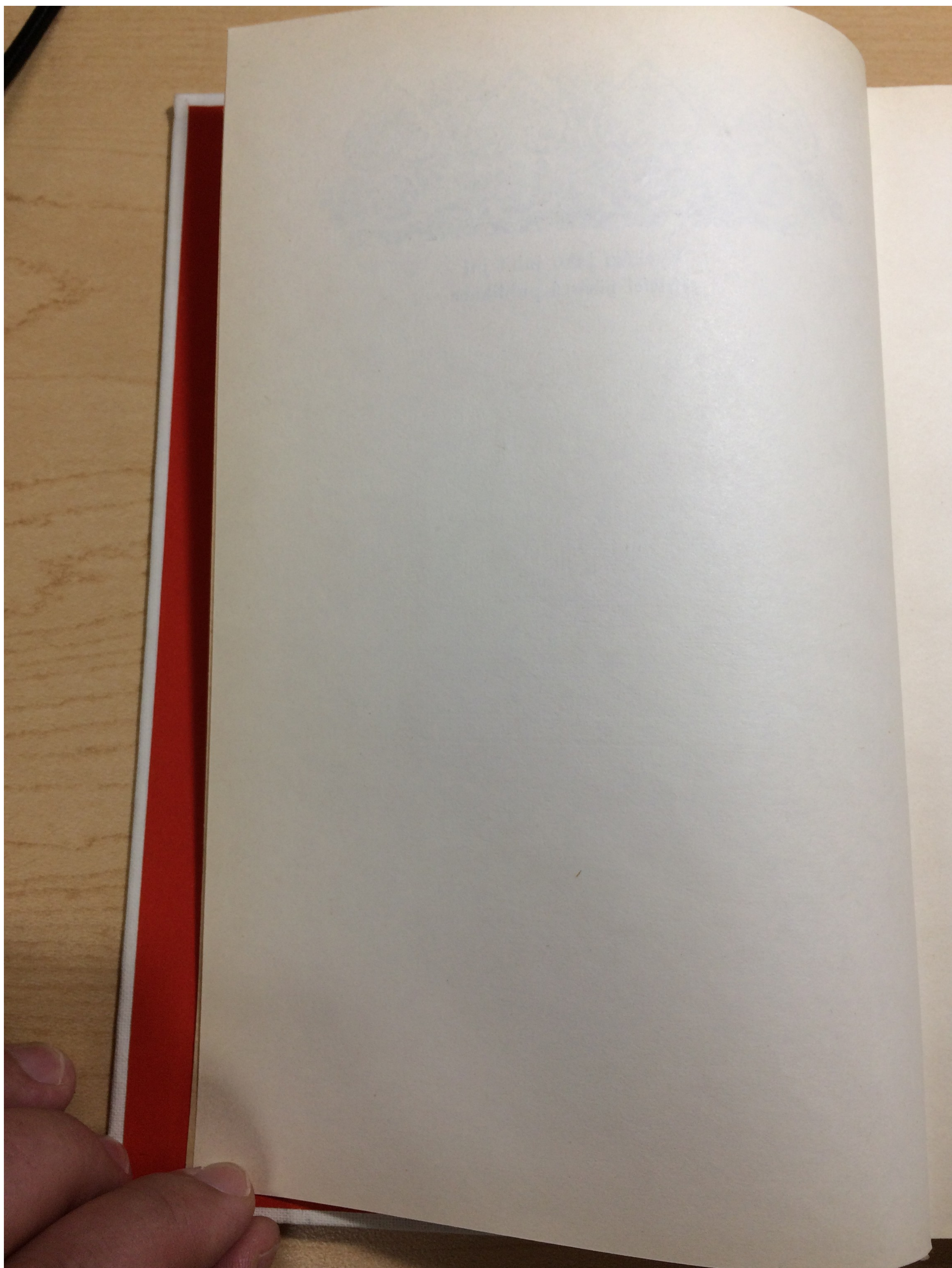
ZLOMKY ŽIVOTA

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

Vychází jako jubilejní
třítisící pětistá publikace

8. II. 42.

Měla bych vlastně popsat dojmy z doby „kandidátů smrti.“ Vzpomínám a vidím jen úzkost, opuštěnost a touhu po milých lidech. Ta doléhala [illegible] nejvíce, snad také díky tomu, že zapracování doby, protože [illegible] práce bylo drahé peří! Ale já si vždy byla vědoma toho [illegible] nebyly ti ozdoba, zdraví a chuť podrobit se, ale konec konců [illegible] odpovědnost a posílat na své vlastní síly. A musím říci, že já [illegible] měla ráda [illegible] chvilky, ve kterých jsem musila napjat veškeré síly a radovat [illegible] práce! Byly to zvláštní momenty, podle kterých se dala [illegible] úspěšnost a síla. Přispívaly k poznání, [illegible] to vše z [illegible] byly velmi zajímavé pro celý [illegible] život. A tak jsem se v několika [illegible] dostala do nové situace a byla mi [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] představa byla četná, vytrvalá, pochopitelná. [illegible] Pražská [illegible] kterou jsem vstala i když mi se jí zdálo.

Musím-li být [illegible]! [illegible] přiznat sama sobě, že tehdy se mnou byla truda pouze [illegible] odpočinku. Poznat hlubokou duši v nejkritičtější chvíli [illegible] ale, neboť nejtěžším krizím. Jistě díky tomu tehdy.*

* [illegible] soudružek tupou odevzdanost. Člověk si [illegible] jen do své mysli, pak pocity velikého [illegible]! [illegible] se musí! To se dá naučit. A tak i kr- [illegible] selo. Svět se zúžil [illegible] naděje se stalo [illegible] svůj, samostatný [illegible] kterým dodání [illegible] t se

23. VII. 42.

[illegible]

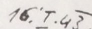
9. I. 43.

Dostala jsem spousta dopisů. Od maminky plný nejhlubší vroucnosti, bolesti a lásky.
Maminko, já děkuju Tobě, že všecko udělám co potěší Tvoje srdce, já děkuju [illegible]
a bolest světa, já trpím a snáším všechny bolesti, ale ty jediná máš na ty veliké
bolest lék. Vyhovuj, co žádám, a nebudu bolestí [illegible], ale [illegible]
[illegible] nebeské! Ježíši, Maria, Josefe, stůjte při mně, v mé [illegible]
[illegible] "to musí být Tvé slovo, to budou i moje. Všechny Tvé [illegible]
[illegible], [illegible] i ty, když jsem já položila a [illegible] líbám [illegible]
to tělo moje drahé, ty oči dobré, ta ústa, v tom [illegible], [illegible], miluji, mi-
luji tě velice, miluji a trpím s tebou, ale [illegible] [illegible] Tvoji
dobrotu. [illegible] moje [illegible] dítě moje a [illegible] na tom Kalvarii, [illegible]
[illegible] [illegible]! [illegible] tě [illegible], líbám tě na ústa [illegible] matka

Má maminka je [illegible], [illegible] život [illegible], [illegible] na [illegible] [illegible]
A já [illegible]! Kdybych se [illegible] bolestí, kdyby [illegible] [illegible] všech [illegible]
[illegible] na [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]! [illegible]
Já nesmím vydat [illegible] dítka, ani své matce ne, [illegible] [illegible]
[illegible]. Vidíte, [illegible] jedna [illegible]" atd. Když matka [illegible] na [illegible]
bolest, [illegible] [illegible] [illegible] tak, že [illegible] [illegible]. Ale [illegible]
[illegible] já [illegible], já [illegible]! [illegible] a [illegible] bolest [illegible]
obětovat jako [illegible]!
V [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

16. I. 43.

Jako starostliví rodiče jistě se zajímáte o moji domácnost, byt, vybavení atd.
Jsem jako [illegible] (alespoň se [illegible] jménem [illegible] [illegible] byl asi přirovnala
s [illegible] [illegible] se snažím zařízení vyplnit i když jen válečnými prostředky) v [illegible]
vyplněné [illegible]. Vedle pronde jednoduchým [illegible] vysoko ve stěně a [illegible] tvoří
druhou stěnu, zakrývají ji větší [illegible], otevřením [illegible] látku. Ale je dosažitelné
i pomocí lenochu ze židle. Stůl, [illegible] stolek, židle, [illegible] s [illegible] dekou
a matracemi ze [illegible], malá skříňka na stěně s miskou, lišta věšákem pro [illegible]
tvoří nábytek. Z [illegible] [illegible] původu co se týká stoličky, [illegible], [illegible] atd.
Abych nezapomněla! Kýbl (každému více doporučuji, čas jsem [illegible] a tak [illegible]
se toto zařízení bylo nazváno [illegible]) v jednom koutě a několik [illegible]
[illegible] topení v [illegible]. No a zapomněla bych [illegible] na [illegible]!
Stěny jsou okrášleny [illegible] [illegible] předmětů, [illegible] s [illegible] [illegible] a [illegible]
[illegible], také malým zrcadlem! Myslím že k [illegible] [illegible] zatří pohled na
mě ve spodním [illegible] (vyměňují se 1x za 14 dní) abyste buď [illegible] nebo
neplakali! Smrt [illegible] je [illegible]! Den [illegible] [illegible] budík, [illegible],
vstát, uklidit, umýt atd. V 6 vydávání snídaně ([illegible] kávu, chléb, někdy marmeládu
[illegible], či [illegible] polévka) v 6 [illegible] se má [illegible] [illegible] do 1/2 12, kdy zazní
rajský tón ([illegible] a [illegible] [illegible] [illegible] 10 minutami [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] kolem [illegible] v kruhu. Po jídle ([illegible]
polévka s [illegible] [illegible], [illegible], rýže, také [illegible]! Ale [illegible]
je válka!) [illegible] [illegible] večeře (černá káva, chléb, margarin [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] polévku, chléb atd.) Pak se [illegible] a
[illegible] [illegible]

[illegible] s [illegible] a [illegible], také
[illegible] jsou také [illegible] [illegible] ([illegible]
[illegible]. Vaše [illegible], vždyť je válka!)
[illegible]. Mimo malého [illegible] ([illegible])
[illegible], nebo také pozorovat, co je
[illegible] ve [illegible] [illegible] [illegible] a [illegible]
[illegible], která se [illegible] a
[illegible], [illegible]. Proč? No, abych si
[illegible] si, [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ([illegible])
[illegible] [illegible], když sedím na [illegible], aby [illegible]

Strafgefängnis Bz. 27/III.43. **Breslau 10, den** 26. března 1943.
Kletschkaustraße 31

Drazí moji rodiče, moje milovaná maminčko a tatíčku! Moje sestro jediná a maličký bratře! Nejdražší stařenko a tetičko! Moji přátelé, milí, drazí, známí! Má rodino! Vy všichni, drazí v tom, co je srdci mému nejmilejší! Loučím se s Vámi, pozdravuji, miluji. Neplačte, nepláču. Bez nářku, bez žádného strachu, bez bolesti odcházím, vše se přidávám k tomu, co mělo být přece jen účelem, ne prostředkem. K odchodu od Vás a přece k naprostému sblížení, splynutí! Tak málo Vám mohu ze své lásky dát, jen nejvážnější ujištění o její hloubce a korunnosti. Vřelé díky. Dnes, 26. III. 43 o půl sedmé večer, dva dny po dovršení 22 roku svého života vydechnu naposled. A přece do posledního okamžiku! Žít a věřit

Míla [illegible] vahu žít, neztrácím ji ani tváří v tvář

tom[illegible] nazývá smrtí! [illegible] bych na sebe vzít

[illegible] je za Vás, touhu odnést

j[illegible] ké, netrpte, neplačte!

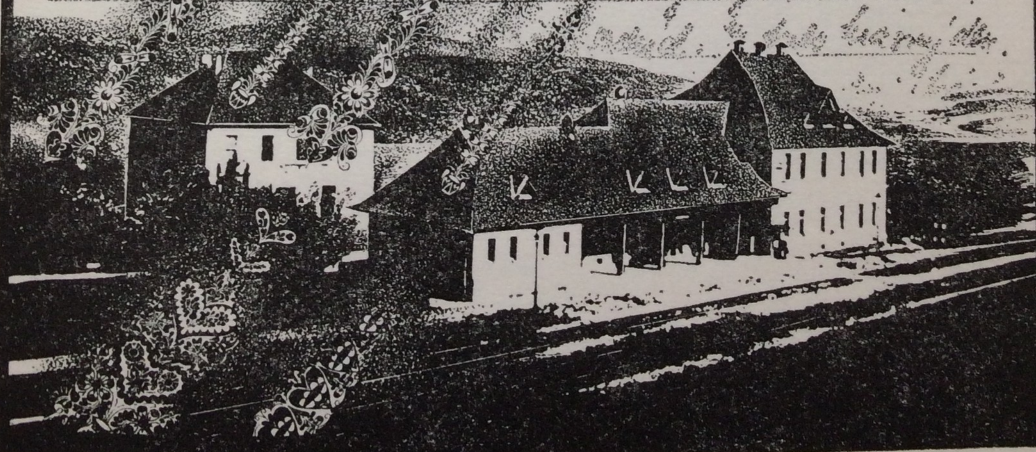
Ja[illegible] Vás [illegible]! Nemůžete mě vždy

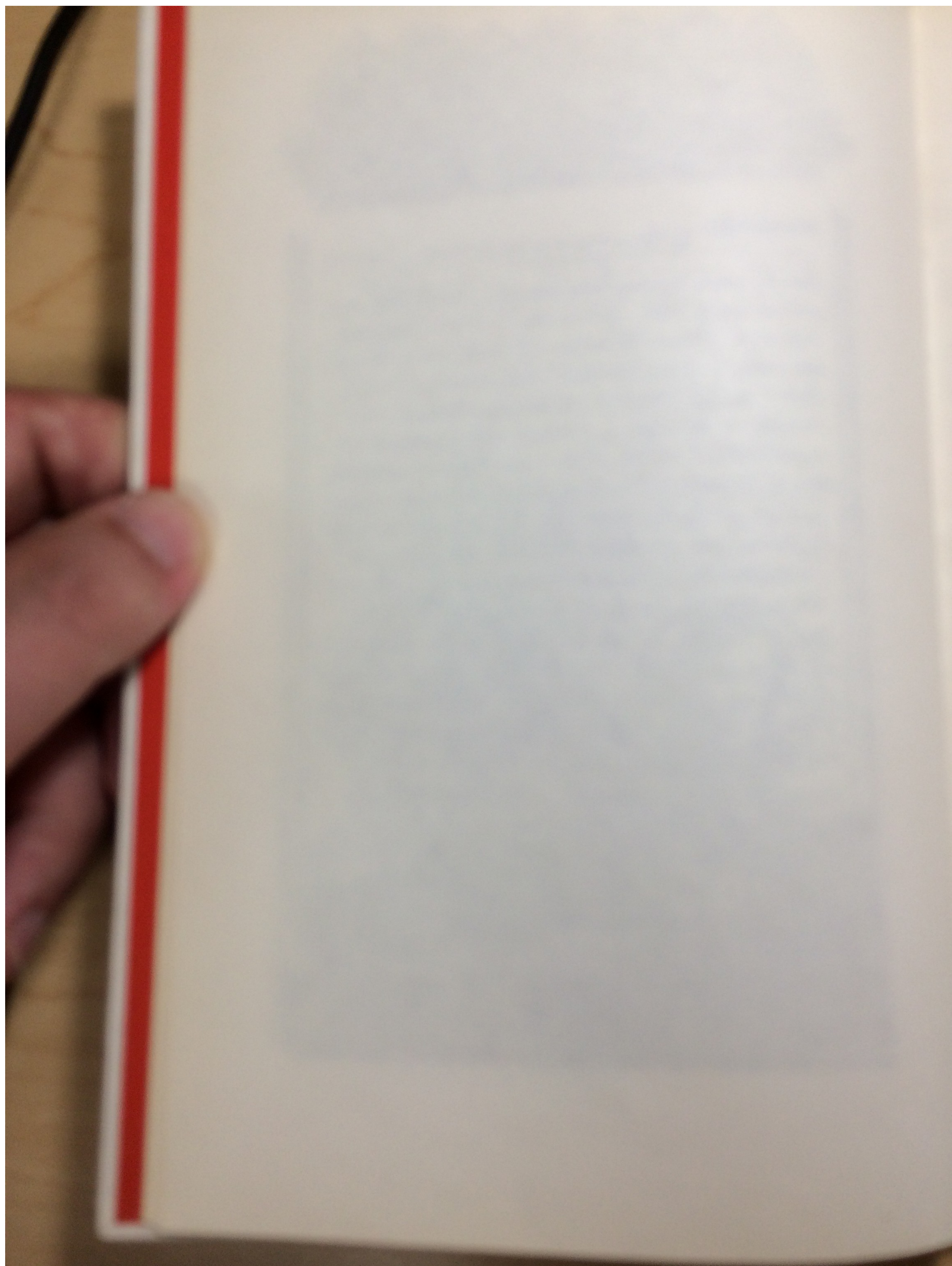
lidé [illegible]! Nedělali jste co bylo jen v

lidsk[illegible] a nejgentlejší, [illegible]

[illegible]

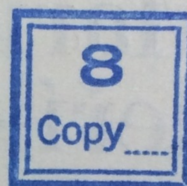
ZLOMKY ŽIVOTA

Marie Kudeříková /1921-1943/

Mladá fronta

EDICE BOJE

V knize je použito dekoračních kreseb, které
pro toto vydání vytvořila dne 28. března 1974
maminka Marie Kudeříkové

7. 12. 1942
pondělí

Pocítila jsem něco z mystických, březinovských nálad. Stejně vznešeného, ale mnohem bližšího, radostného, lidského, vystupujícího z nesmírných hloubek lidských duší. Spojuji řetěz „rukou“, ale ne éterických, křehkých, ale tvrdých a černých prací! „Rukou“ drtivé síly, které spoutají člověka bestii a postaví chrámy plné jasu a života. To jsou mí „stavitelé chrámu“. Jsem článkem, který je pevně přikován.

Tolik lásky kolem mě, ke mně. Usmívám se radostně a vím, že lásku mohu splatit láskou, že nejsem na ni chudá.

Nejsem básník, nedovedla jsem nikdy zrýmovat dvě věty. Učila jsem se ale vždy jemně, do nejmenších odstínů zachytit cit, krásu. Byla jsem pouze vděčným přijímačem hlasů, šumotu lidských duší básnicky nadaných. Má slova jsou pouze pokusem zachytit to neviditelné duševní dění. A nejsem ani člověk, kterému se pod paprsky krásy rozplyne názor, cíl, podstata. My víme, známe náš cíl, a dovedeme se stejnou bezohledností drtit překážky, ať se nám staví v cestu v jakékoliv formě. Sami v sobě i kolem sebe. Dovedeme vést stejně totální defenzívu i ofenzívu, totální boj — proti nepříteli! Se stejnou tvrdostí bojujeme, jako láskou a něhou stavíme světlý lidský svět lidí hodných toho názvu. Tak to musí být, tak to vyžaduje boj. „Když se kácí les, létají třísky!“ Jedna tě zranila a padáš, ale kolem tebe jasný průlom a plno, plno rukou v práci! Usmíváš se.

Včera mi Jaryna vážnými slovy roztrhla oponu svého nitra a nevyslala Kašpárka, aby zpravil o ději za oponou, jak je jejím zvykem. Potěšilo mě to. Ne proto, že by mi řekla o sobě něco, co bych nevěděla, ale protože je to projev důvěry. Lidé jejího druhu, kteří bojují proti zlu v životě humorem, ba i cynismem, odhalují své nejvnitřnější, nejvážnější „já“ jen v okamžicích života

vážných a jen lidem, kterým důvěřují a které milují. Proto! Vím, mé drahé, co jsem povinna své ideji, svému národu a vám, jejím vyznavačům a příslušníkům. Nezklamu, to slibuji tak pevně a slavnostně vám, jako vy jste vložily do mých rukou slib zdvojnásobeného úsilí a práce!

Tak přemýšlím nad problémem „duše". Je to jistě pro mne akutní. „Duší" rozumím komplex duševních schopností, rozumových, volních a citových složek a jejich vnějších projevů, komplex, který právě člověka dělá člověkem a povyšuje nad zvíře. A jak tu ostře vystupuje Leninova filozofie materialismu! Není ducha bez hmoty, neboť každý duševní projev je podmíněn bezvadnou funkcí příslušných hmotných orgánů. Důkaz: se sebemenší poruchou nervového systému zaniká i všecko lidské, duševní. V okamžiku se stává z člověka normálně myslícího, cítícího a chtějícího — bez těchto funkcí blázen, který je kromě tělesné podoby roven zvířeti. A přece žije, čili má míti ještě duši, ta ještě nedospěla k věčným duším, shromážděným prý kdesi ve vesmíru či nad vesmírem. V nebi či pekle. Kam se však poděla ta podstata lidská v tomto případě? Dále: hluboké bezvědomí atd. V případě člověka „blázna" vyprchává tedy jen určitá energie, podobně jako u zvířete nebo stromu. Čím dále jasněji poznávám pravdivou myšlenku Marxovu, že totiž náboženství, Boha, stvořil člověk k obrazu svému a ne naopak. Jaké l i d s k é *rysy nesou náboženství! Rysy kraje, kulturní vyspělosti, rasy. Jistě měla a splnila svůj sociální a organizační úděl, a také ho ovšem zneužila! Mé vyznání je pravdivější a prostší! Miluj, pomáhej a postav svět lidské, vezdejší spravedlnosti! A kdo se postaví v cestu tomuto cíli, toho znič! Použij meče, kterým lidstvo krvavě potlačovalo, ve jménu této věci. Není možno úsměvem zabít dravce, ale jedině zbraní! To je naše vyznání. Lidské, účinné, pozemské!*

Nesnesu ani jediné pochybnosti o správnosti naší věci, stanoviska a cest k ní. Je ověřena rozumem, citem, zkušenostmi ne jedinců, ale celých mas! A v jejím jménu můžeme proto s nadšením bojovat a pracovat a uvědoměle

a klidně padat! Podrobit se všem zákonům nutnosti, riziku práce a boje!

Probírám celý svůj duševní vývoj až k tomuto vyrovnanému stavu. A přitom přecházejí kolem mne řady lidí, kteří jej méně či více spolutvořili. Kolik vlivů, kolik rozumových i citových reakcí na ně! Zkušeností a zážitků!

I vy všichni, kteří ve mne věříte a mne milujete, i vy v tomto okamžiku více než kdy jindy „tvoříte". Odvahu, sílu. Nezdolnost a neotřesitelnost, s kterou vše, co přijde, mohu přijmout. A vůbec, žádný jedinec, ať sebesilnější, nestojí na svém místě ve společenství lidském z vůle a moci jen své, ale je spoluutvářen, ovlivňován jedinci a lidskými zkušenostmi. A proto ješitnost, nadutost jsou nejnebezpečnější, nejhloupější lidské vlastnosti, poněvadž povinností člověka je vracet skromně společnosti lidské to, co v jakékoliv formě přijal podle svých schopností. Sebekritika je vůbec základní věc v otázce výchovy. A kritika vůbec! S lidmi s čestným charakterem, určitým cílem a s lidmi přístupnými kritice se dá počítat bez rizika. Lidé sebenadanější dovedou ješitností více zničit než vytvořit. Zpravidla. A taktika vůči nim je vždy zdlouhavá a přitom nejistá výsledkem.

Zaslechla jsem, že Jarka je přeložena na 132, tedy ke Slávce. Upřímně se z toho raduji. Slávka nebude tolik trpět, přivedena Jarčiným humorem na jiné myšlenky. A vůbec, ve dvou se to lépe táhne, zvláště dvěma dobrým soudružkám. Jsem ráda a vůbec vám nezávidím, má dvě zlatá děvčata! Vzpomínám na Jiřu a na radostné hlouposti, které jsme vyváděly! Já byla ochotna pomáhat jen ve tmě; ve dne mě nikdo nikdy nepodezříval. Tak vážný zjev! Já jsem byla smíškem i venku a při každé hlouposti, ale musila jsem dělat, hrát jen podřadné role, protože jsem s lítostí konstatovala, že postrádám jakéhokoliv dramatického talentu (například jsem nadzvedala postel s Jiřou nebo tahala za nohu bojázlivé; venku jsme dělaly strašidelné stíny s rancem na zádech, představující zloděje, a tak jsme děsily pokojné občany). Obdivovala jsem Jiřu — ta v náladě sršela nápady

(nejvíce v pátek po balíčkách) — její bystrost a pozorovací talent. Několika hadry dovedla charakterizovat každou postavu a přitom přizpůsobila mimiku tak, že ještě neotevřela ústa a už jsme se válely smíchy. Byly to veselé večery! Jednou, když dramatická scéna snad kolem půlnoci vyvrcholila, v a c h m i s t r s řevem rozžal světlo a v něm vyniklo technické uspořádání a výprava. Tlustá Mařenka Z. uprostřed ringu v bojovné pozici proti trpasličí postavě malé Mařenky P. Jiřa vztyčená jako socha pomsty stála na nejvyšším pozorovacím vrcholu, totiž na posteli, s několika jinými, mezi nimiž jsem byla také já. Deky tvořily měkké koberce celého jeviště. Světlo, ticho a zadržovaný smích, který s novou silou propukl ve tmě. Znovu světlo a krákoravé varování stařečka. No, dopadlo to dost dobře.

Kolik veselých, rozpustilých večerů jsme pořádaly s naplněným žaludkem a s nadějí v srdci po pátečním prádle! Děkuji Jiře za ty veselé okamžiky a vzpomínky!

8. 12. 1942
úterý

Měla bych vlastně popsat dojmy z cely „kandidátů smrti". Vzpomínám a cítím jen úzkost, opuštěnost a touhu po milých lidech. Ta doléhala první hodiny nejvíce, snad také vlivem temné, zaprášené cely, protože jedinou dovolenou prací bylo draní peří. Ale já si vždy byla vědoma toho, že přátelský stisk ruky ti dodá odvahu a chuť probít se, i když koneckonců musíš být vždy připravena a spoléhat na své vlastní síly. A musím říci, že já jsem vždy měla ráda v životě okamžiky, ve kterých jsem musela napnout všecky síly a zachovat „klid a rozvahu". Byly to zkušební momenty, podle kterých se dala kvalifikovat vlastní připravenost a síla. Přispívaly k poznání sama sebe. To jsem poznala už ve škole; ty okamžiky nebyly menší závažnosti pro tehdejší život. A tak jsem se v několika okamžicích vpravila do nové situace, a byla mi proto zcela samozřejmá. Ta

představa byla hotova, vytvořena podvědomím. Přišla eventualita, s kterou jsem počítala, i když něco se jí vzpíralo. Mám-li být upřímná, musím přiznat sama sobě, že kdysi ve mně byla touha prožít pocity člověka k zániku odsouzeného. Poznat lidskou duši v nejkritičtější chvíli. A má představa mne klamala, neboť necítím hrůzy. Jistě vlivem ideje. Koneckonců ale vidím na tváři soudružek tupou odevzdanost. Člověk si zvykne i na „šibenici“ a může cítit jen do určitých mezí, pak pocity nelibé povolí. Vpravit se do situace, zdusit vše, co ruší. To se dá naučit. A tak i kriminál mně nepřipadl neznámý a překvapení brzy zmizelo. Svět se zúžil do čtyř stěn a malého okna; a to ostatní, dříve nepostradatelné, se stalo „modrým z nebe“. A člověk cítil stejnou radost z maličkých, samozřejmých a nepatrných věcí, jakou mohl pocítit venku z větších dárků, kterými obdařil život. To je všecko život a největším uměním je umět žít a dovést se vtěsnat do jeho forem. A také je rozbíjet a stavět nové, vzdušnější a pohodlnější. Ale to mohou právě jen lidé, kteří prošli a osobně se smířili s jeho starými nutnostmi, s celkem ovšem nikdy ne! Nás neohne, nezničí, leda zabije nebo zakalí!

A tak se mně dařilo v krátkém životě všecko podle přání, vůle. A přišly na pomoc i šťastné náhody. Nevím, vedlo-li vše k tomuto cíli. Či je to prostředek? Otužující a zakalující? Životní, názorová zkouška? Může být obojí. Já jsem připravena a nelituji. Nežila bych jinak dnes, po těchto zkušenostech, ledaže bych se vyhnula chybám, kterých jsem se dopustila.

Velmi často mě pronásleduje ve snu J. Já se s ním přece úplně vyrovnala. Jsem mu vděčna za nesmírně mnoho. Položil teoretický základ celé mé další praxe. A pomáhal bojovat s vlastní duší i okolím. Nejen on, ale i celé jeho prostředí. Nedovedl mě však udržet těmi ideami, kterými mě získal. Já jsem na něm visela celým citem první lásky, probuzeným ženstvím, obdivem, vděčností a zvykem. Nikdy jsem nevěřila, že bych dovedla tento tak silný komplex citů zlomit. A přece se stalo!

Byla jsem pronásledována, štvána duševními rozpory. A boj, podávaný z jeho strany a vedoucí proti tradici mé duše, rodiny a celého okolí, byl krvavý. A vítězný! Vítězství bylo krásné. V boji za věc, která utkvěla ve mně hluboko a v jejímž jménu jsem se mohla zříci všeho osobního uspokojení. Jednat, to bylo hlavní! A nastal také hlavní boj. S nepřítelem silnějším, než jsem byla sama. S J., s ním. Nejednal podle svých zásad a já úpěla pod tímto rozporem. Byl silný, protože mě důkladně znal. A jist svým vítězstvím. Byla jsem rozervaná a umdlená. Stávala jsem se pomalu a jistě hysterickou. Ničila jsem sebe, jeho, rodiče. A přece jsem toužila k lidem, k jejich bolestem, trampotám. Chtěla jsem pomáhat ze všech svých sil. Ale sotva jsem se usmála, stál zde on. Hrozivý, a já byla až nelidsky věrná! Nezhřešila jsem ani pohledem. Žalář nejtemnější. Dobře mě znal. Znal mou představu bolševika. Je to člověk dokonalý po všech stránkách, pokud je to v lidských silách. Já se snažila stát se jím. Cítila jsem se ale nedokonalá a maličká a on to dovedl ve mně podporovat. Používal sterých zbraní. Totálně. Útočil na dobré i špatné, dobře i špatně. Až pak! Podařilo se a neposlední pákou byla praxe ve jménu věci, ke které jsem přišla šťastnou náhodou, a on neměl tušení! Obratem jsem byla posílena. A vyhrála. Štvána dlouho ze všech stran. Jím, jeho, svými. To byly úplně dramatické scény plné tragiky! Ale já jsem byla osvobozena, odpovědna svému vlastnímu svědomí za své jednání. A poznala svět vytoužený a pravdivý. Já měla pravdu, ne on! A že jsem skončila zde? Ne tak, jak mi to předvídal on. A jsem šťastna, nelituji! Děkuji mu za všecko, za lásku (neboť to bylo z veliké lásky) a prosím, aby mi odpustil mé chování. Byl to nedostatek sebevlády z mé strany. Já mu odpustila a děkuji i za ten boj! O to jsem byla pevnější, silnější a důkladnější.

On porozumí a porozumí i má mamička, která všecko pozorovala a prožívala a přitom nemohla zasáhnout, protože to nebylo v jejích silách. Dnes rozumí a porozumí!

A od té doby roztály ledy. Snad že láska budí lásku,

našla jsem jí všude tolik. A přátelství. Až jsem se bála, že mě rozmazlí, že ztratím sebekritický smysl. Jistě jsem se dopustila mnoha chyb, zarmoutila jsem, ale všecko jsem napravila. Boj s vlastním špatným já potrvá ostatně celý život. Nemohu popisovat právě tu nejkrásnější část života. Našla jsem znovu své rodiče a sestru, lituji ale, že jsem ji nemohla a nemohu ubránit před bolestí dozrávání. Ta mě nezná, nepoznala za tohoto vyrovnaného duševního stadia. Právě tenkrát, kdy se náš poměr mohl nejkrásněji rozvinout, už jsem stála jinde a nemohla odejít. Má Bětuško, postarám se o Tebe. Našla jsem Ti Slávku.

Vím, že tyhle škrabky nemají valné ceny, protože každý jedinec dozrával svým vlastním méně či více bolestným procesem. Ale jistě mají cenu pro mé blízké, pro ty, kdož mě znali a nedovedli si mnohé vysvětlit... Tolika milým lidem bych chtěla napsat, upřímně s nimi promluvit. Nesmím. Ať si vzpomenou, co jsem jim říkávala.

Tisíce myšlenek, vzpomínek, citů! Jdi, hloupá, komu tím můžeš prospět? To cítíš ty, ale lidé, kteří s tebou žili, řeknou: „Nic nového pod sluncem" — tak podobně žije každá lidská duše. A ideu nepotřebuješ ověřovat, ta svou pravdou zvítězí!

Ptáš se mě, Bětuško, jak najít cestu, správnou životní cestu. Má zkušenost — snad se ti osvědčí? Není dobra či zla bez společnosti. A ty chceš konat dobro. Všecko zasvěť tomuto cíli, zmobilizuj všecky své schopnosti. Na správném místě, které určuje tvůj talent, můžeš nejsprávněji, nejlépe pomoci. Tedy za mou ideou! Miluj, pomáhej. Tím nechci říci, abys byla beránkem, jenž snímá hříchy jiných. Nedej se zneužít! Ukaž člověku jen tolik ze své duše, kolik pochopí, jinak mrháš hodnotami, které pro něho nic neznamenají. A svěř jen tolik, kolik důvěry zaslouží. Neubližuj, nikdy neubližuj a měj odvahu napravit! A musíš-li uhodit, hleď, aby i tvá rána byla vedena tak, aby prospěla. Braň se zlomyslným ranám ranami! To platí o osobním styku s lidmi. Lidé jednají

mnohdy špatně, surově, ale věř, že by za jiných okolností dovedli jednat dobře. Celá hospodářská organizace je nutí k vlčímu životu. A ty ve jménu nového uspořádání hospodářských poměrů, nové sociální organizace bojuj! A neměj ohledů k nepříteli! Zde se poměr musí obrátit! Věc nemůže, nesmí trpět. Znovu říkám: Když se kácí les, létají třísky! Hleď, aby třísek bylo co nejméně! Buď čestná, přímá, statečná! Sebekritická! Poznej a poznávej sebe, ustupuj ráda schopnějšímu ve jménu dobra společnosti! Abys ovšem dovedla tak jednat, musíš znát lidi. Nauč se kriticky, dialekticky, ostře logicky myslit, rozebírat a skládat. Uvažuj, přemýšlej! Pozoruj, pozoruj lidi, rozuměj lidem, přibliž se jim! A prostým lidem! Tam jsem našla nejlepší, nejkrásnější, nejstatečnější a nejuvědomělejší! Mezi pracujícími. Ti, jsou-li uvědomělí, vědí vždy, co chtějí. Lidé teoreticky školení pitvají tak dlouho sebe i jiné, až jim nezbude v rukou a v srdcích nic, co by stálo za život, práci a boj! Věčné nic, prázdná marnost při vší komplikaci jejich rozumového, duševního pochodu a chápání. Lidé neschopní činu. Ať už teoreticky či prakticky. A ti nestojí za zlámanou grešli, protože přenášejí tu „intelektuální nákazu“ na jiné. Intelektuálové!

Buď prostá, uč se prostotě ve všech svých projevech! U prostých lidí vede vzdělání, cit a intelekt k cíli! Takový Lenin, Stalin jsou lidé nejostřejšího intelektu, jaký kdy člověk vlastnil, postavili přesné, logické teorie, a co hlavní — provedli je v praxi ve prospěch lidstva. Rozumíš? Poznávej je! Máš k nim ještě daleko, ještě nejsi hotova, vyrovnána s předsudky, tradicí okolí. Zlom ji.

Uč se ze života — pro život! K životu! A nepocítíš nikdy rozmrzelosti.

Cítím takové nutkání mluvit. Jsou to jen slova. A k tomu nespořádaná, myšlenkově rozházená v tom spěchu. Je to už lidská slabost svěřit se, a já jsem jistě člověk, slabý člověk. Dovedu pochopit člověka po této stránce nadaného a pocítit, rozumět jakémusi vnitřnímu tvůrčímu uspokojení. Uzrálá myšlenka musí vypučet, vyrazit. Musí se narodit. A i když nemohu její dobré

působení přirovnat „tvoření" a jeho vlivu, přece bych si přála, aby pomohla, je-li dobrá a silná, jak jsem přesvědčena, vám, mým blízkým. Pro jiné beztak nemá ceny. Umírá tisíce lidských, schopných a bohatých světů! Běda vrahům!

A v osobním životě, má milá, uspokojuj zdravě všecky složky, tělesné i duševní. Kulturně, lidsky. A se vším, se vším se svěřuj mamičce, je velmi citlivá, chápavá a miluje. Zbavila se určitých brzdících předsudků mým vlivem a zkušenostmi se mnou. Cesta je otevřena. Važ si rodičů, jsem na ně hrdá! Miluj. Víš, co znamená láska. Oplať ji stařence a tetičce, neznámým hrdinkám a čestným bojovnicím. Za lásku platily velkými osobními obětmi. A všímej si Jožinka, aby se nestalo to, co nám dvěma. A lásku ti přeji, k muži. Šťastnou, a porozumění! Abys mohla tím svobodněji žít, čím více miluješ a čím více jsi a budeš milována. Nedopusť, abys ty jeho či on tebe uvrhl do žaláře, otroctví.

22. 12. 1942
úterý

Včera ve mně něco mlčelo. Celičký den. Cítila jsem něco mocného, strhujícího, co se dá vyjádřit pouze mlčením. Když jsem byla v Bítýšce, chodívala jsem do školy podél řeky. Rostlo tam několik stromů, a vždycky jsem zpomalila kroky v slunečný podzimní den, kdy odumřelé listí mlčelo a jen sem tam tiše zaplápolal list padající k zemi a maličká vlnka tiše zažbluňkla v tom přívalu vody. Vždycky mě to tak tiše, smířlivě naladilo. Žádná hrůza, jen přirozenost byla v tom umírání. A mlčelivá radost z prožitého, dožitého života. A vůbec jsem milovala přírodu. V lese jsem vrostla do země, stala jsem se jedním ze stromů, kterými proudí neomezená, živoucí energie. Stávalo se mi, že jsem úplně ztratila osobní pocity bolesti, zapomněla jsem na myšlenku, stala jsem se článkem, ve kterém proudila jen vitální energie. Dovedla jsem mlčet celé hodiny. Nebo se radovat,

poskakovat a bzučet jako včely. Nikdy se mi hrubost, zlost a vůbec zlé tak nepříčilo jako v těchto okamžicích.

V Bítýšce jsem vpila tolik krásy. Za měsíčních nocí i jasných dní. Sama a přece ne sama, ale jeden list přírody. Příroda měla hojivý účinek na mne. Když jsem byla rozervaná a unavená neustálými rozpory s J., se svými a se sebou, lehla jsem si do trávy, tváří k modré obloze, a tu jsem úplně fyzicky cítila, jak se to nějak ve mně sesouvá. S J. jsem se toulávala za Strážnicí, kolem zámku, po úzké stezičce obrostlé stromy a křovím, ve kterém bzučely tisíce včel. A bylo to krásné, pokud jsme mlčeli a cítili, že se máme rádi. Nebo kdysi, když jsme si vyměňovali myšlenky jako rovný s rovným. Ale pak se všecko měnilo a změnilo. S Lídou jsem vždycky chodívala daleký kus pěšky a cesta zpět byla nabita myšlenkami a příští den jsem musela s ní ještě dále, abych je já či ona mohla vyslovit. A s mou mamičkou! Celé hodiny jsme chodily úplně mlčky, a přestože doma jsme se nemohly dorozumět, zde jsme mlčely a potkávaly se. V lese, to je podivné, z ní spadlo všecko to maminkovsky měšťácké, zde se cítila silněji než kde jinde a bez těch zapomenutých předsudků také víc chápala. Zde byla matka s dcerou. Zde se snažila proniknout k dceři; škoda, že tenkrát jsem více mlčela, než mluvila. Ale mamička rozuměla a dnes rozumí dokonale. Člověk potřebuje samoty i společnosti lidí. Aby se vyrovnal sám se sebou, samoty.

Mimoto že je příroda zázračným lékařem, je nepřeberným zdrojem všech uměleckých inspirací. Všech.

Jednou jsem šla z pole. Byl takový krásný letní podvečer a po celodenní únavě tím sladší. Jako občerstvující nápoj působil. Potkala jsem známého, pozdravila ho a zapovídali jsme se. „Máte tu krásně," povídám. „My tu krásu ani nevidíme," odpověděl. A měl pravdu.

Ta krása zůstává neviděna a neslyšena pro tu spoustu dřiny a starostí o vezdejší chléb. Je marno přehrávat nejlíbeznější melodie hluchému, kterému sluch musí navrátit nejdříve operační zákrok. To je nejmarkantnější případ. Lidé žijící ve zdroji všech krás vůbec ho po této

stránce neznají. Zabučení krávy je pro ně srozumitelné, ale ne Smetanova hudba. A je to samozřejmé. Ne že by neměli vnímavou duši, naopak. Ale prostě proto, že nemají času zaposlouchat se do symfonie přírody, které by je jistě přivedly k hudbě. A tak šlágr, zcela hrubý a malý, je dovede vyburcovat svým rytmem, který svádí k pohybům, tanci. Vlivem šlágrové produkce se zapomíná na jejich lidové písně, svěží, prosté a rytmické. A tak je uzavřen prostému lidu nejširších vrstev svět ducha, myšlenky, krásy, umění, svět, který byl postaven z jejich práce a potu. A přece jsou jako Adam a Eva z tohoto ráje vyhnáni. Ba ani netuší, že existuje. Mluví a nevědí, že jejich řeč je, dovede být líbezná, kouzelná, zvučná. A proto cesty buditelů lidu, cesty duchovních jeho vůdců a učitelů jsou naprosto neúspěšné, pokud nebyl proveden onen materialistický řez. Zabezpečit dostatečně chleba a teprve pak, v jejich volné, opravdu volné chvíli, jim otevírat ty zámky. My materialisté nejmaterialističtější (neboť tvrdíme a víme, že není ducha bez hmoty, není myšlenky, citu, krásy bez ní) svým materialismem rozbíjíme mříže, kterými zatarasili cestu k duchu ti nejčiřejší idealisté. I to byla vypočítavost, ať vědomá či nevědomá.

Takový idealista, jako byl Berkeley, tvrdí, že hmota neexistuje, že existují jen duchové, duch. Já bych ho léčila radikálním způsobem (jako léčil doktor Koch dámu trpící migrénou vědrem ledové vody). Postavila bych ho na celé dlouhé hodiny k rotačce jako dělníka, který musil tisknout jeho „idiotské přeludy“. A nechala ho řádně vyhladovět. Pak bych ho nasytila, tak asi z jedné desetiny, aby dostal teprve chuť a sliny se mu sbíhaly v ústech. Teď bych přinesla krásný, voníci chléb. Zdali by pak ještě tvrdil, že chléb jako hmota neexistuje, že existují pouze senzualistické vjemy čichu, barvy, chuti? Ať se jich tedy nají, bude-li schopen dále vytrubovat svou ohlupující filozofii do světa. Kdyby ještě křičel své „a přece se točí“, opakovala bych tuhle kúru několikrát a důkazem prolhanosti jeho filozofie by bylo to, že jeho mrtvola by už

mlčela, poněvadž své tělo nezásobil hmotou, která jeho filozofický duchovní svět udržovala živý.

Vy prolhaní idealisté s vaší filozofií hloupou a neživotnou, kterou jste zkonstruovali z nesrozumitelných pojmů a frází! Její záludnost objasníme lidu ne vědeckými traktáty, ale jasnými fakty ze života, a prostý, přirozený, rozumný a nezvrácený člověk ji zašlápne, rozdrtí. A pak vstoupí tam, kam jste se vy snažili dojít, ačkoliv jste přitom znovu rozbíjeli křídla sobě i jiným. Přes hmotu k duchu! A postavíme filozofii jinou, lidštější, krásnější a hlavně pravdivější, neboť vy jste pravdu hledali a nenalézali. Tápali jste a vašich myšlenkových blouznění bylo zneužito k porobě lidu, k porobě těch sil, které mají stejné právo na lidský život a z jejichž moci bude také postaven! Ať žije nový život a vaše filozofie ať zhyne! Ona není hodna člověka. My už se vedrali k ní, my známe i hodnotu jejího stavebního materiálu, který vynalezla, a my se mu naučili rozumět i proti vaší vůli. A s jeho pomocí stavíme! To není nevděčnost, to je spravedlnost. Neboť i když vy, lvové a orlové filozofie a ducha, jste upřímně hledali pravdu, přece jste dávali do rukou zbraň lidem, kteří ji zneužívali. Odpočívejte proto v pokoji. Ona se vrací k životu, lidu, a jste-li čestní, vidíte, že teď teprve je vaše dílo dokonáno. Odměňovat toho, kdo na vinici pracoval, dělníky, kteří ji v potu obdělávali a přitom neokusili jediného hroznu, zatímco se Noemové váleli bez práce v jejím moku a vy jste přikrývali jejich nahotu a kázali k nim úctu! Marně! Ztratili jste ji, prohlédli jsme! Ať žijí vidoucí! A spravedliví, trestající!

„Leib und Seele — Seele und Leib sind eins. Deine Seele spricht zu mir durch deinen Mund, den ich küssen muss, deine Küsse beschwingen meinen Geist, dass er nach den Sternen greifen kann.“ „Dein Leib ist mir beseelt, deine Seele adelt deinen Leib, ich kann dich nicht trennen von dir selbst.“

To povídá filosof Schelling ke své milované Karolíně Schlegelové, ženě Wilhelma Schlegela. Má Bětuško, zde

je pěkně vyjádřena jednota, touha lásky nejen po duši, ale i po těle. Milá, myslím, že je nebo bude to jednou pro tebe těžké v této věci se rozhodnout. Vlivem náboženských názorů a předsudků, které ve slovech, ve slovech povídám, ale ne v životě a skutcích, vylučují touhu jako hříšnou, ohavnou žádost, smilnění. Do okamžiku, kdy ji kněz požehná. Pak se tomu ďáblovi požehná! Má drahá ovečko, vidíš, jak je to nepřirozené. To je láska, podstatná její část; krásná, čistá, radostná. Podívej se kolem sebe a uvidíš, že život láme ve své praxi tyhle názory, ale protože lidé nemají síly přiznat si to, přetvařují se a jednají falešně. Dobře pozoruj!

Řeknu ti něco o sobě, protože myslím, že procházíš či projdeš tím, čím já, vždyť jsme vylétly do světa z jednoho hnízda. Dlouho to trvalo, než byl odpor, fyzický odpor, u mne zdolán. Děkuji za to J. On mě převedl a probudil ve mně ženství, které nemělo být zoškliveno a kdesi zasypáno. A protože mě měl velmi rád, přešlo to sice se strašnými duševními mukami, ale bez škod na duši. Očistila jsem to pošpinění jeho pomocí a názorem. Podívej, kolik lidí kolem tebe je surových, sprostých. Život jim vzal svou silou náboženský názor, který pannu povyšuje do řad světic, a nedal jim nic čistého, přirozeného v náhradu. A přece na tomto harmonickém soužití tolik záleží. Štěstí, spokojenost. Tak působí tato „nízká" touha na tělo i na duši, i když si to lidé nepřiznávají. Má milá, najdeš životního kamaráda, zkus, zdali si můžete porozumět, stačíte-li jeden druhému duševně, srovnají-li se vaše povahy, abyste mohli žít oba svobodně, i když naprosto věrně. A pak se neboj a zlom předsudek. Neboť to patří k lásce. A zazvučí-li harmonie i zde, pak je to on. Ale proboha nebuď lehkomyslná, neboť první omámení, které způsobí jaro, vůně, hudba na tvou přirozenost, to ještě není láska. Zkoumej dlouho a důkladně, miláčku. A stane-li se, že něco se postaví v cestu shodě, něco nezdolatelného, neboj se pro předsudek uvolnit ten svazek. Je mnoho, mnoho nešťastných lidí. Buď nenašli porozumění tělesné, nebo duševní. Nebo se mýlili a v prvním omámení hledali lásku a zklamali se, až bylo

pozdě. A pak třeba, ač našli harmonického člověka, společenské okolnosti, děti atd. jim nedovolily rozchod. Nebo může vzniknout tisíce jiných variací, nezaviněných člověkem samým, ale náhodou, životem nebo něčím, co dosud v sobě nepoznali. Manželství se zakládá na tělesném, jinak se mění v kamarádství, přestává být manželstvím, ale manželství bez souzvuku duševního ztroskotává. O to jsme bohatší než tvorové nižší člověka.

Studuj! Hleď, pozoruj reálně! Nebuď nespravedlivá. Kolik neštěstí by bylo shlazeno ze světa v jiném, šťastném uspořádání, které přináší zároveň nový, přirozenější názor. Tolik krátce, má milá. Dnes osobní, rodinné tragédie zanikají v tom přívalu masových, světových. A je nutno řešit i je, neboť mnoho na nich záleží. Přála bych ti, vám, mí milí, aby tenhle svazek byl co nejharmoničtější. Čím dokonalejší harmonie, tím pevnější, věrnější, nerozlučnější svazek při naprosté svobodě, tj. kázni.

Přistupovala jsem k lidem vždy se zaujetím. Neplatila pro mne klasifikace jiných: to je zloděj, to prostitutka, to nemravný člověk. Ne. Pro mne to byli lidé; hodnotila jsem je teprve vlastním poznáním, pod zorným úhlem svého světového názoru, spravedlnosti a citu. A chtěla jsem jim vždy pomoci, zasloužili-li si to. Proto jsem získávala důvěru, snad to cítili, Bětuško. Co jsem nikdy nedokázala, bylo, že jsem se nedovedla přetvařovat v tom smyslu, abych s nimi dělala to, co jsem považovala za špatné. Měla jsem je ráda, ale nikdy jsem netajila, co se mně nelíbí. Tak jsem byla vždycky já a nedovedla jsem se odosobnit tak, abych s nimi v tom typickém úplně splynula. To je v určitém slova smyslu přednost, která nám může v mnoha situacích prospět. Každý pokus mi selhal. Jaryno, ty ji máš, využij jí k dobrému. K tomu patří určitý dramatický talent. Já ho vůbec postrádám. A pak se mi postavil nějaký silný cit v cestu, který jsem nedovedla přemoci.

Sblížila jsem se velmi s prostými lidmi. Vždyť jsem mezi nimi vyrostla, mezi drobným rolníkem a dělníkem.

A našla jsem přátele mezi starými moudrými lidmi, dělníky, které k našemu názoru přivedl život a obrousil jejich přirozenou inteligenci. Otevřené hlavy! Ty jsem měla nejraději. Prosté, ostré úsudky měli.

Tak jsem teď zapomněla celou souvislost, jak se mně během psaní rozvinula. Radostí. Dostala jsem od N. několik moc pěkných vojáčků, které chci poslat našim, Jožinkovi. Dáreček, snad poslední! Skota, Portugalce, Rumuna, lékaře a sestru. V pěkných skupinách. Portugalec vede psa, vlčáka. Kdy jen přijdou? Chci zapomenout, že čekám. Na žádnou očekávanou radost se nespolehnout cele. Život je záludný, mohla by nepřijít a zklamání je bolestné a duše prázdná, nelze ji ničím vyplnit. Těším se, srdečně se těším, ale nepřijdou-li dnes, chci čekat den, týden. A co kdyby nemohli vůbec? Pak jsem je políbila naposled v den termínu a ostatní víme, rozumíme si, milujeme se.

Ta má společnice je bohem nadaný člověk. Všecky múzy ji líbaly. Múza hudby, malířství a nejvíc asi bohyně lásky a rozkoše. Protože zanechaly památku v podobě dětí. Hraje na klavír jednou rukou dokonale „Du kleine süsse Soldatenfrau“ *a* „Im Leben geht alles vorüber“. *Jezdí na koni čili r a j t u j e, kouří atd. Prostě člověk rozumějící umění i životu. Ještě dobře, že dovede mlčet a neosobuje si nárok na celý můj čas. Pak zajdu „do komůrky svého srdce“, zavřu na zámek, na dva, na tři, jak poroučí Stern, a ještě z a r ý g l u j i a nepustím. A jsem šťastna.*

Ona je takový miniaturní obrázek celé její dnešní generace, která zaměnila mravnost a přirozenost za nemravnost, světový názor spravedlnosti a pravdy postavila na hlavu a na oltář vystavila místo uměleckého díla kýč. „Nach jedem Dezember kommt wieder ein Mai.“

Jen aby byl ten máj hodně voňavý, omamný a sladký.

Nesnáším dobře lítosti, soucitu od lidí, kteří těchto citů nejsou schopni. Nedívejte se na mne proboha jako na živoucí hnijící mrtvolu. Já žiji, docela blahobytně duševně,

jistě bohatěji než vy, zvrhlí lidé. Z tohoto stanoviska konečně jsme všichni mrtvoly, mluvící a jednající až do určitého okamžiku, který leží někde v času budoucím. Je na mém stavu něco hrozného? Já umírám za dobrou věc. Vy zemřete též — zdali také s vyrovnanými, spravedlivě zaplacenými účty? A to je u mne hlavní věc. Ne kdy, ale jak, po jakém životě. Zdá se, že celé mé poslání pozemské je splněno, dokonáno. Přináší dokonané dílo bolest či radost? Radost, klid, vědomí vykonané povinnosti přináší štěstí. Nechci se ale rovnat katolickým svatým, kteří ve smrti vidí cíl života. Ne, kdo můžeš, dělej, splňuj své v životě, pro život. Ale nelekej se pro život padnout! Ne umírat pro posmrtné blaho, ale pro šťastnější život tvých soudruhů, lidí. Tož tak je to! Ten psík, pudl, který je ještě příliš mladý a silný, sem tam zaštěkne a někdy i kousne do krve, ale to se zahojí a umlčí. A nejsem živoucí mrtvola, neumírám pomalu den ze dne. Ne, zemřu ve zlomku okamžiku a ještě v tom budu žít, myslit na život.

Tak jsem si přečetla, co jsem v jednom souvislém okamžiku ze sebe vychrlila. Je to velmi zdlouhavě, nepřesně vyjádřeno. Tak nevypulérovaně. Věřím, že pod zbytečnou haldou slov najdete to, co jsem myslila a cítila. Je zde stálé nebezpečí, že mě někdo pozoruje oknem, a proto píši co nejrychleji. Přes to všecko ten dnešní den uplynul jako sen. A jsem unavená, jako vždycky večer. Jako bych kopala celý den tvrdou hroudu. Nevím, co to se mnou je. Ještě před několika měsíci, v předminulých žních, jsem mohla celý den zdvihat snopy, ba házet jimi, a večer docela svěží na duchu vyprávět, debatovat, úplně soustředěně poslouchat. A dnes po celodenním sezení jsem unavená k úpadu. Včera mně bylo chladno, tak k rozproudění krve jsem udělala pár cviků a div jsem nespadla. Jsem to silák!

Prahu a pana referenta na mne, ať dokážu, co dovedu. Jarko, Tvých sto dvacet pět dřepů, ne?

Jak pozorujete, mluvím o hloupostech, které nikoho nezajímají, tak pro dnešek přestanu. Povídám jen proto,

že je mi milé mluvit s vámi i o denních všednostech. Ráda bych vám je podala veselým tónem, abyste se aspoň zasmáli, ale dar humoru mi nebyl bohužel dán, a tak marné moje namáhání. Komu není shůry dáno, v apatyce nekoupí a dnes už vůbec je to nemožné, protože zájemců by bylo víc a potřebnějších a protože i pro válečné účely propagandistické se ho nedostává. Dobrou noc, ale především hodně těch nahnilých brambor, protože bez jejich působení by ta dobrota nebyla úplná.

Zaleť, sokol, bielý vták,
ku mojmu milému,
pozdravuj ho nastokrát,
povedz tíško jemu:
Aby večer prišel k nám,
že ho o to prosím,
že ho velmi rada mám,
že ho v srdci nosím.

Ty naše písničky bych vás chtěla naučit. Umím jich víc než sto. Všelijaké: milostné, pijácké i speciality, pro tebe, Jarko, něco!

Konec!

23. 12. 1942
středa

Tak jsem po prospané noci zase jako lístek, jak by řekla má stařenka. Než uvadne. Zítra je Štědrý večer a já vůbec nepociťuji, že jižjiž žijeme pod jeho znamením. Je to tak dobře, nač přivolávat jeho kouzelnou intimitu i jen ve vzpomínce, když by jistě bolela. Loni jsme ho oslavovaly mnohem chuději než kdysi Ježíšova rodina. Seděly jsme na slámě v Praze, oknem fučelo do našeho chléva a jenom jasná hvězda vzcházela, neviditelna okolí, a zvěstovala poselství, pevnou víru, že do roka bude jinak, lépe. Bylo teplo v jejích jasných paprscích a zázrakem proměnila kousíček chleba se solí v manu. Byly jsme

nasyceny důvěrou v budoucí, příští. Byl to první večer vánoční, ve kterém jsem stála sama ve světě. A v jakém světě k tomu! Ve vřesku prušácky disciplinovaného vězení. Držela jsem maličkou větvičku, jejíž vůně oživila a rozstříkla líbeznou vůni Štědrého večera, jeho krásy a hojnosti materiální i duchovní. Zatnula jsem zuby a neplakala, ne, ani jedinou slzu. Protože jsem věřila. A dnes věřím pevněji, a skálu nerozpustí vůně sebelíbeznější. H r o m a b l e s k y, m a r n é v a š e p r o t i n á m j s o u v z t e k y! To nám zpíval tatíček, sotva jsme tolik odrostly, že jsme mu mohly sedět za krkem, a on cválal jako koník napříč kuchyní a zpíval. Čím hroznější hromobití, tím jasnější den. Tož pro ten den!

Vánoce ve Vrbovcích byly překrásné. Měly drobounké tahy Alšových obrázků, jejich teplo. Ne nádhera, ale srdečná prostota. Doma, v kruhu těch čtyř rodin, neboť jsme je oslavovali pohromadě koledou. A to byste museli znát Vrbovce (po odtrhnutí Slovenska: Javorník — státní hranice). Široké prostorné kopce jako pecny chleba. A v jejich zářezech sem tam zablikne okno chalupy v kopanicích. Já jsem se vůbec ráda dívala do našeho okna v tmavý večer, když svítilo do tmy jako lampička broučka. A i srdečnost jako „u broučků". Tam dále blikaly ještě další, ale bledší, jakoby ztracené. Ale přišla zima a jeden „z broučků" umřel. Vyroste chudobka celá bílá, mléčná, s krvavým okrajíčkem. Protože to byla beruška. No, a tak dále.

Měla jsem ráda otevřenost a prostotu těch lidí, kopaničářů. Má stařenka jim sice jako katolička nemohla odpustit přímost, s jakou mluvili o lásce. Ale tisíckrát raději přímost než pokrytectví. A konečně — to je jediná slast jejich života. Když lidé týdny pracují, dřou na těch kopcích, kdo by měl za zlé, když se za dlouho mladí sejdou, že nemyslí ona na pletí lnu a on na své koně, ale na mládí a lásku, jedinou dostupnou radost ze života. Ty ostatní jsou příliš daleko a zaváté sněhem! A tahle je kouzelná a čardášem tancuje krev ve vůni luk a mihotu hvězd. Ti ostatní jsou také jen lidé a lidsky vyžívají své

vášně, jen za stěnou pokrytectví. Tak jsem je měla ráda! A docela jsme si rozuměli. Tetičko, strýčku, dobrý den a pozdravuji vás zdaleka, z té dálky, které jste se hrozili.

A že mnohdy jsou ty vášně neregulované zásadami mravnosti? To není jen u nich, to je u všech a většinou ne jejich vinou. Většinu viny nese starý známý nepřítel.

Chci ti, Slávečko, charakterizovat několika zběžnými tahy svou rodinu. Abys nepocítila cizosti, jako cítíváme z neznámého. Jako celek žije naše rodina soudržně a svorně a mí rodiče se mají rádi. Na rozdíl od venkovského zvyku nalézají více radosti sami v sobě a k sobě, a má mamička nikdy nedávala přednost „sdružení tetek" v neděli před chalupami, kde se nenechalo na žádném dobrého vlásku, před tatíčkovou společností. Vůbec jako by mamička byla částí, živým doplňkem jeho nitra. Nechci mluvit o jejich rodičovské lásce, práci, obětování a také o malých rodičovských nectnostech, které nanesla tradice náboženská i společenská. Jsou tak malé, že nestojí za zmínku. Chci o nich promluvit jako o lidech. Otec je velmi čestný, přímý. Jeho rozhodnutí je váhavé, ale pevné. A pro to, co považuje za čestné a pro člověka povinné, se nebojí obětovat všecko. A má nás nesmírně rád, třebaže to nikdy neukazoval. Jako děckám nám připravoval moc radostné večery. Hrával si s námi, dováděl.

Mamička je duševně pohyblivější. Velmi bystrá a citlivá. Chápavá. A tyto vlastnosti ji přenášejí i přes určité předsudky. Má velkou zdravou představivost a určité lidové umělecké nadání, neboť překrásně maluje ornamenty. Je iniciativní, jemná. Má velkou přirozenou inteligenci a velkou nezměrnou lásku. Vzájemný poměr rodičů je velmi pěkný. A tak jsem narazila na otcovu tuhost, přísnost, co se týká názoru na výchovu dětí, náboženství a světového názoru. Mamičce jsem rozbila její sen, představu o štěstí a odhodila náboženství, v které pevně věří. A tak není divu, že srážky byly velmi prudké a dlouho, dlouho trvalo, než jsme si porozuměly. Ale ten okamžik byl krásný.

Mou tetičku již znáš, její obrovskou trpělivost a celý úděl. I život a důkladnost, spravedlivost mé stařenky je ti známa. Náš malý Jožinek se ještě nijak neliší od ostatních dětí.

Teď Bětuška. Jak já ji znám, možná že už je dále, vždyť jsem ji takřka dva roky neviděla. Je to inteligentní, nadaná dívka. Vědomí vlastní pěkné tváře určovalo její první dívčí zájmy. Je vkusná, důkladná a úzkostlivě čistotná. Tušila, že existují světy hlubší, a ponenáhlu se jim blížila. Ráda četla a lehce chápala. Ale nedovedla ještě změřit hloubku a rozdíl ducha a tělesné krásy. (Ne ovšem tak jako já. Upadla jsem jednu dobu do extrému. Vůbec jsem si nevšímala svého vzhledu a nepěstovala jej. Zarmucovala jsem mnoho mamičku. Ale já viděla, pronikala hlouběji, obzory se šířily a já se snažila obsáhnout je. A potřebovala jsem čas; bylo ho tak málo. Ovšemže to nebylo správné.) Ale události se mnou ji zpracovaly natolik, že bude všemu přístupná, protože hledá cestu za mnou. Nechce zůstat a být módní loutkou, fintidlem. Žije ovšem v prostředí nábožensky, církevně založeném a je na ní plno nánosu společenských předsudků, celé tradice. Má vůli a chuť k práci sama na sobě, zná lidový, mravní příkaz. A já věřím, že z ní vyroste náš člověk, čestný a nezištný. Je přímá a přizná si špatné, napraví. Neznám dobře jejích temných stránek, protože nemohu usuzovat podle sporů a šarvátek, které byly čistě dětského a sesterského rázu. Rozhodně ale zdědila hezčí, čistší duševní tvářičku než já. Já byla vzteklá a tělesně líná, nepořádná. Tak jsem příliš zapadala do myšlenek hnutí, že jsem oslepla vůči dennímu životu a otupěla vůči jeho požadavkům. Nevěděla jsem, neuvědomovala jsem si, že toto všecko je bez ceny, nevede-li přímo do života, k životu. A k jeho denní práci, požadavkům. Takovými oklikami jsem vždycky bloudila, únavou nevrlá, než jsem přišla na pravou, přímou cestu.

Mnoho jsem ubližovala svou nevyrovnaností celému svému okolí. Škoda, že nebudu moci napravit a mé milé za ruku převést přes labyrint, který zamotala tradiční

náboženská výchova. Miluji je a postarám se o náhradu za sebe.

I když mi J. řekl a ukázal: Tam přímo je správná cesta, chodila jsem přece dlouho postranními stezičkami, než jsem mu dala za pravdu. Já bych jimi dnes jiného provedla lépe, protože jsem je sama prošlapala, kdežto on je neznal. Jeho prostředí bylo naprosto jiné, bližší. Jistě měl tehdy tvrdší život než já. Potloukal se po cizích lidech. Ale to mu nedávalo právo vylučovat mou kritiku. Říkal mi, že jsem zhýčkanec; dokud prý jsem nepoznala tvrdost života, nemám právo kritizovat toho, kdo se musí tak protloukat jako on. A přece jsem měla být jeho a nemít právo usuzovat a posuzovat jeho jednání. Dokázala jsem, že jsem zhýčkaná nebyla a nejsem?

Přiznávám se, že jsem byla přecitlivělá; to pramenilo z toho, že jsem s ním úplně srostla v jednu bytost a za jeho jednání, bylo-li podle mého názoru špatné, jsem se do krve styděla jako za své. Já jsem vůbec nebyla láskou slepá, naopak — mikroskopem jsem ho pozorovala. Nesnesla jsem u něho ničeho, co se mi příčilo, no a to zraňovalo jeho ješitnost. Byla jsem někdy opravdu malicherná. A ta naprostá neshoda byla zaviněna naším mládím a nevyzrálostí. Ať mi odpustí mou část viny. Za ostatní děkuji.

Běda, nevládne-li harmonie, nebo je-li jeden z dvojice despota a druhý slaboch, slabý k podrobení i rozchodu. Kdybych se byla dovedla naprosto poddat, vládl by jistě mír. Tohle všecko ne proto povídám, že bych mu chtěla ublížit. Nebyl více vinen než já, ba byli jsme oba nevinni. Měl hodnoty jako málo chlapců. Měl mě nevýslovně rád, byl věrný, čestný, přímý, nadaný. Jsem ale dlužna objasnění určitých věcí mamičce a Tobě, Slávko, pro poučení či výstrahu. Mít sílu podrobit se lásce, anebo se jí vzdát, a ne trhat řetězy, vzpírat se a pokorně se vracet u vědomí, že není v Tvých silách pouta roztrhnout. To ničí. Jeho, sebe, všecky kolem mne. A pak náš praktický život, vztah odporoval ideji. A to bylo hrozné. Nesnesitelné. Docházelo k scénám plným tragiky, které ale nic nevyřešily Mamička byla mnohých divákem a o mnohých se

nedověděla a nedoví, protože jsem nechtěla a neměla sílu promluvit a jednat proti lásce, která ze mne dělala otroka.

24. 12. 1942
čtvrtek

Štědrý den!

Jsem dlužna H. debatu.

Oč jde? Tvrdí: budoucí řád světa — křesťanství jako teze + komunismus jako antiteze = syntéza, v níž nad kolektivistickým uspořádáním vznáší se duch křesťanské lásky k bližnímu.

Skrznaskrz falešné! Hle, proč.

Žena— muž
teze antiteze
|__dítě__|
|——syntéza——|
teze či antiteze

Formule, do které Hegel vtěsnává celé světové dění přírodní i duchovní. Antiteze je něco dle časového sledu současného či následného, „něco", co nese v sobě podstatný rozpor (rozdíl) vzhledem k tezi. Bojem (či splynutím) vítězí syntéza.

1. Komunismus není antitezí ke křesťanství.
Proč? Hle: Křesťanství je duchovní hnutí, které prošlo mnoha vývojovými fázemi, ale nedalo vznik komunismu; ten vyrostl ze zmechanizování a zkapitalizování výroby. Zde tedy není mezi Hegelovou tezí a antitezí vztah ani časový, ani obsahový.

2. Komunismus vymýtil závislost pozemského na věčném.
Proč? Hle: Křesťanství je náboženský duchovní proud. Celý pozemský život činí závislým na věčném, na poměru k Bohu. Komunismus je hnutí čistě pozemské, bez vzpínání se k Bohu. Proč? Protože Bůh stál za

starými řády světa, ano, i Kristův Bůh, a přikazoval: „Poslušen budeš..." „Co je královo, králi..." atd. Proto komunismus rozbil jeho oltář a nikdy nepostaví nový. Komunismus je čistě sociální; křesťanství podřizuje sociálnost transcendentnu.

3. Etika křesťanská není totožná s etikou komunistickou.
Proč? Hle: Křesťanství přikazuje lásku k bližnímu bez ohledu na rozpory, které ji znemožňují. Ba uznává je. Komunismus ji nepřikazuje, ale vyrovnává sociální propasti. Čím? Mečem! Tedy proti křesťanskému příkazu lásky k nepříteli. A komunismus hlásá zcela jiný poměr k ženě. Boha z uvedených důvodů vylučuje. Stýká se tedy s křesťanskou zásadou lásky v praxi v jednom bodě a ještě se s ní zcela nekryje. Nepřikazuje, ale staví. Cestami evangelické lásce nemožnými.

4. Styčný bod křesťanství s komunismem.
Křesťanství můžeme posuzovat jako velkou krásnou snahu humánně upravit vztah mezi lidmi. Totéž je snahou komunismu, ale za daleko reálnějších podmínek, které nemohou být zvráceny, zneužity proti lidu, jak se to stalo u křesťanství. Komunismus je tedy v tomto smyslu jeho moderním následovníkem. Křesťanství časově dříve formulovalo humanitní snahy člověka, a odtud analogie, odtud podobnost, či lépe obdobnost, ale ne totožnost. Ta snaha po dobrém vyvěrá ne z křesťanství, ale přímo z člověka. Stejně jako je tomu u komunismu. Úsilí po zlidštění vztahu mezi lidmi.
Dále.
H. říká: Proč inženýři, stavitelé se kloní ke komunismu, profesoři k idealismu? A odůvodňuje to nějak podivně. Pro mne za mne, možná proto, že už svými zájmy a povoláním jsou blíže výstavbě Svazu a vůbec tvoření, stavbě. Ale co na tom? Podstatnou a hybnou pákou hnutí je dělnická třída. Proč prý. Protože stojí

v nejpříkřejším rozporu ke kapitalismu, protože je jeho produktem, protože je nejpočetnější, smýšlením a bojem nejnepřátelštější silou. Nebojuje inženýr a architekt s kapitalistou, ale dělník; a ten bude vítězem a hrobařem protivníka. Tož proto. Tolik H. A vůbec se do H. schématu nedá vtěsnat celý duchovní vývoj. Jsou v něm přesuny jiné, pro něž není vzorce. Tak například.

Od historických dob stojí proti sobě ovladatelé a ovládnutí. V boji. V syntéze vítězství podržují ale vždycky větší část teze ovladatelé, otrokáři. Tedy: byly zde boje teze s antitezí, ale syntéza byla ovládána ne většinou, ale mocí otrokářů. Přichází k boji stále ostřejšímu, rozhodnému a v tom musí na sebe strhnout moc většina bojujících a tezi v takové její formě vyhladit.

Kapitalista × proletář = diktatura proletariátu. Ne jako syntéza, kompromis, pokud se týká moci. Jde pouze o syntézu hodnot, jež kapitalismus vytvořil.

Tady tedy nastane nutně přesun, který vzorcem nelze znázornit. Tomu přesunu se blížil celý ten dlouhý boj — a nutně musí nastat.

Je to logické?

Stalin to dovede řešit úžasně prostým, logickým, přehledným způsobem.

Dnes nad slováckými dědinami zatroubí pastýř a zapráská dlouhým bičem. Ze všech domů si odnese výslužku.

Och, mé Slovácko! Z těch tvých krás zbývají už jenom trosky. Škoda jich! Něco v tobě hnije, jako shnily staré došky. Nejsem jistě pro doškové střechy a maličká okna zarostlá ještě rozmarýnou, ale pro vzdušné, slunečné chalupy. Ale ztratilo něco. Ztrácí náboženství a zbývá jen církevnictví a do těch průrev si našlo cestu město svou lacinou nadprodukcí šlágrů, filmů, braku.
A způsobilo to mravní zahnívání mládeže, která odhodila, zapomněla na své vlastní, lidové umění! Chtěla bych se přičinit o to, aby byla vyřešena i tvá materiální otázka v rámci světovém a národním, kolem které se točí celý

tvůj život. Práce, zrození, ženitby, umírání. A do tvých volných chvil tvé písně, tvé květy, tvou pestrost a malebnost a umění, opravdové umění, ne brak. Aby město proniklo sem svými hodnotami civilizačními, technickými a uměleckými, ne pahodnotami. Aby zrůžověla tvá tvář!

Tam pod horami, tam jsi ještě podobno slovácké děvčici, ale Dolňácko pobledlo a pudruje laciným pudrem bezkrevnou tvář.

Mám tě ale přesto ráda, přes tvé nectnosti. Přes tvou konzervativnost, přes tvou zvědavost, která nakukuje nevychovaně do oken souseda, jestli neobjeví něco, co se příčí mravu dědiny, tj. církevnictví a tradici po všech stránkách.

Mám ráda ty věnce hor obklopující tesknou nížinu Moravy, na niž zabloudí často srnka z blízkého lesa.

Šťastný svatvečer!

... ej, děvčata v suknici rudé,
vždy veselé Slovácko bývalo,
vždy veselé Slovácko bude!

25. 12. 1942
pátek

Uběhl včerejší večer, jako když sklouzne filmový obraz po projekční stěně. Bez bolesti i bez radosti, jen s uspokojením, které způsobovala plnost a teplo žaludku.

Když večer zhasla umělá krása vánočního stromku (na který vidím špiónem ve dveřích), nastal normální večer a hromničkové světlo nad mou celou osvětlilo celou všednost odřeného stolu, špinavých stěn a černé podlahy, kterou ledová voda bez kartáče nevybílí. Kdesi zářilo ohnisko tepla, světla a lásky, ale nemělo síly působit bolest.

Celý večer jsem četla Davida Copperfielda. Jeho mistrovsky prosté, dokonalé popsání prvních vzpomínek na dětství a mládí zburcovalo mou paměť. Má zlatá

mamičko, byla jsem hrozné děcko! V těch několika momentech z dětství, které utkvěly, jsem vždycky já, vzteklá, zlostná, řvoucí z plných plic, a vy, se smrtelným potem únavy na čele, krotící ze všech sil (poslední osvědčený prostředek byl, když mně tetička strčila hlavu pod peřinu a hrozila udušením). A já křičela tím více, až se lidé zastavovali, co se mnou děláte. „To není z člověka, ale buď z kozy, nebo z čerta,“ tak se vyjádřil jeden cizí host, když jsem bez nejmenšího ohledu k pohostinnosti začala zase svou. Ze všech sil.

Nebo tenkrát, když jsem tahala Fanušku za vlasy před domem, když jsme právě vykročily s „napiglovanými fěrtůšky“ do školy, a tak nepěkně ji rozcuchala a pošpinila s vnitřním vztekem a trucem. A tak jsou to desítky obrázků, charakterizujících mou prchlou, trucovitou, zlostnou povahu! A zase jiné — plné kouzla dědiny, noci, tmy, když ve žních celé noci bez přestání hučela mlátička a mezi hustě sešikovanými fůrami bylo tolik tajemných skrývaček. A obilí, ve kterém se tak dobře sedělo.

Ještě jedna velmi živá vzpomínka. Stázka byla „dívka“ modrooká, světlých vlasů, štíhlá; vždycky jsem ji obdivovala při „tahání“ vody, když jí sukně ladně pohyby odskakovaly (tohle vlnění sukní při určitých pracích mi bylo znakem dospělosti a my při našich hrách se je snažily co nejvíce zdůraznit tím, že jsme nadhazovaly hodně zadečkem, abychom budily zdání důležitosti a dospělosti). Tak jsme jednou zpozorovaly, že se o ni zajímá nějaký mládenec ne místního původu, který ji za bílého dne (!) doprovázel, když nesla na „vážkách“ vodu od studně. S houfem rozpustilých děcek jsme tvořily hlučný, výsměšný doprovod a výsledkem bylo, že nás polila studenou vodou, když ještě za vraty jsme povykovali a skulinami se snažili vniknout do toho hrozně lákavého „namlúvání“, jak jsme říkali.

Tu nevychovanost a netaktnost děcek pocítí každý ještě dnes, když se odváží sám dědinou, doprovázen posměšným „He, panica!“. Ta nevykáranost u dětí

přechází do hrubosti při pohledu na prvek, který je „panský“ a ne jejich, vesnický.

A vzpomínala jsem, mamičko, na první milostné škrabky, jak jsem je schovávala a jak ty jsi po nich slídila.

S jakým chvěním, trémou v srdci jsem je četla, když nepokoj stupňoval ještě pár výmluvných očí! Jednou mi řekl první spolužák, který mě takto „srdečně“ vyplašil, „my golden baby“ a já jsem se na něho nemohla podívat, zvlášť pak po dopise, ve kterém mi přísahal hlubokou, věčnou lásku. A jak jsem se potom bála zmínit se o tom J., který cenzuroval s jezuitskou přísností celý můj minulý „život milostný“, sestávající jen z pasívně přijímaných pohledů a výmluvných stisků ruky! Chvěla jsem se strachem z jeho „veta“ a týrání. A jak to všecko bylo důležité a otřáslo více duší než Todesurteil!

I taková tréma z matematické úlohy a její neúspěch deprimovaly úplně vražedně. Jen se nikdy neodcizit děcku a nepodceňovat jeho „starosti“, které prý starostmi nejsou. Jsou, a stejně důležité jako ty dospělých!

Nebo když jsem se snažila zmocnit důležitých dokumentů spolku Rudého X, jehož váženým členem byla Lída, jediná dívka, a my z nějakého trucu a ze závisti, že nás chlapci neuznali za hodny své důvěry, založily spolek Feminarium. Vzpomínáš, mamičko?

O všem tom jsi se dovídala jen podloudně, protože já byla vůči všem úporně mlčenlivá. Mlčenlivá ve věcech soukromých i veřejných.

Tolik, tolik vzpomínek!

Píši popaměti, protože je úplná tma, dne 25. XII. v čísle 62 kolem čtvrté hodiny odpolední. Ale já jsem s vámi, vzpomínám, vyprávím, směji se, debatuji, ale věřte mi, že by to nikdo neřekl, protože negestikuluji ani nemluvím nahlas, jak to dělával Pinkus, na kterého jsme jako děcka neslušně pokřikovaly.

Tma houstne, jinak bych psala ještě obšírněji o minulém Hodě vánočním, když jsme stály dvě hodiny za trest v pozoru na chodbě. (Udal nás vachmajstr, že jsme se

dívaly oknem.) O svém dnešním snu, ve kterém jsem mluvila s kamarády a řekla si, že jejich kamarádství a oddanost je krásnější než sobecká láska, a ještě o mnoha a mnoha věcech, které tvoří „události" mého života, cely a okolí.

Ale je opravdu konec a vy si oddechnete. Nemějte za zlé to „povídání", ale stěny neodpovídají na mé duševní dění, a má společnice reaguje hůře než ony. Protože nedovede taktně mlčet, tož hrubým smíchem nebo jiným prázdným výrazem. Není zlá, snášíme se jistě dobře, ale mluv ovci o hvězdách. Bude stále jen mečet, ať se snažíš vyvinout sebevětší umění, abys jí něco ujasnila. A pak netvrdím, že mé řeči jsou víc než umělejší, vydrezúrovanější ovčí mečení. Tož chcete-li je luštit. Klíč by k tomu byl při ruce, neboť dnes jsme okusily kousíček masa temného původu — kdoví není-li to pohádkový had, který umožnil Janovi chápat řeč zvířecí?

Nemáte-li to kam bezpečně, tj. opravdu bezpečně, zastrčit, tož to zničte, za riziko to beztoho nestojí.

Ta Sudetendeutsche *byla úplně omilostněna. Přišla na Štědrý den na svobodu. Přeji jí to upřímně. Je to událost, která ve mně nezburcovala příliš mnoho naděje či beznaděje, protože můj osud se může utvářit tak i onak a připravenost nedovolí velkých výkyvů klidu.*

Buďte zdrávy!

Jako s tou A. Mladé, veselé děvče musí život opustit tak nepřipraveně a člověk, který s tím počítá, počíná tou hodinou žít!

Život!

26. 12. 42
sobota

Svátky mi uběhly ve vzpomínání při Davidu Copperfieldovi docela rychle, a vás, mé milé, jsem viděla také častěji. Tož složíme ty sváteční šaty do truhly a oblečeme všední a pracovní a chutě do práce, tj. do

přemáhání neklidu, který se dere do mého světa z chodby a venku. A do nového čekání na příjemné překvapení!

Slávečko, ať tě Bůh nepromění v solný sloup za trest, že jsi do jeho svatyně nevcházela třikrát po sobě, jak jsem pozorovala, se srdcem nábožným a pokorným, ale dychtivým a zvědavým. Buďte hodně veselé a zdravé, já vás mám ráda. Doufám, že jste mi hodně napsaly. Ta obálka má být ochranným opatřením proti nepředvídanému, co se týká mé spolubydlící.

Znovu pročítám napsané a narážím na tolik logických přestupků, suků a na množství nepřesných či zbytečných výrazů, že bych to nejraději roztrhala, kdybych věděla, že najdu dostatek času k náhradě. Ale zítřkem počíná všední den, a což kdyby mě odvolal? Chci těmi škrabkami ujasnit, co bylo nevysvětlitelné v mém chování. Chtěla bych vás upozornit na své chyby, abyste se jich nemusely dopustit, a dokázat, že opravdu nežiji v zdeprimovaném stavu, ale zcela normálně, s chutí a hladem po nasycení duchovním i materiálním. Aby mí drazí netrpěli představou o mém „utrpení". A pak si myslím, že vám ukrátím prázdnou chvilku, až ji nebude čím vyplnit.

(Teď nahlídla dozorkyně oknem a tak to šlo i při psaní.) A pak, kolik vytáček jsem musela vymýšlet, aby to stvoření vedle mne bylo uspokojeno a umlčeno pohnutkou, která mě nutí psát! Řekla jsem, že kniha (německá kniha ovšem) budí ve mně tolik myšlenek, že je podle svého starého zvyku zaznamenávám. Ona je totiž nacionálně založený tvor asi tak jako okurka, která v octě musí zkysnout. A tak bez vlastního přičinění je kyselá. A nepokoušej se změnit její chuť ve sladkou, to by se ti vymstilo tak, že by nebyla k požití. Tož tak! Taková malá okurčička, tím pikantnější příchuť tvého života! Buď spokojena, jsou větší a protivnější, tak mlč a ukusuj s úsměvem a pláčáním o tom, co se jí líbí. Tož proto je mi líto zničit ty řádky, že stály tolik námahy a vnějšího zabezpečení. Jsou to věci soukromé, protože ty jiné za sebebezpečnějších podmínek nelze psát.

Slávečko, ty jsi nějak hezká, nevím, čím to. Snad ten

účes nebo úsměv, nevím. Má drahá děvečko, jsi! A přeji ti Jarynu. V tom černém jí to lépe sluší a vůbec je to děvče jako lusk! Mirek a maminka z ní budou mít radost. Zvlášť když přestane hulit. *Tak do vidění, má děvčata!*

1. 1. 1943
pátek

Ať nám to teda vyjde v tom novém roce! Moc radosti, má děvčata!

Naši tu ještě nebyli. A zase jeden člověk odchází, myslím S. Ze 64 chodí pravidelně do kostela takové blond děvče a jmenuje se Elfi. Pozoruj sprchu a snad uvidíš. Té můžeš poštu odevzdat, řekni pro mne a číslo cely.

9. 1. 1943
sobota

Dostala jsem spoustu dopisů. Od maminky plný nejhlubší vroucnosti, bolesti a lásky.
„Maruško, já chápu Tebe, já všecko udělám, co potěší Tvoje srdce, já chápu všecku bídu a bolest světa, já trpím a snáším všecky bolesti, ale Ty jediná máš na tu velikou bolest lék. Vykonej, co žádám, a nebudu bolestí zmírat, ale ve víře žít, že se všichni sejdeme u hostiny nebeské. ‚Ježíši, Maria, Josefe, stůjte při mně, v ruce Tvé, Bože, poroučím duši svoji' — to musí býti Tvá slova, to budou i moje. Všecky Tvé tužby bezpodmínečně vykonám, pochop i Ty, když já jsem pochopila, a předem za tu úlevu líbám celé, celičké to tělo moje drahé, ty oči dobré, ta ústa, v tom srdci odpočívám, pracuji, miluji, miluji Tě velice, miluji a trpím s Tebou, ale též se raduji, chci kráčet ve šlépějích Tvojí dobroty. Splň moje přání, díťa moje, a já ponesu ten kříž až na horu Kalvárii, až nám

nastane zmrtvýchvstání. Proto Tě žehnám, líbám Tě na ústa. Matka."

Má mamička je zbožná, zoufá, že ztratím život věčný, upomíná na „poslední věci" člověka. A já nemožu!

Kdybych se svíjela bolestí, kdyby se rozběsnily v nitru všecky živly při pohledu na její hrozné utrpení, nemožu, nevyznám katolické: „Věřím..."

Já nesmím vydat žádnému člověku důkaz, ani své matce, třeba předstíraný, protože by řekli: „Vidíte, zase jedna bolševička..." Kdyby matka umírala a má slova utišila bolest, zašeptala bych je vroucně, tak, že by nepoznala jejich milosrdnou lež. Ale mám odejít já a ona žít, já nemohu, moja mamičko! I tebe a tvou úzkost musím obětovat jako všecko osobní!

Jožinek mi napsal dva řádečky:

„Drahá sestřičko! Přeji Ti vše nejlepší, co může bratr sestře přát, a těším se velice na Tvůj návrat. Tvůj Jožinek."

Tetička mi napsala překrásný dopis, též otec.

„Trpět a neříct ani slovíčka, aj což je to těžká věc. Ale mně už patří zima a jen vzpomínka na Tebe mě zahřívá jak sluněčko zjara. Možná že by mně líce rozkvetly, kdybych Tě uviděla u své postele. Ty víš, jak Tě milujeme a že naše srdce budou pro Tebe tlouci, i když ústa budou mlčet, pro nás jsi a zůstaneš milovanou M...."

Jarko, nestyď se napsat, přiznat své matce lásku. Víš, jak je to nesmírně radostné, když se dovíš, že jsi milována těmi, které miluješ? A kolik, kolik toho tvá máma už vytrpěla pro vás, o vás. Zaslouží si slov, milujících slov, potěší ji to tím více, čím méně od tebe očekávala. My s mamičkou jsme si nikdy neříkaly taková slova. Ale proč je nevyslovit, když cítíš, proč úmyslně zatajovat? Jak lituji, že jsem je jen psala, že jsem je už dříve, mnohem dříve nevyslovila. Není to tak povrchní, jak se zdá. Jistě jsou skutky před slovy, ale i ta jsou v určitém slova smyslu skutkem. O Slávce nepochybuji, že upřímně řekla matce o svém citu.

A přišly též dopisy od několika známých. Potěšily mne,

přišly, když už dlouho trvalo takové skoro prázdné ticho. A ještě něco. Napsal mi strýc s rodinou. Představte si, bývalý aktivní gajdovec, s nímž jsem se několikrát střetla, a dnes jsem od něho dostala dopis znějící zcela jinak. To těší. Dověděla jsem se o nových občáncích, svatbách, úmrtích. O smutném i radostném, co život nese.

A dostala jsem poštu také od vás. Moc a upřímně vám děkuji za každý řádeček. Napsala jsem vám už jednou zlý list a pak jsem to zničila. Přišla na mne taková hodinka, ale pak, až zašla, přečetla jsem své řádky a myslila, že by vás zarmoutily. Takových drásavých chvil není mnoho, netrvají dlouho a žádný je nepozoruje.

Děkuji za noviny — i to je dobré, takový pohled do světového dění a denního tisku. Z mnoha důvodů, a jeden z nich je, že si ostřeji uvědomíš svou nepatrnost v celém tom světovém bolestném procesu. Jsi jen kapička krve v obrovském moři.

Ale říkám vám: Kdybych sténala bolestí, nikdy by mne taková chvíle nezlomila, ale pobodla k větší, intenzívnější činnosti, ano k „zločinění“, nepochybujte o tom. Je to tak jisté, samozřejmé jako u vás. Nelze jinak, protože bez té „práce“ by nebylo pro co žít, pro co trpět, radovat se.

Já, děvečky, do kostela nesmím. Už jsem se o něj zajímala. Je to vyloučeno. Škoda, tak ráda bych se dostala blíž, abych vás mohla obejmout, stisknout ruku, a ne jen z dálky vítat úsměvem. Ale i to jsem měla štěstí, že vás mohu denně vidět. Při vší té smůle mám vždy kapku štěstí. Vždycky když jsem něco potřebovala, zrovna v nenadálý okamžik přišlo a radostně překvapilo.

Naši mi píší, že přijedou ihned po svátcích, a stále nic.

Teď jsem přišla z procházky. Odpoledne. V takové dny jsme sáňkovali s otcem, a vjela do mne nějaká divoká radost při té vzpomínce. Zpívala jsem si do pochodu Komsomolskou, *to se tak dobře mašíruje, škoda, že jen stále a stále dokola, zpět. Přišla jsem s fialovým nosem a s veselou, rozpustilou náladou. Dovedu být hodně rozpustilá, „rozverná“, řekla by má stařenka. Kdybych vás teď mohla okoupat ve sněhu, udělala bych*

to! Poprat bych se chtěla s někým, ale žádného tu není, tak nejlépe udělám, když budu šetřit sil, až je budu potřebovat k rvačce se sebou.

14. 1. 1943
čtvrtek

V pondělí zde byli. Mamička, tatíček, Bětuška. Rozmluva trvala asi dvacet minut a bylo naprosto dbáno předpisů. Bez podání ruky, jen slzami a úsměvy mě objímali. Nesměla jsem přijmout ani bonbón.

Co mám říci o té veliké lásce a bolesti, o naději a beznaději? Nemohla jsem a nebudu plakat, ani při představě, že je vidím naposled. Klid, nic než klid a cit.

„Já umřu, neuděláš-li to, oč jsem tě prosila," povídala mamička. Drahá, neumřeš. Mamičko, tvá představa věčnosti je tak lidská, ba dětská. A ten tvůj Bůh, to je člověk, nic než člověk, i když mu říkáš Duch. Se všemi lidskými vlastnostmi. Vidíš, to myslím, když říkám, že si lidé stvořili Boha k obrazu svému. Mělo-li náboženství na světě poslání, tož to byly jeho mravní, sociální a organizační příkazy. A za těmi stála věčnost s odměnou a trestem. To ostatní, to byly symboly, znaky organizace, ze kterých církev udělala podstatné věci, na kterých závisí spasení či zavržení. To je falešné a podporuje a udržuje moc, světskou moc. Tím, že činím dobro, splňuji úplně a naprosto své lidské, nebo chceš-li, Bohem svěřené poslání. A je-li pro mne příkaz dobra příkazem nejvyšším, nepotřebuji pociťovat stále tu moc, která si osobuje právo kontroly nad mým jednáním, protože nenajdu přísnějšího soudce než své vlastní svědomí. Ty víš, mamičko, že nejtěžší věc pro mne je vidět tebe, vás trpět. A přesto se nemohu odhodlat zapřít pravdu, kterou znám a cítím. Protože to není jen má osobní věc, to je něco, co se týká názoru, ideje a svými důsledky sahá hlouběji. Ty mi porozumíš! Názor je něco, pro co lidé obětují životy. A já nemohu svým životem vyznat

i zradit. Rozumíš? Má maličká mamičko, je ta tvá tvářička stále menší, neplač mi tolik!

Tatíčku, co mohu více říci, než že jsi můj otec, že to cítím a že jsem hrdá na svého otce a že ho mám ráda!

Má panenka, rtíky se jí chvěly, že nemohla vůbec mluvit, a v modrých očích stály slzy. Přinesla mně ukázat fotografii svého kamaráda. Takový hrozně milý chlapecký obličej. A teď jsem se ulekla, že by mně mohla špatně rozumět, co se týká vztahu ženy k muži.

Dívenko, to je jistě tvůj milovaný kamarád. Ale jistě ne životní. Aspoň ne v tomhle věku. K budoucímu muži patří určitá vyzrálost, mužnost, a ten tvůj chlapec je tak chlapecky milý. Bětuško, to si musíš uvědomit a nedat se zmást citem a omámením. Jen nebuď lehkomyslná, to bych si musila vyčítat, že jsem tě svými špatně chápanými slovy svedla k něčemu, čeho bys mohla později litovat.

Bětuško, i když ho máš ráda a nedovedeš si představit život a svět bez něho, věř mi a čekej! Čekej, až pochopíš, čeho je třeba k dlouhému soužití. Najednou by ti scházela rozvaha, zralost, mužnost. Tu nemůže mít dvacetiletý chlapec, ta se nabývá věkem, životem.

Řekneš: a co J.?

Ten byl daleko nad průměr, co se týká vyspělosti i vytrvalosti citové. To jistě pozoruješ. A přece, přece, panenko, byl to chlapec, a ne muž! Já totiž věřím, že to, co stálo mezi námi, co nás rozrazilo, bylo to chlapecké, co věkem opadne. Ne-li, bylo by to hroznější u muže! Ale já v něho věřím; neříkám, že mám stále tak ráda jako kdysi. To přešlo, vyprchalo pod vlivem chování, událostí, času. Ale vliv celé této první lásky byl hluboký, zformoval mé nitro tak, že nikdy na něho nemožu zapomnět. Snad je to, panenko, také tím, že každý citový vztah se do mne tak hluboko vryl, že nic jsem nebrala přechodně, ale hned hrozně hluboko a doopravdy.

Ty jsi rozumné děvče, ty mi rozumíš a já věřím, že proplueš lehce a bez úrazu prvními milostnými zkušenostmi. Nechci říct, že nebudou poslední, možná, ale právě proto je zkoumej a čekej! To ukáže čas!

Jožinkovi jsem poslala vojáčky za jeho pusinku. Má kudrnatá hlavička! Přinesli mi lásku a požehnání stařenky a tetičky a plno pozdravů.

Tak mne dnes zase znepokojila myšlenka, nebylo-li mou povinností zachovat i vůči sobě samé ohled a opatrnost. Tož. Neublížila jsem slovem žádnému, přehlížím-li znovu své výpovědi. Co na sebe sami řekli, je jejich věc a ne mého svědomí. Co řekli na mne, to jim ze srdce odpouštím. Při povrchním nahlédnutí se zdá, že jsem udělala asi tři závažné chyby proti sobě samé. Ale jen zdá. V té situaci a za těch předpokladů to chyby nebyly. Přiznala-li jsem, že jsem ty letáky sama dělala, chtěla jsem si vybudovat opěrný bod pro své další výpovědi, na který bych se byla mohla odvolat. Ty dvě další zdánlivé chyby, věci, které jsem přiznala, tvrdili dva až tři svědci, z nichž jeden byl jako vosk a nedalo se s ním dorozumět. Přiznat barvu bylo to nejlepší, i když zároveň nejhorší, protože bych byla obviněna ze lži, úmyslného zapírání, a to by moji pozici u soudu jen ztížilo. Jedná se o to, že ta skupina byla „městské vedení“, a pak o předávání sabotážních rozkazů. Zapírat by nebylo žádné hrdinství, ale bylo by bezúčelné, jak dnes po těchto zkušenostech mohu potvrdit. I když jsem na sebe skoro vůbec nemyslila, což bylo lehkomyslné. Ale za těchto okolností to bylo jedno. Neuvedla jsem ani stopu, tím méně jméno některého z nich. A snažila jsem se jim při výpovědi pomoci. Označení této skupiny jako „městské vedení“ mně bylo tenkrát vítané, protože obsahovalo všecko a zakrývalo stopu, že by eventuálně mohlo ve městě ještě něco jiného existovat. Myslím, že by se mi hrozně žilo i umíralo, kdybych sebeméně pošpinila svůj štít. (Tohle zaškrtejte. Hned!! To je pro vás.)

Tak jsem vám slíbila, děvčata, že budu vzpomínat na básničky. Dělala jsem to, ale napadají mi jen úryvky z nich. Vůbec se na to nemohu soustředit. Stále odbíhám jinam, a tak se toho vzdávám. Možná že přijde čas, kdy

budu na ně moci myslit více. Písničky vám budu psát, na ty nemusím vzpomínat.

Naši poslali žádost na Volksgericht, *protektora, vládu, prezidenta. Stylizoval ji můj obhájce, se kterým jsou stále ještě ve styku. Mamička si vyčítá, že mně nevzala vlastního obhájce. Upokojila jsem ji, že je to bezcenné. Nemohl by více dělat. Nabídla chuděra, že půjde pracovat za záchranu mého života. Přiložila vysvědčení od pohraničních německých úřadů (se kterými jsme žili celé tři roky na nádraží),* Zollamtu *a pohraniční policie o dobrém chování celé rodiny. Otec jednou našel revolver, některý z nich ho ztratil, odevzdal ho. Tak si získal důvěru ve svou poctivost a naprostou loajálnost a předseda úřadu napsal vysvědčení o tomhle činu, které přiložili. To byla opravdu vítězná věc! Mamička chtěla jet do Berlína, rozmluvila jsem jí to. Kam? Chvěje se, aby něco nezameškala, nepropásla, moje mamka.*

15. 1. 1943
pátek

Musím se k něčemu přiznat, za co se stydím. Ještě nikdy mě tak člověk neodpuzoval, jako se mi to děje u soudružky P. Je to jistě dobrý člověk. Visí na mně, protože tu nemá blízkého člověka. Posílá mi polibky a úsměvy a já se na ni také usmívám a říkám jí útěšná slova a jistě, jistě bych jí pomohla, kdyby ode mne něco potřebovala, ale zhrozila jsem se, když jsem zpozorovala, že mě odpuzuje. Stojí mě to velkou námahu, mám-li vydržet její pohled a usmívat se. To se mně ještě nikdy nestalo. Myslím, kdyby se mě opravdu snažila políbit, že bych se otřásla. To jsem si musila přiznat, když jsem přišla z procházky. Jak je to nepěkné, vždyť je to člověk mně blízký ideou, bojem i krví. To se mi opravdu ještě nikdy nestalo. Buď mi byli lidé drazí, milí, nebo lhostejní. Myslím, že nenávidět neumím, aspoň trvale ne. Stalo se mi, že jsem pocítila vztek, zlost, ano i odpor, ale

takový prudký, náhlý, který zmizel časem. Ale ještě jsem nepoznala takový cit v sobě jako dnes. Je zbožná, velmi zbožná, ale přece má mamička, tetička jsou také, a přece je miluji. To jistě není příčina. Má takové vodnaté oči, pokorné držení těla a hlas, nevím, či je to pokora nebo poníženost. Ale to se mi tak jeví, to není také příčina, tu asi nevystihnu. Ach Bože, Bože, to lidské srdce, za zlobu móže snad, za lásku nemóže. A já opravdu nemožu ani za zlobu. Já ji neukazuji, opravdu ne, ale bolí mě, že jsem ji schopna pocítit vůči příteli. Nenávidím jen nepřátelskou „ideu", jsem schopna nelítostného jednání vůči jejím přívržencům, ale nenávisti vůči nim jako jednotlivým lidem nepociťuji. Snad opovržení.

16. 1. 1943
sobota

Jsem načisto roztěkaná. A tak se ani nenamáhám koncentrovat myšlenky, které klouzají z předmětu na předmět. Dnes před dvěma měsíci jsem byla odsouzena. Kolikrát už jsem prožila svou smrt. To je zajímavé. Jsou okamžiky, a těch je většina, kdy bych bez stínu neklidu nebo jiného citu, který by rušil klid, mohla odejít. Snažím se takový stav co nejvíce prodlužovat. Pak ale najednou kde se vezme tu se vezme stesk či bolest a sevře hrozně do drápů. Naštěstí má hrozně slabou, beznadějnou a neudržitelnou pozici, prohlédne a vzdá se. V těch chvílích se snažím nemyslit na své okolí, ale úplně se přenesu do svého světa, ke svým lidem, kteří ke mně mluví a které mám tak ráda. A u nich je vše tak lehké, tak samozřejmé a srozumitelné. Dnes je sobota, příjemná tišina se zítřejším dnem, knihou, zprávou od vás, dopisy od milých a myšlenkami a vzpomínkami. V klidu dne zapomínám na mezník, i když svou nápadností přesahuje celé okolí.

Zdál se mi dnes zcela souvislý sen. Pan H. zemřel a pohřební průvod šel přes Vnorovy. Trval velmi dlouho, byl pestrý a já jsem pozorovala každou maličkost. Ulekla jsem se, když jsem procházela vedle něho (řekla jsem si, že smrt zmírnila ten ostrý výraz tváře) a zpozorovala, že víčka se pohybují. Ulekla jsem se, že snad jen spí. Uklidnila jsem svůj strach tím, že pan G., který držel pohřební řeč, se už postará o to, aby víckrát nepromluvil. To je první souvislý sen, sním tak trhaně, klouzavě. Hned jsem ve škole, hned zde.

Mamičko, nebuď smutná, já tu mám tolik přátel. Nejsem opuštěna, vůbec ne. Dlouho před termínem jsem byla na cele s paní Schöbelovou, která je stejně stará jako ty. Měla mě moc ráda, ona dovede mít obětavě ráda jako matka. Prokázala mi tolik dobrého a bojím se, že rozsudkem trpěla více než já sama. Včera jsem ji zahlédla, vypadá velmi špatně. Bodlo mě, že i já nesu podíl na jejím skoro nemocném vzhledu. Vážím si jí. Je to dobrý, obětavý člověk. Nebudu o jejích lidských kvalitách více mluvit. Ty ji poznáš, mamičko. Budeme-li mít štěstí, tedy na mé svatbě, jak si vymínila, a ne-li, tedy určitě s ní budeš mluvit po válce. Ona nezapomene, leda kdyby se s ní vše zvrtlo jinak, než jak si přejeme.

Tak si často myslím na tetičku. Škoda její inteligence. Ta se za mne modlí, nade mnou naříká, ale opravdu nemá sebemenší příčiny. Mé svědomí je tak vyrovnané jako její. A vám, tobě, tatíčku, a vám, mamičko, stařenko a tetičko, ať nic nevyčítá. Více jste dělat nemohli, abyste mě udrželi v lůně církve. To je samozřejmé, že vítězí mládí a přesvědčení. A i kdyby ona s celou horlivostí stála proti mně, nic by nesvedla. Nic by nepořídila proti myšlence a pravdě. Ona je jistě dobrá, moudrá, ale my si nikdy neporozumíme. Nenechte se od ní ovlivňovat, vzpomínáte, kolik trpkých chvil nám to přineslo? Dospělé děcko má právo na svobodu myšlenky, svědomí, a tedy i jednání. Respektujte je. Jistě můžete přesvědčovat, ale nikdy nutit. Pak je rozpor nevyhnutelný, protože přesvědčení žádá i jednání. A úplně si člověka podmaní. V jeho jménu lze s nadšením bojovat, lze se

zříci osobního štěstí, bolesti, života. Všecko člověk může ztratit, a přece ztrácí mnohem méně, než kdyby všecko měl, co patří k lidskému štěstí (lásku rodičů, muže atd.), a zavrhl myšlenku. To už tak musí být, to je zákon lidského ducha, pokroku, jinak bychom nikdy, nikdy nepokročili. Vidíš, svatí dovedou umírat s nadšením, s vírou, že dosáhnou blaženosti nejvyšší. Hus zpíval na hranici. Naši soudruzi nadšeně bojují, krvácejí a umírají stejně rozhodně za věc, za lásku k lidem, světu a život, i když jim nekyne posmrtné, nehynoucí štěstí. Vidíš, jak je možno načisto nesobecky, bez vyhlídek na odměnu obětovat vše pro lidstvo. Se stejným odhodláním, nadšením, jako umírali první přívrženci křesťanské myšlenky.

Nemám chvíle klidu ke psaní. Stále někdo chodí, otvírá, zavírá, pozoruje. Nemám už času ani k řádné stylizaci věty. Rychle, rychle, než někdo zahlédne, že nepracuji.

Existuje bolest duševní? Bolest původu duševního, když všecky orgány fungují naprosto správně a tělo je v dokonalém pořádku, a ty přece cítíš: tlak na prsou, sešněrované hrdlo, nevolnost, bolení hlavy. Tedy bolest tělesnou. Neexistuje ani duševní muka bez těla, jako neexistuje tón bez nástroje. Není a nebude tónu bez instrumentu, není ducha bez hmoty.

Jako starostliví rodiče se jistě zajímáte o moji domácnost, byt, výbavu atd.

Jsem jako hrdlička (nevím, ke kterému jinému něžnému ptáčku bych se přirovnala, a ten černý pásek se snažím poctivě vybílit, i když jen válečnými prostředky) v kleci, vybílené kleci. Vzduch proudí jednoduchým okénkem vysoko ve stěně a mezerou pode dveřmi stále, potřebuju-li větší množství, otevírám pomocí háku. Ale je dosažitelné i pomocí lenochu u židle. Stůl, pracovní prkno, židle, pryčna s povlečenou dekou a matracemi ze žuly, malá skříňka na stěně s miskou, lžící a věšákem pro ručník tvoří nábytek. Je trochu různorodého původu, co se

týká stáří, barvy, pevnosti. Abych nezapomněla! Kýbl *(každému vřele doporučuji; čas jsou peníze, a tak možná že tohle zařízení bych nazvala amerikanismem) v jednom koutě a několik závitů ústředního topení v druhém. No a zapomněla bych pomalu na* waschbecken. *Stěny jsou vkusně oživeny seznamem předmětů, knihou s předpisy o chování, a div divoucí, také malým zrcadlem! Myslím, že k úplnosti té krásy patří pohled na mne ve spodním prádle (vyměňuje se jedenkrát za čtrnáct dnů), abyste se buď usmáli, nebo uplakali. Smrt smíchem je příjemnější.*

Denní rozvrh: Ve čtvrt na šest budík, auf, *ustlat, uklidit, umýt atd. V šest přichází snídaně (černá káva, chléb, někdy marmeláda, sirup či otrubová polévka). V šest dvacet se má začít pracovat. Až do čtvrt na dvanáct, kdy zazní rajský tón (totiž klepne a zařinčí kotel), přerušeno jen deseti minutami* frajštundy, *totiž obíháním ošklivým, ošumělým dvorem kolem dokola v kruhu. Po jídle (*eintopf *— polévka, v níž střídavě převládá zelí,* grünkohl, *řepa, také hrách — ale vždyť je válka!) pracovní čas až do pěti hodin, potom večeře (černá káva, chléb, margarín a proužek koniny, otrubová či jiná chutná polévka, chléb atd.). Pak se spí a zítra nanovo.*

To vše je doprovázeno zvuky, cinkotem, chřestěním a klapotem, také voláním nebo jinými hrdelními tóny. Jsou také příjemné okamžiky: jedenkrát za týden výměna knih, jedenkrát za šest týdnů sprchování. Všechno knap, *vždyť je válka! Já na cele číslo 62 mám ovšem ještě jiné výhody. Mimo malého kukátka (*špiónu*) větší okno, kterým mohu každé chvíle být pozorována nebo také pozorovat, což je ovšem zakázáno! Celou noc hoří světlo upevněné ve stěně nade dveřmi a úřednice hlídá můj sen. Ve dne jsem ve společnosti* sonderwache, *která na noc odchází a všecko, co má ostří či šňůrky, bere s sebou ven, na práh. Proč? No, abych si nesáhla na svůj vzácný život přece! Divím se, že nevytapecírovali stěny, vždyť si mohu rozrazit hlavu!*

V sobotu končíme práci dříve, drhneme studenou

vodou a kartáčem bez štětin (válka!), no a odpočíváme! A věřte nebo nevěřte, když sedím na topení, *aby mně neunikla ani částečka tepla (jaká je, Bětuško, tepelná jednotka — kalorie?), když žaludek nalit vodou spokojeně pobručuje, když* kápnu *na slušnou knihu anebo dostanu dopis z domova (!) či jinou příjemnou zprávu, myslím si, že není na světě útulnějšího, krásnějšího a hlavně bezpečnějšího místečka nad celu číslo 91 či 62. S dveřmi na dva západy a pevným* rýglem. *Když neslyšíš toho neustálého klapotu, hluku, jsi v sedmém nebi, ne ve vězení Breslau V, Freiburgerstrasse 1. A tak jsem se v těchto podmínkách opravdu brzy asimilovala, protože jsem tvor přizpůsobivý a naštěstí nezhýčkaný! Proto jsem neronila slzy při pohledu na patlaninu v rozpukaném špinavém hrnku, ani jsem nezoufala pod dekou s naskočenými puchýři od* stinek *a hodinu poté, co za mnou zarachotily dveře na sto západů na dobu neurčitou, vydanou všanc osudu v podobě příjemných mužů, jsem zpívala děvčatům naše písničky. A to ti, mamičko, nezapomenu, že jsi nikdy neocenila můj hlasový fond a hrozila mi vyhozením, zatímco tady jsem byla děvčaty neustále vyzývána, abych ho uplatňovala.*

A tak to všecko jsou nepatrnosti a dlouho, dlouho bych vydržela svěží. Až do konce! Připadám si jako vysoký hodnostář měšťáckého státu, který při vší své svobodě neudělá bez „čestné" stráže ani krok!

Co nám schází? Co žádáme? — Nic — a to snad dostaneme! Ostatně o našem životě vás bude důkladně informovat Slávka a všichni, kdož to poznali. Tak těch několik črt prozatím stačí. A budu-li mít štěstí vykreslit vám to sama, pak to udělám s celým svým vyprávěcím a dramatickým „umem". Postačí vám to, i když můj „um" tohoto druhu se rovná v rovnici nule. Já budu vyprávět a vy dramatizovat, a tak to dáme dohromady, ano? Nebo si pozveme Jarynu.

Dnes nedělám vůbec nic. Simuluji práci. To jde dělat zcela chytře a přitom budeš chválena za pilnou práci. Jsem zcela spolehlivá síla!

Mamičko, maluj, hodně maluj. Pro nás. Ty víš, jak mám tvé malůvky ráda. Dovedou tak radostně naladit ty pestré, krásné, jemné květy.

Bětuško, nikdy nevybuchuj ve zlosti. Cítíš-li, jak v tobě vaří, za žádnou cenu nemluv, až tenkrát, když už ve hlase není po ní ani stopy, pak řekni klidně své a dost. To se vyplácí, věř. Stále znovu a znovu se mi to potvrzuje. Předejdeš tak mnohému rozladění. Budou si myslit, že tě nic nepřivede z rovnováhy, a zanechají pokusů. Kéž bych to byla dovedla už dávno!

Budu zase psát domů. Nevím, jak to vše mám vtěsnat do několika řádků. A těším se už na to, jsem jim tak blíže než v jiné chvíli.

Co nového u vás, Slávko, Jarko? Měla bych ti raději říkat Vítězko, ale to ti zní cize. Je to charakterističtější než Slávka. Těším se na váš dopis. Do vidění, pozdravuji.

To je ale pêle-mêle. Není divu, nadarmo nás nekrmí směsí eintopfu.

23. 1. 1943
sobota

Začíná nový den.
„Guten Morgen, Frieda."
„Guten Morgen."
„No, wie hast du geschlafen?"
„Gut."
Ruhe.
„Du, Maria, ich habe Hunger."
„Hm."
Ruhe.
„Hast du gesehen, wo die Nachtkostkarte hängst?"
„Nein."
„Menschenkind, Maria, du siehst ništ, *du hörst* ništ."
Já: „Už je to takové."

Ticho.

„Maria, koma her, *schnell, vidíš, ten* abgang *odevzdal takovou pěknou* plechšisl."

„Uhm"

„Was gibt's heute zum Mittag?"

„Erdrüben?"

„Ty, Maria, viděla s včera ten cugang?"

„Ne"

„Maria, Mensch, du siehst ništ, *du hörst* ništ..."

Oko a ucho mého světa je ta má Frída. A rozhovor se točí kolem uvedené látky asi na stejné úrovni. Sem tam se vytočí na tanec, kerls *atd. Ale jde to, je ochotna zprostředkovat poštovní styk, není zlá. Mám aspoň svůj klid, je velmi čistotná. To jsou velké přednosti.*

Kolikrát si myslím, jakou je matkou. Ptala jsem se jí, jestli si nikdy nevzpomene na své děcko. „Ó ano, často, když večer uléhám, myslím si, co asi dělá má Rose-Marie." A tak teď jako povinně přede mnou věnuje děcku asi tři až čtyři věty. Naše matky se svou láskou, obětavostí, často na ně myslím a srovnávám s těmihle „deutsche Mütter". Jak je možno nemyslit na ty sladké, malé tvorečky?

Co nového? Mařenka z devadesátky má termín odročen na neurčito. Co u vás? Kdo je to děvče v modrém čepci?

Sobotou začíná nová týdenní éra naplněná svěžestí, životem a klidem. Kulminuje nedělí, snad pondělím a klesá poslední dny týdne. To je citový život, o kterém nemá Frída zdání. Protože ruce se stále stejně mechanicky pohybují, slova, na která není třeba myslit, klouzají, možná že se trochu usmívám anebo si popěvuji.

Ale v duši je buď klid, nebo pomalu, pomaloučku se vplíží zlý jeho cizopasník, tak nepozorovaně, nečekaně. „Jsem prostě tu." Nebo se přižene náhle jako vichr a bouří. Jsou okamžiky, ve kterých by stačilo uvolnit malou podpěru a všecko se zhroutí. Srazila by tě ta temná síla k zemi, a volala bys o osvobození nebo proklínala. K neznámému „něčemu" bys jako děcko křičela „mámo, mámo" a žalostivě plakala. Okamžik.

Vydrželas a nic se nestalo. Tvá tvář se nezměnila, tvůj hlas se nezachvěl, žádný nic nepozoruje, protože ses dokonce musila zasmát, když na tebe nová beamtin hleděla jako na mrtvolu. Vy jste, lidé, legrační! A pak přijde klid, pokoj, ba jas. Zase tak pomalu, jistě. Marně pátrám po příčině vznikání a zanikání, přílivu a odlivu toho citu. Snad nálada, okolí, vzpomínka. Co je to? Bolest, stesk, strach? Snad je to takzvaná „smrtelná úzkost“? Ráda bych se zeptala, cítí-li to tak všichni? Je rozdíl jenom v přemáhání, boji proti „tomu“? Vzpomínám si, že Kristus prý se krví potil. Wolker povídá „co zlé je, to umírání je“. To je asi všem lidem společné, rozdíl je ve vnějších projevech i ve vnitřní snaze potlačit ji. Úsudkem i jinak. Ráda bych mluvila s člověkem, který procházel takovým údobím. Ty citové posuny jsou velmi zajímavé. Nechci je ale podrobně popisovat, aby vás nezarmoutily. Netrvají dlouho, jsou to jenom řídké výkyvy z klidu. Jak to, že někdy bys odcházela s úsměvem, vnitřním úsměvem (usmívat se ústy a očima lze skoro vždy), a jindy by tě to stálo velkou bolest a boj? Na čem to závisí? Na celkovém tělesném stavu, náladě? Ostatně jsem si přála projít psychologickým stavem, lépe stavy člověka v tak kritických okamžicích. Umírat mezi svými by bylo dokonce krásné a v boji, v obraně, v útoku a zanícení bys vůbec nepozorovala, že se blíží smrt. Tož tohle je asi pro taková zkoumání nejvhodnější.

Neříkejte: „Ta tu bolest pitvá, prodlužuje.“ Ne. To je také jeden obranný prostředek. Jakmile začnu pozorovat, pátrat, přemýšlet „proč a jak a kdy“, mizí pomalu anebo se zmírňuje. To je ostatně dávno známá věc. Tož to jen tak mimochodem.

Ostatně, jak člověk trpí či netrpí určitými věcmi, například vězením, nezávisí na tom, zdali je svobodný nebo ženatý atd., jak nám vždy říkali. „Ty jsi mladá, svobodná, nemáš děti...“ Jistě to spolupůsobí, ale celkem závisí na „citovosti“, duševní síle a inteligenci, na připravenosti a obrněnosti tělesné i duševní. A tak člověk nezvyklý „jednoduchosti“ třeba kriminálních nádob může stejně trpět jako jiný, silnější, z daleko vážnějších

příčin. Ty citové vztahy jsou totožné z různých příčin, které ukazují na slabocha či člověka silného. Výchovou se dá člověk otužit.

Je možné, že člověk trpí představou z několika týdnů vězení víc než jiný rozsudkem smrti. Představa se zde vžila, zvykl si na nevyhnutelné. Prošel ovšem více fázemi těchto bolestných procesů, protože si dříve musil zvykat na vězení atd. Tahle věc se dá pozorovat z tisíce hledisek, srovnávat. Ale uvědomí-li si člověk relativnost a dynamičnost těch vztahů, zná-li jejich hranice, ví-li, že vydržet, snést tíhu okamžiku znamená zvítězit, to už pomáhá hodně. Jen ne: „Já to nevydržím", protože člověk vydrží všecko až po určitou hranici, kterou může nervově zdolat. Ale zde spolupůsobí tělesná, nervová dispozice, dědičné sklony k slabosti atd. Zdravý člověk snese úžasně mnoho. To by bylo zajímavé poznat, kdy a jak je v takovém ohledu smrtelný.

Chtěla bych vůbec vědět, jsou-li mé nervy zeslabeny či fungují-li po odpočinku stejně bezvadně jako předtím. Myslím, že ano, jistě. Jak by se to asi stanovilo vědecky, lékařsky, hmotně? Tisíce problémů... Dost!

Umíte snít? Já vůbec neznám tzv. „dívčích snů". Já jsem nikdy nevěděla, jak bude vypadat můj budoucí, jaké budu mít děti, jaký byt atd. Mám-li si už něco takového představit, musím celou silou zapojit volní regulátor a stále kontrolovat jeho funkci. I u vzpomínání se mi stává, že celá systematičnost je porušena a obrazy prostě klouzají jeden za druhým a já jsem divákem, reagujícím sice citově, ale bez účasti na jejich uspořádání. Tak asi vznikají sny. To je zajímavé, že jsem od mamičky tuhle vlastnost nezdědila. Ta má tak živou, jemnou představivost, že z ní dovede úplně kumštýřsky tvořit. Jsem už takový Sancho, který neumí vidět než skutečnost. Z Dona Quichota mám jen víru. Věřím, že ty větrné lopaty, které domlátily mé kosti, zmizí a mlýn bude poháněn jinou, výnosnější energií. Já jsem vždy bezohledně zabíjela mamičce sny. Jeden za druhým. Té příkrosti lituji. Nelituji ničeho, co bylo správné a dobré,

i když jsem na to osobně doplácela. Lituji všeho, čím jsem komu neprávem ublížila. Kdysi jsem říkala, že „nelituji ničeho", a zdálo se mi to hrozně silácké. Vroucně lituji, říkám, všeho zlého. Vždyť to není pravda, že jsem byla takovým andělem dobra, lásky, jak si mě pomalu moji blízcí v bolesti idealizují. Ubližovala jsem, byla jsem zlá, i když jsem se o dobré snažila. Ta cesta je dlouhá a svízelná. Stále ji něco zasekává, zarubává. Většina lidí jsou takové mezitypy. Trochu Agnes, Heep, trochu nebe, trochu pekla. Výhradních čistých typů zla, dobra, podlosti, čistoty je málo.

Jak se vám líbí Copperfield? Už se těším. Já už nemám na co psát.

Bětuško, lidé v knihách nesmějí zůstat světem pro sebe. Jejich život musí vést ke skutečným lidem. Je směšné, že lidé dovedou plakat pod dojmem knihy, obrazů a tupě chodit kolem skutečné bídy. Umění vede k životu, život, lidé zde jsou hlavní cíl. Umění je cesta a prostředek, ale současně také cíl. Správně ho chápat. Nepoučovat Heepa a být jím.

Svět knih, jeho lidé a život byl pro mne kdysi krásnější, ostřejší, vyhraněnější. Něco jako Platonovy ideje se vznášel nad skutečným životem. Jeho všednost mizela. Buď byl bolestný, či radostný a všednost nebyla všedností. Něco podobného, jako když třeba jdeš po ulici nikým nepovšimnuta a najednou jsi středem příjemné pozornosti. Ta všednost byla pozorována a přestává být všedností. Také vlivem umění, zpracování atd. Pak jsem si ale ujasnila, že ti lidé žijí, že to jsou pouze odrazy, odlesky jejich podob. Že lidé trpí a radují se. A že je jim třeba pomáhat, a proto napřed rozumět a znát je. Znát také sama sebe. Tak jsem přišla na správnou cestu. Ten člověk trpí. Proč, jak? Můžeš pomoci? Pomoz! Nehledej lidi v knihách, ale kolem sebe. V pravzoru, který důkladně musel znát autor — umělec, měl-li vytvořit a do svého díla vložit svůj pohled, názor, víru, svou duši. Jejím projevem ji můžeš poznat. Chodila jsem dlouho, ne, lítala jsem, než jsem pevně stoupla. A také vlivem

okolností jsem nemohla k lidem v praxi. Ale oni žijí. Cítíš jejich bolest, bídu? Víš, jak pomoci? Líbí se ti dobří lidé? Jsi dobrá?

30. 1. 1943
sobota

Když jsem včera večer ležela a oddávala se pocitům a myšlenkám, které procitly po přečtení vašich řádek, má drahá děvčata, viděla jsem znovu všecky ty šťastné náhodičky, které zpříjemnily hodinu, den. Nemusilo by jich být, a přece se najdou, jen je uvidět. Všecko záleží na tomto pohledu, stanovisku. Mohla bych říkat: Jiní to měli lepší proto a proto. Ale já se snažím říkat: Vidíš, teď jsi dostala dopis, který tě hrozně potěšil, to je pomoc, která jiným není poskytnuta. Už je to tak vžité, že si to vlastně uvědomuji až později, přemýšlím-li.

Poslední dny na dvaašedesátce jsem se snažila něčím zaměstnat svůj mozek. Těšívala jsem se kdysi v Brně na samotu, ve které budu bystřit a brousit a řešit. Ale dopadlo to jinak, snad že ten klid přece jenom klidem nebyl. A tak jsem to teď chtěla zkusit znova. Řekla jsem si: Jak bych asi prakticky vyřešila „kolchoz Vnorovy"? Do všech podrobností. Jak bych přemohla každou nesnáz, kterou jsem předvídala, co se týká mínění i vlastního řešení.

Ať se mi to dařilo či nedařilo, snažila jsem se tím zaměstnat, když tu jednoho večera vpadne do mé cely H v ě z d a. *No, a než jsem se vzpamatovala, už jsem stála v jednašedesátce tváří v tvář Julince, která byla stejně překvapena jako já sama. Když zapadl zámek, bylo jasné, že to přece jen není omyl. Byla jsem s Češkou, koktala jsem první české věty překvapením i nezvykem, ale bylo to krásné moci česky mluvit a slyšet českou řeč! (Víš, básně jsem s to číst skoro vždy, nahrazují mi hudbu a ta nikdy neuráží, protože se tě dotýká jemněji než jen slova v obyčejných větách.) Tož to byl fakt! Češky k Češkám, prý! V mžiku z nejpřísnějšího zákazu co*

nejrezolutnější rozkaz. A tak jsme se dověděly, že obě známe Strážnici, že jsme obě brouzdávaly parkem i tou mou bzučivou včelí stezičkou, že zná mé známé atd. Je to malé přítulné děvčátko! Takové čisťoučké. A hned pocítila ke mně velkou důvěru a svěřila všecko, co ji týralo ty tři roky (byla zavřena v patnácti letech, přes rok měla samotku), jak trpěla a jak se měnila. Je inteligentní, bystrá a jemně vychovaná.

„Ještě jsem tak k nikomu nemohla mluvit jako k tobě,“ povídala mi, „bála jsem se, že mi neporozumí, tobě možu všecko říct.“ A tak se zpovídá z každého citu i myšlenky, které vyplašily její malé, nezkušené srdíčko. Hned jsem pochopila. Tož tady je praktičtější úkol než teoretické řešení kolchozu. To děvčátko tě potřebuje.

Nechci psát o tom, co mi svěřila, snad by se bála nebo by to považovala za zradu z mé strany, ale to děvče prožilo peklo! Byla blízká pomatení. Patnáct let! A kriminál! Samota! Zanechalo to v ní podivné myšlenky, izoluje se od lidí v představách i od života (působí klášterní výchova, chodila rok do klášterní školy). Ale to stačí na vysvětlení k tomu, jak žijeme a jaký to má vliv na mne. Vyprávím jí o věcech, které musí mít půvab pro každého člověka, o lásce k lidem, o kráse atd.

Včera jsme celičký den zpívaly, a tak ty dny ubíhají velmi rychle. Nejsem nucena žít dvojím životem. Vrátit jí radost ze života, zaplašit melancholii — to je to, co mám dělat, a nemyslím na nic jiného. Dělám zase to, o co jsem se vždy snažila. Říká, že je jí dobře, že necítí smutku, že je to jiné, a se mnou také! Tak to táhneme spojenými silami, spojeným snažením. Ta cela je útulnější (tam jsem žila jako za mříží v zoo, vás vidím a to ostatní mě nezajímá) a život, i ten denní, je plnější, má živý obsah! Bojím se jen, až jednou odejdu, aby se to všecko nezvrátilo tak, jak si nepřeji: že si na mne zvykne a dostaví se stesk. No, musíme se na to připravit.

Tož, proč to všechno říkám? Protože je to šťastná změna v mém životě, a kdybych se o tom nezmínila, nemohla bych popsat a odůvodnit celé to živé, veselé

duševní dění. Jsem sobec jako každý jiný člověk, ale myslím si, že je rozhodně výhodnější a prospěšnější vzhledem k lidem, přinášejí-li mé osobní radosti také kousíček toho citu ostatním. Tak lze žít sobecky i prospěšně, když to sobectví opatruje i radost pro jiné! To nedělá šlechetnost duše, ale to lze lidem vštípit výchovou. Z každé nepříjemné věci se pak něco zasměje a každá přinese zkušenost, která prospěje třeba zase někomu jinému. A tak si skládáš, spoříš budoucí radost. Naučí-li se člověk tak na všecko hledět, stane se pružnějším, přizpůsobivějším a spokojí se i s malým prostorem, do kterého vězní život. Tož tak!

Máme radost z těch básniček, které jí čtu. Tak nemějte strach, vy moje, Vítězko a Jarko! Takový nějaký teplý cit mě včera rozehřál, tak bych chtěla někomu udělat radost, pohladit, rozdat jí kousíček, protože jsem jí cítila tak mnoho. Bylo mně krásně. Z domu jsem dostala také moc pěkný dopis.

Jarko, s Jiřou máte obě maminčino čelo, je v ní mnoho jemného. Mám ji ráda, jako mám ráda Vítězčinu maminku, ačkoliv jsem ji vůbec neviděla; ale znám krásu jejich duše a ty ladí celý zjev. Jsou to statečné sestry mé matky. Míníš-li, Jarko, že by to příliš tvou matku neobtěžovalo, tož to tak s těmi škrabkami *udělejte.*

A že z těch zpráv mám velikou radost, to si dovedete představit! Představovala jsem si ten 30. leden rušněji, ale na nás se to zklamání nevztahuje. My jsme opatrníci a takovým pánům, bohudík, nikdy nevěřili. Jsem dnes trochu nevyspalá, představte si, že jsem včera usnula někdy po půlnoci. Procitlo všecko ve mně takovou silou, že nic nemohlo tu svěžest unavit. A pak jsem spala několik hodin jako dřevo. Já bych si ráda poslechla tu písničku z okna, ale nesmíte zapomínat, že mně hoří celou noc světlo, a proto nemožu otevřít okno. To už byl projev velké důvěry, že mě strčili do uzavřené cely a tu jednu Polku na mé místo. Mamička mně řekla při rozmluvě, že skoro všichni známí, kteří byli zavřeni, pomřeli. A tak to nejsou v tomto čase ojedinělé případy.

Mauthausen, Osvětim atd. A proto ti naši tam trnou, že neznají organizační pořádek. Napřed vězení, káznici, pak lágr a smrt.

Měla jsem nedávno krásný sen. Ale jsem takový realista, že ani mé podvědomí se nevznese přes tyhle prokleté zdi (jsou prokletím ne pro mne, uzrávám v nich, ale pro všecky, pro jiné).

Byla jsem doma a M. byl u nás. Stále však pracoval a byl ohrožován. Prohlásila jsem, že rozhodně jedu s ním, když měl někde práci. Přijeli jsme do Strážnice a tam na nádraží čekal J., který se radostně ke mně blížil se slovy: „Zahodil jsem už tu zbraň proti tobě!" „Ale já ne," odpověděla jsem a provokativně šla za M. Taková bezcitná jsem byla. Šli jsme dále, šťastni svou blízkostí (jako kdysi!), když tu jsem zpozorovala dva pány ve světlých převlečnících, kteří se chovali podezřele. Upozornila jsem ho, ale proti očekávání si toho vůbec nevšímal. Najednou mě obejmul a políbil a v tom okamžení se objevili ti páni, jeden zezadu, druhý zpředu, se stručným: „Jste zatčeni!" Ještě mi napadlo, co budu vypovídat. Že jedu do školy, že jsem ho poznala ve vlaku a že jsem s ním šla na jeho vyzvání na rande za školu. No a byl konec snu a začátek dne se hlásil podivným zvoněním. I ve snu jsem disciplinovaným vojákem.

Dobře vykonaná práce? Hm. Daleko ne, dalo se dělat lépe, s většími úspěchy, kdyby... Dalo se dosáhnout cíle,... kdyby... Dalo se atd...., kdyby... špatný stroj, i když měl někdy výborné strojvůdce i topiče. Porucha je zahubila dříve, než ji mohli zneškodnit. Škoda jich, přeškoda! Snad ti další!

Bože, Jiřa! Tak si vzpomínám na její stisk ruky a slova: „Dejte jim to i za nás." I my musili tento odkaz předat. Víte, když jsem přišla na čtyřku*, vstoupila jsem do království Miladina a ona seděla na trůně pohodlně a jistě. Oporou byla její určitá životní moudrost, inteligence a zkušenost, kterou získala svým zaměstnáním. Dovedla poutavě vyprávět, líčit rodinné a jiné poměry, které poznala během svého života.*

A ovlivňovat! Byla jsem členem toho malého kolektivu, který rozhodně neintrikoval a chtěl jen zvýšit své blaho, docela opravdově. Až do té doby, kdy vypukl prudký spor o řešení židovské otázky naší cely. To její království bylo do té doby demokratické. Až najednou pocítil otrok touhu zaotrokařit si. Ostatně tobě jsem to, Jarko, vyprávěla. Tenkrát jsem vedla povstání, ale jen několik povstalců se dovedlo nesmlouvavě postavit za své přesvědčení. Malá Mařenka P. a jiné. Některé srdcem souhlasily, ale nedovedly se vzepřít Miladinu vlivu, ta její tradice byla příliš zakořeněná, a mohla ji odstranit jen trpělivost a čas. Jiné držela pevně ve svém vlivu. Jiřa kolísala, já to vím. Milada ji zpracovávala po svém. Měla u ní oproti mně výhodnější pozice. Pak se to rozřešilo a ona byla propuštěna. Ten spor nezašel daleko a zůstal skoro v mezích názoru, bez nadávek a hádek, i když sem tam se užívalo takových malicherných, babských zbraní. No, budiž řečeno k její cti, že my se nehněvaly a chovaly slušně k sobě. Pak odešla a Jiřa zůstala už, bohužel, jen krátko. Ale důvěřovala mi. Ukázala mně Honzovy dopisy, vyprávěla o sobě i tobě. To už jsme se sblížily hned první den, když jsem přijela transportem s tebou. O tobě mi hodně vyprávěla. Poznala jsem tenkrát, že jsi vyhraněnější, ucelenější než ona. Že jsi prostě bolševička. Jirka měla dobré srdce a naše přesvědčení, ale nedovedla být nekompromisní, když to bylo nutné. Ano, potřebovala jisté ruky. Ale skvělé děvče to je! Na tu se nedá zapomenout.

Víš, Jarko, nemysli, když mluvíš vážně, že je to od tebe banální. To je tvá fixní idea. A možná že jí tvoji bližní trpěli. Kdybys věděla, jakou jsem měla vnitřní, hlubokou radost z tvých slov, promluvila bys tak vždy, když pocítíš, že bys měla...

V tom Brně! Já vím, jaký to byl život ve stanném právu. Každé zaharašení klíče zatajovalo dech, a přece! Přece jsem si myslila: „Však já jim ukážu, jak umírá bolševik.“ To zavazovalo. Tys byla za zdí, možná že bychom si ty ruce stiskly už tenkrát s porozuměním, kdyby nás nedělila. Já jsem se vždy snažila proniknout

k lidem, k srdcím, za štít, kterým ho chránili. A já jsem věděla, znala tvoje myšlenky, i když jsi nemluvila. A vím, jak je těžko přiznat se ke strachu. Dnes jsem si ale řekla: Ty jim musíš říct pravdu! Nezatajovat ty těžké chvíle. Tys jim to povinna říct. Tím, že je zamlčuješ, nezmizí. Ty jsou a musí se proti nim bojovat, ne před nimi kapitulovat! Ty bys lhala, ony by si myslely, kdovíco jsi to za duševního obra, a to není pravda. Mluv pravdu, ony jsou tvé a zaslouží si jí. Dokonce jsem jednou zničila celý dopis, protože jsem se bála, že by vás to bolelo. Ale ono to bolí stejně.

Moje drahá děvčata, já jsem přesvědčena (a není to jen víra, ale i zkušenost, znalost vás), že byste stejně snášely můj úděl. Ne, možná lépe. Aspoň napovrch lépe. Že by vás neuviděli tamti naříkat, lomit rukama. Že by zpozorovali jen úsměv a vzpřímenou hlavu. Že bys ty, Vítězko, jim řekla svým hrdým pohledem, a ty, Jaryno, po svém, až by se divili. To vím jistě! Nejste méně statečné než jiný, třeba jde na smrt a vy do života. Tou vírou jste povinny samy sobě! Bože, jak vás mám ráda! Já vím, já všecko vím a cítím. I já bych se za vás vzdala své svobody a života! Vidíte, tady je to! Nedělám nic jiného, než co byste dělaly vy všechny, které miluji a jimiž jsem milována.

Žárlivost vyrůstá z komplexu méněcennosti. Máš pravdu. Nevím, zda je to tak ve všech případech, ale u J. pravděpodobně to bylo tak. Jako chlapec sportoval a pak dostal zánět kloubů, no a bylo to poznat ještě dlouho na chůzi. Trpěl tím. Říkával mi, dokud jsme nebyli tak pevně vázáni, že ke mně patří chlapec zdravých údů, a zároveň se toho bál. Později si to pak nepřiznával a snažil se mě udržovat v jakési úctě a obdivu ke svým vnitřním schopnostem. (Byly opravdu bohaté!) Jako by on byl pro mne „tabu". Bál se mého zkoumání, nedovedu si to jinak vysvětlit. A bál se o mne. A přece — jak chyboval! Kdyby byl upřímný a poctivý sám k sobě i ke mně, bylo by jinak. Ale to nešlo vysvětlit, prostě to nedokázal. Řekl mi jednou: „Poturčenec horší Turka." A byl by zůstal tím, čím byl a čím pro mne chtěl být.

Takhle se stal z něho otrok i otrokář. A proto nemohlo být svobody mezi námi, proto se otrok vzbouřil a strhl pouta. Proto tak nelidsky, šíleně trpěl. Já ale nesměla povolit, já musela zůstat nesmlouvavá! Nešlo to!

Jak se pamatuješ na M.? To bylo zajímavé, ten osobní vztah mezi námi třemi (neboť mezi námi stál třetí člověk, už zemřel). Vždycky se mi zdálo, že M. se snaží zabránit sblížení. Byl ale velmi čestný a já jsem s ním mluvila zcela otevřeně. Podívej, já tě mám velmi ráda jako člověka a kamaráda, ale nikdy bys mi nemohl být ničím jiným. Až po revoluci, říkával. Teď by to zdržovalo. A ostatně on, M., říkával, že má děvče, že si rozumějí a jsou šťastni. No dobře, tím to bylo vyřízeno a já jsem se snažila nemyslit a zapomenout, přetrhnout ten cit, který přitahoval. Takovou důkladností, nesmlouvavostí mně imponoval. Ale to nestačí k vysvětlení, přitahoval mě přirozenou silou muže. Nikdy nepadlo slovo. To všecko mezi námi třemi bylo spíš tušené než mluvené. Nebyl na to prostě čas.

Záchrana? Hm. Někdy si myslívám, je to možné. Jindy: ani nápad. Nemohu to rozhodnout. Rozumové důvody jsou pro i proti a na instinkt se nemohu v tomto případě spolehnout. Někdy mně připadá, že budu žít, jindy, že odejdu. No, ještě chviličku to bude trvat a dozvíme se to.

Bylo by to krásné, kdybych se vrátila. Nabyla bych ještě větší důvěry. Neříkali by: ,,Ty jsi mladá, načisto bez zkušeností, co nám, zkušeným starým lidem, chceš vykládat…“ Tož proti tomu jsem neměla zbraně, jen svou pravdu a logický důkaz, který však byl pro ně těmi slovy vyřízen. A já se zlobila. Měla bych to teď výhodnější.

Když si představím, Vítězko, že bychom šly spolu po Ostravě, docela svobodně, že bys mi představovala svůj kraj, jak ho vidíš a znáš! Protože je mi milý a blízký, i když je zakouřený a černý! A já vám zase ukáži naše Slovácko. No, to je příliš krásné, než aby to bylo více

než sen. Vy to jistě prožijete, a to je stejně krásné! A mne opravdu nic nebolí. Můj život byl krásný. Vroucí, živý, bojující a vítězící. Co na tom, že časově krátký. To už je takový zákon lidského pokroku, boje proti zlu. Život opravdu není „jinakej" a dnes je mi veselo. Teplo, čisto, zítřejší klid, kniha a Julča, která vnesla do mé cely paprsek. Kdybych žila s vámi, ach ne, to už myslím příliš mnoho. To by byla přemíra štěstí.

Děje se něco, či nic? Uvědomuji si, že se děje něco krásného, velkého, co už se brzy, brzičko projeví vítězstvím. Tak blízko, na krok, na dosah vztažené ruky. Pozdravujeme krásnou budoucnost lidství. Už, už vyzvánějí zvony, tak ráda je slyším a radostně se usmívám z nitra — tak, jak chcete, abych se usmívala!

6. 2. 1943
sobota

Moje milá děvčata!

Na všech úsecích našeho života po dobu minulého týdne trvala rovnováha. Sklon spíše k h a u s s e *než* b a i s s e. *Teda situace, realisticky představována, vypadá asi takto: P. T. páni se rozhodli, že vzpruží obyvatelstvo přísliby mírnějšího posuzování přečinů. Možná že opravdu měli v úmyslu i odškodnit menším* e r l a s s e m *ty, kteří už byli přísně odsouzeni. Malý* e r l a s s *měl vzbudit ohlušující křik pochvaly a pýchy nad takovou velkomyslností. Připravovali slavnostně ten 30. leden, ale bolševici změnili jejich plány. Octli se ve velmi kritické situaci, která je den ze dne beznadějnější. A tak p. soudcové upadli do rozpaků. Soudit mírněji, či postaru? Proto ty odložené termíny. Pravděpodobný postup? Soudit přísně, nesmlouvavě, pomstít naše padlé hrdiny! Proto je vyhlídka na milost úplně beznadějná. Jen snad v tom případě, že by se krize změnila v katastrofu a byli si vědomi svého postavení, to znamená, počítali najisto s prohrou a požádali o mír. Křičí-li ale do světa stále: My přece zvítězíme, a poženou-li vše do krajnosti, budou*

k politickým *bezohlední. Záleží vše na rychlosti, na čase. Ale to je vedlejší, hlavní věc je, že se to rozjelo tak, jak jsme si už dávno přáli, a že už není v moci nepřátel jízdu zastavit.*

Máme velkou radost z toho hluku, slavili jsme vesele landestrauer. *Byla jsem u pí* oberin, *jak jste se jistě dozvěděly, a vytušila jsem, že se ta vyhlídka za stávajících událostí zamlžila. To se nedá nic dělat, a ať se stane cokoliv, nebuďte smutny. Máme příčiny jen k velké radosti, ne k bolesti. Takových Marušek je a bude, a vítězství stojí za víc, protože stálo víc.*

Zapomněla jsem ti, Jarko, poděkovat, když jsi mi říkala, že posíláš svou matku k nám. Tím spěchem jsem zapomněla. Byla jsem velmi veselá, ba rozpustilá, po takových radostných zprávách. Až jsem Julču polekala svými hloupými kousky. Jinak v našem celním životě nic nového. Popěvujeme, vyprávíme, užíváme hodiny a dne. Julča už se zase usmívá a věří, že přece jenom pojedeme spolu domů, ona se mi totiž po návštěvě u pí oberin *rozplakala, rozhodně se chtěla k ní hlásit znovu a zeptat se, nemohla-li by přijmout můj trest. Takový dětský, dojímavý nápad. Totiž abyste rozuměly: pí „vrchní" mně to neřekla, ale nevyslovila ani naději. Ptala se mne pouze, nemáme-li u nás nějaká úřední místa, která by zakročila v můj prospěch. Bylo zřejmo, že se celá věc změnila.*

U nás trvá jarní pohoda. Nejpěknější jsou večery. Vyprávím nějakou knížku, zopakujeme si, co jsme slyšely povzbudivého. Děláme plány pro vítězný, mírový život a nemyslíme na zítřek, který je možná zničí. Vzpomínáme na Strážnici, na aleje a pěšinky, na kterých se radostně žilo. I když ta místa zaslechla a uviděla mnohou bolestnou chvíli, dnes už to necítím. Ta těžkost vypadla, vzpomínka se vznesla jako líbezný sen. Všecko bylo krásné — i bolest. A každý cit, každá myšlenka a událost formovaly nitro. Byly to cenné zkušenosti. Každá hrozná, otřásající chvíle přinesla dobro v jiné formě. Každá z nich utužovala, kalila názor, ocelila

vůli a rozhodnutí zúčastnit se boje, celé „já“ zasvětit jeho cíli. Jako by mně všecky moci pomáhaly. Jen dále, dále, až tam, kde se můj úkol končí. Beze strachu! A tak má paměť a cit idealizují prožité okamžiky.

Nebo mi Julča vypráví, o čem tři roky mlčela, protože to neměla komu svěřit. Po přání dobré noci se zatouláme každá ke svým a usínáme.

Tak plyne den po dnu, nemyslím na čas, nestopuji jeho běh. Kdyby věděli, jaké dobrodiní prokázali Češkám, že je dali dohromady, jak jim čas zpříjemnili, tož by to nařízení jistě zrušili!

13. 2. 1943
sobota

Milá děvčata,
napřed věcné odpovědi.

*M. K. nežije. Zemřel (*Selbstmord *bylo napsáno v aktech) koncem října či listopadu 1941. Já jsem to věděla už před zatčením a potom jsem se přesvědčila. Potvrdil mi to také tlumočník a potom soudce. Soudce mně chtěl dokonce říct podrobnosti, když jsem se ho zeptala. Ale rozmyslel si to a zavřel akta, ve kterých už listoval. Z nás chtěli vytlouct, co* on *vzal s sebou na věčnost. Byl to chlapec načisto spolehlivý, nemluvil. Prý skočil pod vlak, když ho někde na Moravě v prvém stanném právu dopadli. Kdo je to? Odkud? Z mládeže?*

Já jsem počítala, Jarko, že dostaneš šest až sedm let. Utíká den za dnem. A snad že jsem zaujata něčím jiným (rozprávíme s Julčou, a ačkoliv to nejsou žádné světoborné problémy, přece vyžadují soustředění), tak se můj duševní stav načisto rozplývá. Nemám času se sledovat, vlastně u mne ani nevznikají zvláštní změny, protože pozornost je jinde. A tak nemyslím na nic, nemám strach z té hodiny, která už musí být velmi blízko. Přijde. Je to jasné a samozřejmé. Lze ji čekat klidně. Je to tak dobře. Nic mě nezabolí, jako by to ani nebylo pravda.

Je to výhoda upnout se živým zájmem na nějakou věc. Z nitra tím všechno ostatní zmizí. Vždycky když mám před očima jistý cíl, jistou věc a snažím se ji rozřešit — ať už teoreticky či prakticky — zabíjí a vyhání z nitra všecky osobní věci. Jen mít nějaký zájem, mít vůbec sílu se zajímat. To je někdy velmi těžké.

Zase šťastná náhoda. Přišla ke mně malá Češka, která jeví zájem o myšlenkový svět. Mohu mluvit, myslit na něj, protože její zájem vyprovokoval můj i snahu o vysvětlení. No a to mě zaujalo. Kdybych žila v samotě, jako ty předešlé dny, bylo by všechno těžší. A tak mám znovu potvrzení, že se v životě vždycky najde blahodárná věc, když je nejhůře! Či jen v mém životě? Nebo je to věc názoru a stanoviska? Mohla bych být šťastnější, kdybych žila s vámi, moje drahé, protože vy rozumíte věcem, kterým Julinka nedorostla. Ale proč být nespokojena, když je to tak radostné zlepšení oproti uplynulému? A s vámi si rozumím i bez mluvených slov. Stačí pohled, úsměv. Bylo by to příliš krásné, Vítězko, moci vás zblízka vidět, slyšet a hmatat a říci i o tom, co přece jen zůstává zase ve mně, protože bych u ní narazila na neporozumění. Ale já dívence rozumím. Ona je zbožná katolička. A tak se snažím všecky názorové věci jemně obeplout podle vlastních zkušeností, ale mluvíme-li o ideových věcech, vždy přijdeme k náboženství. Je to zajímavé, jakou hroší kůži má církevní svědomí. I já ji kdysi měla a žádný důkaz, žádná průkazná myšlenka ji vůbec nepodepřely. Oslepni, ohluchni, je-li třeba, jen neuvažuj o věcech, kterými se nepřátelé snaží otřást tvým idolem samospasitelné církve katolické! Já to znám. Ale nelze žít v takové úlitbě, vnímám-li a chápu a také myslím. A myšlení je velmi bolestné a znamená počátek konce mé církevní víry. Tož si rozumíme — vlastně já jí. Jinak na našem nebi (tj. špinavém stropě) ani mráčku, až na ty mrazy.

Moje milé!
Sotva si mohu uvolnit chvilku, zavalují mě prací, jako

by chtěli, abych dokázala své „sliby". Bez tebe, Jarko, bych asi nebyla přišla na myšlenku ještě jednou psát žádost. Přemýšlela jsem nad tím. Podívejte se. Nemám naprosto takový důvod, aby ho uznali. Žádný rodinný, finanční ani soudnický. Šla jsem k o b e r i n a ta mně potvrdila, že psát o odklad nemá smyslu. Je-li milost zamítnuta, vykoná se už samočinně rozsudek. Také mi neschvalovala psát novou žádost o milost, ale pak řekla, že se tím celá věc může protáhnout a že proti tomu nic nemá. Odklad rozsudku by byl jen tenkrát možný, kdyby zavládly ve světě nějaké zvláštní události: tak jsem psala novou žádost.

Asi s tímhle odůvodněním: Dělala jsem vše p o u z e na rozkaz a nebyla jsem vedoucí. Ve vazbě jsem nahlédla, kam až celá věc se svými důsledky sahá, což jsem si venku neuvědomila. Snažila jsem se vše po celou dobu napravit prací a dobrým chováním. Ničím jsem se neprovinila a pilně pracovala. Také po rozsudku jsem se dobře chovala a pracovala a dobou po něm jsem byla přísně potrestána. Nahlížím, že jsem způsobila svým jednáním škody, které chci v dalším životě prací napravit. Lituji všeho a prosím o příležitost, abych mohla dokázat své smýšlení, jak už jsem dokázala vazbou.

Asi takhle.

Myslíte, že je to v pořádku? Tím žádnému neubližuji a sobě se snažím pomoci. Buďte ujištěny, že kdyby má matka sebekrutěji trpěla a přitom znala věci, které by mi zachránily život, ale poškodily naši věc, že se bude svíjet bolestí, ale ani myšlenkou nezhřeší.

Ve čtvrtek tu byli zase naši. Rozmluva trvala asi dvacet pět minut. Se stejnými ohledy jako minule. Bylo mi krásně. Na procházce jsem viděla překrásnou modrou oblohu a ta mě nějak vesele naladila. Tak jsem se na ně smála a vyprávěla jim o svém životě. Bylo to vše z jejich strany mnohem radostnější než posledně. Jen když jsem je upozorňovala na nejpravděpodobnější možnost, tož zesmutněli a zaslzeli. Mnoho jsme o tom nemluvili. Přinesli mi opis žádosti, kterou psal obhájce. Jen jsem ji

přeskákala a bylo v ní to, o čem jsem ve svých žádostech nemluvila. Tolik k vlastní obžalobě obhajoba. Mamička byla v Praze a povídá mi: „To se spíš dostane člověk do nebe než k těm pánům." Na frontě to vypadá skvěle, jak mi pověděli. Jistě nejsem, moje, a nechci být romantická, abych dala přednost katovi před životem. Chci žít, když už ten život se blíží, a nechci dobrovolně skládat zbraně. Volím život za čestných podmínek, to je ovšem podmínka nejzákladnější. Ale jsem připravena. Přinesli mi pozdravy a víru. Brzy to oslavíme, povídali mi. Tož přeju si s vámi, abych se té oslavy zúčastnila.

Jak čtu z vašich tváří a posunků, je situace den ze dne lepší. Jsou obklíčeni (kde?) a ženou je! Těším se na vaše zprávy. Tys nebyla, Vítězko, ve čtvrtek na procházce. Ale dnes už je dobře, viď? Tak bych ráda, Jarko, abys ještě neodjížděla. Rozbijí tím náš trojúhelník a každé loučení je trochu smutné. No, my ale víme své, a proto to nebude tak těžké. Ty víš, co ti upřímně přeju, kdyby tohle měly být mé poslední škrabance. A děkuji ti za všecko, bylo toho hodně, neříkej, že ne! Pozdravuj všecky! Napište mi hodně, Slávuško!

Co jsem chtěla ještě říct. Mamička mi říkala, jak prý byl vynesen rozsudek, tak ji ti němečtí posluchači začali hladit. A teprv porozuměla. Mám radost, že sympatie byly na naší straně a ne toho komedianta, který hrál svou roli s takovou nafoukaností a bombastem. Ani připomínka na „nejlepší německé syny" nevzbudila nadšené „hurá na ně"!

Z našeho týdne nic nového. Jen ten čas šíleným tempem letí, a přece zůstává za hlemýžděm. Pravdivý paradox.

Jaryno! Já ve svém srdci nechovám „ni strachu, ni zúfalstva". Opravdu jsem zcela klidná, neznepokojuj se proto a nedělej si starosti, ani když budeš odjíždět. Těším se ale, že se znovu potkáme, jako se nám to stávalo po celou dobu. S Vítězkou si v tom případě padneme do náruče. Dříve či později? To je otázka a zodpoví ji čas a trpělivost! Já to nervově jistě vydržím, o to nic. Proč bychom se netěšili? Proč ne z každého okamžiku, který můžeme ještě žít? Mne život nemrzí a nepřipadá mi ani

ten konec zvlášť smutný. Odsouzenec k zániku. Arbesovská látka, ale já vůbec nepociťuji její hrůzu.

Tisknu vám ruce, moje milá děvčata, Vítězko a Jarko!

23. 2. 1943
úterý

Moje milé!

Tak jsem přemýšlela, co ten prudký pohyb ruky má znamenat ve vaší posunkové mluvě. Že snad Hitlera vzal čert, napadlo mi, že jsou vyřízeni atd. Jen to nejpřirozenější vysvětlení, totiž že se mám klidit od okna, mě vůbec nenapadlo. Uvážila jsem, že je nejlépe pokračovat v pucování okna, a tak samozřejmě přijmout s úsměvem hlučnou návštěvu pí P. Ale ona nepřišla a slízl to za mne někdo jiný, protože jsem slyšela, jak při nástupu AII řinčela jak ostruhy. A v neděli, vy jste myslili, že mě zahnala? Kdepak! Šla jsem s ní na druhou stranu otvírat jakési železné okenice. To byl velký projev důvěry. Vůbec, kdo se na mou nevinnou tvář zahledí, každý pojme ihned důvěru. Jen na jednom místě se mi to nezdařilo, ačkoliv jsem se o to tak usilovně pokoušela. Dnes ubíhá devadesátý devátý den, jestli se nemýlím. Vidím na protější střeše kominíka, to asi přijdou dnes v předvečer stého jubilea brambory? Nebo spíše nová dávka vojáčků, či nějaké jiné podobné štěstí.

Že tvá máma zde byla, to jsem si domyslila později, když mi nešlo tvé „posunčení" z hlavy! Chudery matky! Mám s vámi radost, že jste se viděly, poznaly a všechno zařídily. Myslím, Jarko, že by nevadilo, kdyby ty škrabky dostala má matka, dokud jsem ještě naživu. Ona je lačná na každé slovo. Aby se tvá máma nemusela obtěžovat, ztrácet čas i peníze, má matka má režijní jízdu, mohla by si pro to zajet sama.

Vítězko, to bylo překvapení! Mžik a let a stála jsem za zavřenými dveřmi. Srdce mně tlouklo radostí jako zvon. Představ si ho, mizerného slabocha, kdybych teprve přišla

mezi vás a domů! Radostí se roztluče! A tam, kde to měli slyšet i oni ctění páni, se lhostejně pokyvovalo a nezrychlilo svůj pohyb ani o setinu. Mám to mizerné srdce! Už vím, proč nesmím mít mnoho radosti, ona by je zničila; klid a bolest na ně nepůsobí. A tak to objetí přišlo dříve, než jsem se ho nadála. Nepraskaly ti kosti? Já si myslím, že jsem vyvinula velkou sílu. Předej Jarce!

Vy jedny! Jestli se ten konec opravdu blíží, tak si pospěšte zbýt se těch kil buržoazního blahobytu. Bolševici, jak jsem slyšela, to brali podle vzhledu rukou. A my budeme vážit, tož abyste se nesvezly do nebe. Vy chcete zastupovat proletariát? Dolů s vámi ze čtvrtého poschodí!

Má váha je docela normální. Nejvíce, a to před zatčením, jsem měla sedmdesát dva. Julča mi ale hubne. Buď má akutní štítnou žlázu, nebo se obávám něčeho horšího.

Dnes je zase překrásný den! Jsem veselá a mám celý svět ráda. Vroucně si přeji být někde na frontě a pomoci. Rychleji, více! Říkaly jste: dneska, a tak čekám, těším se. Mám radost, že zůstáváte ještě aspoň na týden pospolu a zde! Děkuji za noviny! Hodně sluníčka a radosti do cely! Julča mě tady hrozně zlobí. Vzdychá: „Maruško, tak pagáčky *(ty s pomletými škvarky), nebo palačinky, nebo* zašubraný regiment, *nebo* pukance? *Co?“ To jsou totiž slovácká jídla. Mohu se hájit lépe než mlčením? Pohrdavým mlčením?*

Zdálo se mi včera o p. H., který po přečtení odhodil zlostně mou žádost stranou a smál se: Hahaha.

Víte, o tom jsem opravdu uvažovala, komu přijde má žádost do rukou. Ale říkám si: my musíme být ti, kdož dovedou lépe lhát. Jak je možno mluvit se šašky vážným, čestným tónem? Zničili by nás za to. My nesmíme být ti hloupější, na žádný pád ne. Neboť my se učíme taktice od nepřítele. Budeme stejně bojovat proti němu. Účel světí prostředky. Tož totálně.

A dívám-li se na svou žádost z toho stanoviska, je to v pořádku. My nemůžeme jednat, jako jednal kdysi Hus. O něm to zvěděl celý svět. O nás jen čtyři stěny a lidé, v jejichž zájmu je mlčet o takových věcech. Marné oběti jsou hloupé oběti, říkám si. A naše přiznání, tj. zničení, by bylo dokonale marné. Je nás třeba v budoucnu. Každé síly.

Dostala jsem právě dopis od Bětušky. Moje malá panenka! Prý se stále více a více podobá mně. Nosí totiž copy jako kdysi já. Lidé prý říkali, že už jsem doma. A naučila se sebekriticky dívat na své jednání, to je velké plus a mám z toho radost.

27. 2. 1943
sobota

Moje drahá Slávuško, Vítězko,

chtěla bych Ti aspoň na chvilku svými řádky vyplnit tu prázdeň, která zůstala po Jarčině odchodu. Její řádečky jsem dostala. A představ si, my se rozloučily. Byla u mne asi pět minut. Nebo deset? Nevím. Vím jenom, že jsme se nemohly pustit a naše slova byla tak trhaná. A přece jsme si všecko řekly. Chtěla jsem jí říct slovy, jak ji mám opravdu ráda, že si jí vážím a bude mně po ní smutno, a zatím mi to říkala ona a já jen mlčela. Ale věřím, že v tom stisku a mlčení bylo pro ni vše srozumitelně vyjádřeno. Chtěla jsem jí také říct, jak jsem ji obdivovala, když se před ní páni referenti stávali kluky a nevěděli si rady. A ještě to, jak k sobě lidé přirůstají a že přátelství soudruhů, a k tomu uvězněných soudruhů, je vyzkoušené, zakalené.

Dívala se mi na levou ruku a její konstatování bylo kladné; já to prý přežiju. A mně se nezdá opravdu možné, že bych se už s vámi neměla tak radostně obejmout. Kéž radostněji! Napřed tebe, pak Jarku; bylo by mě to napadlo? Netroufala bych si v to věřit. A přece to bylo, přišlo!

Myslím, že ti je, nebo aspoň první chvíle bylo, hodně

těžko, viď? Ale koneckonců se to musí vydržet, jak říkala Jarka. A jde to, znovu to jde!

Těším se na tvé řádečky, dychtím se dovědět, co nového.

Tento týden zde byl pan farář. Kázal Julče modlit se za mne a ptal se, zdali mě ještě nezměnila. Potom poslal českou knihu K Bohu *pro českou katolickou inteligenci. Já se rozhodně myšlení a revidování nebojím, a tak jsem se do toho pustila. Chtěla jsem znovu projít v myšlenkách katolickou naukou. A výsledek? Jsem utvrzena ve svém názoru, vím, že je správný, jasný, logický. Nebála bych se přiznat pravdu, kdyby duší prošel i sebemenší záchvěv znepokojení. Ne, cítím přímo odpor proti instituci, která tak zešvařila ideální učení Ježíšovo. Jaká to plytká a zapletená filozofie, kterou se snaží pomást mysli lidí! Můj rozum se jí hrozně brání. Jako kdybych řekla, že lidé mají chodit po hlavách a ne po nohách, asi tak je logicky rozváděna. Nemám chuti ani času kritizovat kapitolu po kapitole. No, všecko je to protismyslné! A tak nevím, co na to řekne pan farář, který nám knihu svěřil s nadějí na její dobrý účinek. Jak je možno logicky, filozoficky odůvodnit církevní instituci a všecky její zákony a drobná nařízení, která ji podpírají? Její přikázání, svátosti, nesmyslné úkony duchovní a tělesné? To už je přežité, cítím, jak je to daleko za námi, dnes, kdy se ve světě bojuje na život a na smrt za dokonalejší sociální řád, kdy jsme odkryli a strhli všecky ty náboženské, národní a jiné honosné ctnosti, které jsou jako zlatem a stříbrem pošité kostelní plachty, roušky, zahalující prostou skutečnost boje a rvačky o pomazaný krajíc, když jiní neměli ani na suchý. Ale vždyť chudoba šlechtí a Bůh všecko spravedlivě odmění! Jak je mi to, Slávuško, jasné, jako slunce, a nic nepůsobí smrtelný strach, úzkost, jak bude, protože mně můj rozum, můj cit, můj instinkt, mé svědomí a celé mé duchovní já potvrzuje, že máme pravdu.*

Psala mně Jarka také, že to šťastně prošlo (totiž mé škrabky*). Jsou to jen rozdrobené úlomky, sbírané*

v největším spěchu a psané s ohledem na všechny nešťastné náhody, které by je mohly potkat. Proto jsou tolik osobní a proto schází mnoho podstatných věcí! Někdy se mi myšlenky jen řinou, a proto jsou cenné, že vyplývají z této mé skutečnosti. Prošly jí jako ohněm, jsou opravdové a pevné.

Tento čas je, moje Vítězko, zkouška. Přála jsem si vyzkoušet sama sebe, i když jsem si věřila. Ano, obstála jsem a obstojím. Představ si, jaké by to bylo štěstí přijít domů, znát sebe důkladněji a zasévat naše zrno do půdy, kterou zpracovaly události. Věřím, že tahle věc se mnou zlomila každý, nebo aspoň nejsilnější odpor v mém prostředí. Odpor proti ideji i mně jako bolševičce. Vypadla by jim z rukou zbraň, které často používali: „Ty jsi tak mladá, nezkušená (chtěli možná říct hloupá) a životem se teprve naučíš jinak myslit." Moji milí, či není tohle život? Život, který má silná chapadla a svírá, až ztrácíš dech? Ztratím-li ho, tedy na důkaz ideje i pravdy. A vydechnu-li, tož zase ji dokážu! Prací! Tolik bych se těšila! Ať jakkoliv!

(Právě přišla Větší *a budu číst. Chtěla bych ještě psát.)*

Děkuji ti, má milá! Zítra, tj. v neděli, budu psát domů. Dnes si rozmyslím, co je ze všeho nejdůležitější. A pak pošlu. Můžeš jim poslat také všecko, co píši tobě, protože se dovídají, jak žiji. Bude-li ti na tom záležet, vyzvedneš si to u nás potom. Potom?

Odpoledne se přišla se mnou rozloučit jedna úřednice. „Wie sie einen behandeln und wie wir behandeln sein sollen, das kann ich nicht aushalten."

Tak jsem jí řekla, že to je její lidské vysvědčení. Byla starší a měla takové dobré oči jako maminka.

28. 2. 1943
neděle

Moji milovaní!
Přemýšlím, co z toho nepřeberného množství věcí říci.

Nezlomil mě ten čas, co jsem byla od vás vzdálena. Říkali o mně, že sním? Nuže, dnes stavím. Mluvili o vzdušných zámcích? Postavila jsem je ze železobetonu a ocele. Ze zkušeností, které přinesl život. Neboť se na mne neusmíval, ale jako kovář s nesmírně silnými svaly zasazoval rány, že se mi jiskřilo v očích. Kul a ukul. Ukul sen a odhodlání na život a na smrt. Zakalil mě, nezkřivil. Ale mé nitro není tvrdé a studené. To jen jeho linie, kostra. Uvnitř je plno tepla a lásky, plno krásných, jemných, sametových polštářů, plno světla a vzduchu. A vítá a hostí přátele, je připraveno občerstvit umdlené a nasytit hladové. Běda však těm, kdož chtějí zničit stavbu, která je tak lidsky krásná.

Ptáte se, jak jsem žila celý čas? Mnoho věcí znáte z mých dopisů, mnoho se ještě dovíte. Všude jsem nacházela lásku a přátelství, protože jsem jí nešetřila. Snad že lidé cítili mou upřímnost, opravdovost a snahu pomoci, ne zradit, otevírali mi svá srdce, ať mladí či staří, ať uzavření a mlčeliví. Jako dlaně! Tolik se mi jich otevřelo a bylo na všech napsáno mnoho bolesti, zármutků. A tak jsem měla celý čas co dělat. I když jen poslouchat nebo těšit. Proto měli tolik důvěry, že snad instinktem vycítili nezaujatost a snahu po spravedlnosti a právu. Když jsem byla překládána z místa na místo, stály všem slzy v očích. A mně v srdci, protože jsem nemohla plakat. Nejsilnější to bylo v Brně, když jsme se ve zvichření potřebovaly jedna druhé zachytit. Pak jsem přišla sem a ani zde nebylo příkrosti. Od lhostejnosti k laskavosti a vlídnosti. Ano, ano, žijí přece ještě lidé. Jen je objevit. A znát je, umět s nimi zacházet, umět zatajovat a přece ukazovat jejich slabosti, to se musíme stále učit. Ale lásce se všechno poddá. Nikdo ať neříká, jak říkával, že neznám lidi, že v ně slepě věřím. Ne, mne neošidí, leda by ošidil sám sebe, leda by jednal z nějakého popudu, který je i jemu nový (to se stává). Věřila jsem celou duší strýcovi. A zklamal mě? Tenkrát, když všichni potřásali hlavou a stávali se malověrnými, svou mysl jsem srdcem podepřela, silnější vírou.

Slyšíme každou ozvěnu otřesů a radujeme se. Čas se naplňuje. Ať se žní dočkáme nebo ne, na tom nesejde. Tisíce ženců za nás. Nechceme být ale lehkomyslní. Raději bych s jásavou červenou suknicí brala sama ty klasy do náruče. Chtěli bychom být ve žních doma, abych nemluvila stále v obrazech. Ale nevím, dostanu-li dovolenou od šéfa. Snažím se o to a přeji si to. Aspoň kdyby tu propustku hodně dlouho oddaloval. Budeme se o to snažit. Je zde hodně našich lidí a máme se rádi. Nejvíce ze všech jsem přirostla k Vítězce (Slávce) a Jarce. Vítězka vám jistě několik slov připíše a od Jarky posílám opsaná slova na rozloučenou. Byly takovými vřelými plameny sychravých dnů. A tu známou paní, o které jsem vám už psala, poznáte. Na mé svatbě, jak si vymínila.

Žiju s Julčou, jak víte. Je velmi zbožná, upjala se v čase, který byl tak nebezpečný pro jejích patnáct let, velmi silně k Bohu, jak ani jinak být nemohlo při její výchově. Neměla nic silnějšího. Kdybyste ji viděli klečet, tož byste řekli: Bernadetta. Tak skoro svatě působí pohled na ni, když klečí a modlí se. (Právě znějí z dálky zvony a pod oknem hvízdá kos. Je neděle a Julča je v kostele. Jsem sama a je to krásné.) Chtěla bych ji ale strhnout z těch nebeských výšin k nám do radostného života. Ovšem aniž bych jí co brala; to nechci, nemohu-li jí dát náhradu. Ale ona má ráda život a sama o tom neví, samota ji trochu odvedla. Ale já věřím, že až přijde domů, zaujme ji už sám svými barvami.

Tož k věci. Mám tedy možnost znovu prozkoumávat své „ledví", jak jsi říkala, mamičko. Své srdce. A musím vyznat, že mé přesvědčení je ryzí a nemohu je měnit. Byla to přetvářka a lež. Pan farář nám půjčil knížku K Bohu, *věnovanou české katolické inteligenci, v níž je zopakována katolická nauka i s podkladem filozofickým. Nevěříte mně, ale já mám chuť odrážet ostře ty útoky, kterých se odvažuje na můj zdravý rozum a cit. To je balamucení. To je nejlepší, totiž nejzáludnější propaganda, která staví na strachu z věčnosti svou bezprávní existenci. Není důležité, kolik se pomodlím*

střelných a jiných modliteb, ale kolik jsem dnes udělala dobrého a nakolik zamezila zlému. A mé svědomí mně nesmlčí ani nejmenší drobný přestupek; to je důležité: vypěstovat jeho citlivost. Ach Ježíši, jak jsi daleko se svou láskou a dobrými činy, jak jsi vzdálen pokorného a podlízavého pokrytectví! Nebojím se věčnosti, ani se nechvím, protože celým svým nitrem vím, že jsem chtěla jen a jen dobro a boj proti zlému. Nemohu jinak, vím, že mám pravdu. Neexistuje dobra ani zla bez společnosti. Kdybych zde byla já, člověk, sama a sama, co záleží na mém jednání? Komu ubližuji? Komu prospívám? Bohu, či té Síle, Přírodě? Ta je silná, celá a já jsem její tvor, té nemohu pomoci, tu nemohu zničit, protože je prostě taková, jaká je. Ale zde kolem mne jsou lidé a já je mohu pozvednout nebo zdeptat, my společně můžeme vystavět lidský ráj nebo lidské peklo. Zde je má povinnost. Nelekejte se, tatíčku, ty ve své duši pochopíš. Ty rozumíš všemu, protože jsi prožil život za obdobných podmínek. Byl jsi čestný, dobrý a nesmlouvavý. Přemýšlím často o tobě a myslím si, že jsi mně rozuměl, jen jsi se bál a doufal jsi v náboženství, že mi může dát míru dobrého či špatného života. A potom, jak je to svízelné postavit se a opřít se tradici prostředí! Mamičko, kdybys dovedla úplně osvobodit rozum a cit od vžitého, rozuměla bys. Protože jsi bystrá. Mé stařence a tetičce to neříkejte. Po nich nemohu žádat pochopení, jsou příliš vkořeněny do půdy a času, z kterého vyrostly, jejich víra jim přinášela bezesporu po celý život útěchu a posilu. Pochopte, můžete-li, a mé stařence a tetičce se o tomhle raději nezmiňujte. (Nechci je zarmucovat a nechci jimi také otřást. Už nemají mízy pro nový růst. Ale vám se nebojím mluvit přímo, protože vy nejste ode mne daleko.)

Dostali jste mé „úlomky“? Neměla jsem čas je zpracovat lépe, hlouběji, aby organicky vyrůstaly. Jsou psány v době zkoušky a duchovní samoty, a proto jsou velmi opravdové. Tím omlouvám jejich nedostatky.

Mamičko, otče, zahloubejte se do M a t k y. *Ne do Čapkovy, do té jiné. Jsou tam šířeji a lépe vystihnuty naše city.*

Tak jsme si povídaly s děvčaty (psanými slovy), jaká by to byla krásná společná jízda domů. Nevím, jestli bychom své koně pestře opentlily a zpívaly: „Otvírejte vrata, vezeme vám vojáka...", či docela tiše, beze zvuku vklouzly do vaší náruče. V každém případě ale se stejnou radostí a stejným obrovským elánem. Nás čas nezabil, ale už nikdy nedopustíme, aby s takovou hrůzou křivil srdce a tváře bližních. My stály pod blesky a rachotem hromů a viděly padat lidi a na to nikdy nezapomeneme. Ze zoufalství a beznaděje vyrostla bezmezná víra a síla. Jsi padlý? Svým pádem budeš ve vzpomínce oživovat a vzpružovat ustávající ruce. Jsi živ? Tedy bojuj ve jménu těch, kteří padli. To není tvrdé, mužské jednání. To je podloženo citem nejvroucnějším, nejměkčím. Jsem ale člověk a ve jménu lásky k člověku musím obětovat lásku k svému kmenu, národu, rodině, milému, sobě samé, abych ji posílila. Bolí srdce? Bez jeho bolesti by nebylo vykoupení.

Dnes je neděle. Měkký klid je prostřen a na jeho ubrusu cinkají drobné nedělní radosti. Přišla pošta od Vítězky, Julča přinesla z kostela pozdravy od mnohých známých. Čeká na mne knížka a několik krásných českých básniček, kterými mně chtěla děvčata zkrásnit čas. A opravdu, když dlouho slyšíš cizí řeč, zazní ti mateřština nádhernou melodií.

V neděli jsem domovu blíž než kdy jindy. Něžné a líbezné jsou obrazy, které vysílá. Mihne se v nich matčin úsměv a ruka vztažená k pohlazení, otcův pohled a dobré slovo, modré Bětuščiny oči a Jožinkova kudrnatá hlavička. Tetička hledá něco pod polštářem. Co to bude? Ať červené jablko nebo jiná dobrota, ale jistě velká láska. A staruška mně hrozí, co jsem provedla? „To je k tvému dobru," slyším a uznávám. A jako rámec k vašim červeným srdcím hned se mihne naše kuchyně malovaná, nádraží, slunko, obloha a vítr, který se prohání po loukách a nad lesem. A hned zase okna, jimiž se lilo měsíční světlo s vůní luk a písní lesa. Tetička Sabotová, všichni z nádraží, Velká, škola a Strážnice. Také Gbely.

To jsou tisíce vzpomínek a každá s jinými, krásnějšími rysy. Kněždub, Lída a Šumárník. A potom dále do života, do jeho prvních kroků klouzají pole a Rybník, stáda strakatých krav, bujný a hojný vinohrad, smějí se červené třešně jak dětské radosti. Stezička vonící mezi zlatým obilím a jásavé skvrny rudých máků a chrp. Jak dlouho bych mohla takhle vzpomínat! A hlavně lidé, lidé, milí lidé! Slyším také muziku a vidím roztočené, rozvířené fěrtušky, vzpomínám na Bětu.

Potom poslouchám písně, které jako by popěvovaly vzpomínky na Bítýšku a Brno. Ljuba a mnoho jiných milovaných lidí se mnou hovoří, touláme se a vyprávíme. A potom přichází čas, který ubíhal v jednoduché, ne tak vzdušné a zpěvné dekoraci, čas bohatý na city a myšlení. Na zkušenosti.

Mám před sebou dva snímky Prahy, které mně poslala Vítězka. Karlův most s perspektivou Hradčan a Vltavy. Ten cit nelze slovy vylíčit. Ono sladké osobní, spojeno v jednu myšlenku a náladu se vznešeným nadosobním, s minulým. Snad bych plakala, kdybych mohla, a slzami světila to drahé místo. Nejen pro osobní bolest a něčí ztrátu, ale pod tlakem citů, které se zde koncentrovaly, pod sledem minulých událostí, jejichž rozbouřené ohony bičovaly a proudy jasu oblévaly obrysy věží, staveb a kamenů. Je to něco nesmírně silného, co drtí a povznáší. Je to duch toho místa. A není to něco mimo tebe. Naplní tě jen tolik, kolik jsi ho schopna přijmout. Není to v těch kamenech a není to ve vzduchu. Je v tobě a v lidech s tebou duševně spřízněných. Záleží na tom, zachytí-li tvůj duch a sluch dunivé, strhující chorály minula, při nichž rosteš, vzlétáš a odosobňuješ se. Jen mráz, který ti probíhá po zádech, připomíná, že jsi člověk a že v tvém těle a v tvých rukou je pevný základ ducha.

Byly právě šedivé a mlžné dny, když jsem sedávala na Pečkově *a jen věže chrámu na starém náměstí, dva prsty vztyčené k přísežnému slibu, se ve své mlčenlivé hrůze a moci rýsovaly za jejich mživým závojem.*

Bývají chvíle, kdy se snažíš vůlí přivolat mocné vzpomínky, ale přestože je vidíš do všech podrobností,

mlčí tvůj cit. Pak najednou stačí vůně, obláček, sluneční paprsek nebo slabý zvuk podobný tomu ve vzpomínce a úplně se rozechvěješ pod jejími prsty. Cítíš, že zůstáváš živou vodou, když už už jsi se domnívala, že proudnost a živost její se ustálila a zmrtvěla. Ach ne, to jen trvá, než paprsek proteplí kámen, který umrzl v mrazu a sněhu.

Ptáci cvrlikají jarními hlásky, podle zvuku se někde blízko rozjíždí elektrika a slyším úryvek šlágru: „Nach jedem Dezember wieder ein Mai“.

To je naše neděle. Vy byste snad plakali pod jejím smutkem, my cítíme jen její pokoj a mír. Míváme na stole malý ubrousek (utěrku) a podobenky svých milých. Pročítáme znovu dopisy a já se z nich modlím, protože jsou psány s láskou k člověku, k dceři. Jsou mým evangeliem, jsou jeho naplněním. Dnes jsem četla úryvek z epištoly Pavla ke Korintským, hymnus na lásku: „... Lásky bych neměl, ničím bych nebyl. Láska je shovívavá, dobrotivá, láska nezávidí... všechno snáší, všemu věří, všeho se naděje, všecko přetrpívá. Láska nikdy nepomíjí.“ Vy jste mým požehnáním, mou láskou. Tož to je naše duchovní naděje.

Jak je důležitá i její základní, materiální část, to byste dovedli posoudit až po jistých zkušenostech. Když je teplo kolem žaludku, je člověk hned silnější, nemusí vyvinovat tolik úsilí, aby zdolal malé vleklé denní nepříjemnosti. City jsou sytější, všecko barvitější. Představa vonících, zlatých nebo třeba černých buchet, hromada kouřících se brambor nezatlačuje jiné, abstraktnější, jako se to stává při pocitu hladu. Taková představa je hrozně dotěrná a působí hned na slinné žlázy, které vyvinují velkou výkonnost. To si dovolujeme takhle s ní laškovat právě po jídle.

„Maruško, tak omakované pukance (pupáky), nebo báleše, nebo obyčejnou rýži. Aj, rýže s fazolú by stačila s oškvarkama.“

„Julčo, a takhle jablkový štrůdl s kůrčičkou propečenou sádlem a šťávou z jablek.“

To již jsou rafinované útoky, které se mají dvojnásobně pomstít za ty prosté výpady. Takové nevinné prostičké

přání, které potom třeba krášlíme všemi možnými dobrotami sladkými, vonnými i mastnými. Ale s pokračujícím bojem, ve kterém házíme jedna po druhé nebeskými dobrotami, se ho nenápadně vzdáváme a říkáme: Copak pořád takové hlouposti, teď si zazpíváme. Třeba tu:

Šohajko, šohajíčko,
neboskaj ma na líčko,
rači na rty moje červené...

Ale my holt *máme smůlu! I ten šohajíček je jen přelud. Už je to tak a nezbývá než se smířit. A tak to děláme každá po svém, abychom v nečekaném okamžiku zase udělaly výpad lákavější, smrtelnější zbraní.*

Ale tož to nic, to se dá všecko přemoci! Jen ať mi nikdo neříká, že tělo a duch jsou stvoření nepřátelé a naším úkolem je potlačovat tělo, aby se zaskvělo vítězství ducha! Ne, ne, tisíckrát ne! V zdravém těle zdravý duch, v nasyceném těle nasycený duch, v živém těle živý duch atd. do nekonečna. Epitheton constans *patří vždy oběma, jen* epitheton ornans, *totiž „v krásném těle krásný duch", se nemusí prokázat pravdou. A když je v nemocném těle zdravý duch a ve starém těle mladý duch, svědčí to o vyšší kvalitě jeho náplně. Ale každý, kdo prošel takovými zkouškami tělesných svízelů, uzná a potvrdí mou pravdu, že se zdravým a pěstovaným tělem (sluncem, jídlem, vodou, sportem, nemyslím pomádami) se lépe zdolává svět. To je pravda potvrzená zkušeností.*

Tož tak probíhá naše neděle. Nejsme smutny, ani nám nenapadne. V životě je tolik krás a je v tvé moci postavit z nich ráj či lidské nebe, a nestačí-li materiálu, tož aspoň očistec nebo peklo. Vaši neděli já znám, tak dobře znám. I vaše dny a večery. A protože bych nechtěla ani zarosit vaše milující oči, slibuji, že budu psát samé radostné věci, třeba pošetilosti a šťastné bláhovosti, které zavlažují střízlivou všednost.

Mamičko, já nemám nic víc než to, co mám zde. Bože,

jsem chudá jako kostelní myšička s jedním šedivým obnošeným kožíškem. Víš, co bych ráda? Abyste se poznalv s Vítězčinou (Slávčinou) a Jarčinou maminkou. Víš, mamičko, že jsem nikdy nesnívala a Tvůj sen vždycky rozbila drsnou větou: „A copak, třeba komediantský vůz.“

Otec ti také ničíval svým realismem tvé sny, ale on to dělal dobrácky a usmíval se a já přísně a nepřístupně. Snad je můžeš Bětušce rozpřádat? Chtěla bych ti to vynahradit a budu s tebou snít, chceš? Já neumím příst pohádky, které by patřily jen mně. Já jsem upředla jen jednu nesmírné krásy, ale ta patří nám, lidem, všem. Odehrává se v ní boj dobráka s drakem, ale — jako v každé pohádce — zvítězí a zavládne říše dobra, pravdy a krásy. Já v to věřím a jsem ochotna bít se s Honzou za ni.

Ale teď chci říct: Toč se a vrč, můj kolovrátku, dnes chci upříst veselé, červené šatičky, abych se líbila své mamičce, abych byla radostným, červeným sluníčkem, které by zahrálo úsměvem na její tváři. Aby tetičce a stařence vlilo mladou mízu do starých upracovaných údů, aby tatíčkovi uklouzlo z úst slovo radostné jako květ a má Bětuška a Jožinek aby se mi vyrovnali svou veselostí. Chci být dnes veselou, sdílnou Aničkou, jejíž život se ti tak líbíval, mamičko. Až přijdu domů, musí se všecko smát a radovat. Nejen lidé, i věci. Žádný smutek nechceme pěstovat za okny, jen veselí a smích. Uděláme ze svých srdcí a ze svého domova poutní místo, kde každý najde úsměv a posilu!

Myslila jsem, že budu myslet jen na maminčiny a dceřiny sny, a zatím chtě nechtě musí tam přijít i jiní lidé, protože nechceme a neuznáváme sobecké štěstí. Hezky se nastrojím, aby měla mamička radost, budu sdílná, všecko vysvětlím a nebudu zatahovat své oči a nitro mrakem mlčení. A potom hurá do práce! Napřed všechno zgruntu vymést a vyklidit a potom sázet, zalévat vůni, krásu a zpěv. Zajdeme si také za včeličkami, za jejich bzučivou krásou, kde tatíček postaví domek. S vámi se všemi.

A potom, co myslíš, mamičko? Přijdou také princi? Ten náš tatíček už má šedivé vlasy, i když si zachoval mladé držení těla. Ten už může být jen usmívajícím se tátou — králem. A tak v naší pohádce jsou jen dobré víly a princezny.

A aby byl život lidsky krásný, soudím, že do něho musí vjet princ na bělouši, za růžové záře. A za princem vzápětí přicházejí nějaké malé postavičky, jsou to malá princezňátka s hvězdami v očích a s něžnými vlnkami vlasů. To už je tak lidské a krásné. No, a teď nastanou starosti o ně a pohádka se opakuje. Z pohádky do pohádky. Jsi spokojena dnes se mnou, že jsem vjela s rozevlátými vlasy a touhou v očích na bujném koni za snem? Zatoužila jsem být děckem v tvé náruči a vyčíst pohádku z tvého srdce, když už dávno minuly ty časy, kdy jsem je slyšela vyprávět. Ale nastává čas návratu z pohádkového prostoru, už zas ten papír mně to připomíná. A nelze si o noži a jeho lesku myslit, že je to drahokam z královské čelenky, protože může zranit a červená krev tě vrátí skutečnosti. A já nechci být domlácena lopatami větrných mlýnů jako Don Quijote.

Mohu vám říct, že to zrcadlo, které na tajný královnin rozkaz říkávalo: „Ty jsi nejkrásnější, ty jsi nejmocnější a nejsilnější na celém světě," dnes už se všemi malými zrcadélky, do kterých hledívají ostatní dvořané a smrtelníci, říká: „Kdepak, ty sis jen sílu a krásu nalhávala, existuje někdo, kdo je daleko před tebou, a my musíme tu pravdu uznat. Což dělat." Ale co, my ten rozkaz tomu zrcadlu nedali.

Našla jsem zde několik opravdu lidských tvorů. Měli maminkovská srdce a nemohli to vše přes ně přenést. To je vysvědčení sice dobroty, ale také slabosti. My máme odvahu odnést a smířit se i s necitelným řezem, jen když potom nastane příznivé počasí pro kvetoucí srdce.

Moji milí, vy si myslíte: „Říká, že nesní, a zatím obraz na obraz, sen na sen." Ne, ne, to je jen jeden způsob zpřístupnění, kterému vy jistě porozumíte. Nelze tak se všemi mluvit. Na někoho se musí hromy a blesky,

na jiného střízlivými, pádnými slovy. To podle schopností a chápání, podle okolností.

Mám radost s vámi, že budete mít nadlouho co číst, na co myslit, smiřovat se a cítit. Psala bych, mnoho bych psala, ale raději bych hovořila z očí do očí. Těším se, že mně brzy odpovíte a sdělíte, že jste dostali nejen tyto řádky, ale i ty zaslané „úlomky". Nemáte-li je ještě, jistě přijdou, to se jen pošta opozdila. Mamičko, maluj, maluj mně kvůli. Udělej mi hezké album s fotografiemi nejen mými, ale i vašimi a blízkých, s památkami a dopisy a vymaluj je, jak nejlépe dovede malovat radost a láska.

My vás pěkně pozdravujeme a také Julinčiny rodiče. Tobě by se, mamičko, Julinka líbila. Má hezký, čistý a mlaďoučký obličejík a v něm dva podlouhlé, usměvavé listy mandlového květu. Je hezká! (Nevím, proč mandlový květ, neviděla jsem ho nikdy, ale vzpomínám na čínské poetické vyjádření a nějak mi to pasuje*.) Vítězka moje vám připíše. Psala jsem snad hlouposti či nezajímavosti, ale chtěla jsem vás tím, moji, opravdu potěšit; to byl jediný úmysl.*

3. 3. 1943
středa

Bojím se, že tě přetěžujeme, milá! Máš jistě dost práce a málo času pro tu zpravodajskou službu. Také ty mimořádné účty tě stojí jistě mnoho času a práce. Vítězko, piš mně, když tě to zrovna nutí vypovídat se. Jsi-li unavena, já to ráda uznám. Je ten styk s domovem pouze sezónní, či trvalý? Blíží se zase večer, který je nám oběma milý. Stulím se do klubíčka a myslím na vše možné, ale jen na to, co je mně milé. Dopisy znám skoro zpaměti, a tak si je někdy opakuji. Den za mnou a den přede mnou, ale v této chvíli nic než maličký střevíček hebký a měkký, který však neztratím jako Popelka. Leda kdyby přivolal prince. A ten přichází večer, když se venku setmělo. Vjíždí do snů. Jednou má tvář toho,

podruhé onoho, ale vždy si počíná stejně. Chce mě objímat. Tak po uvážení si myslím, že je to přece jen mládí a přirozenost, i když ve dne mě na sebe neupozorňuje. A tak se stále něčím zabývám. Víš, popisovat a mluvit o tak jemných věcech se vyplácí jenom člověku, kterému stejně rozezvučíš nitro. Tak se nemusím obávat, že ubude látky k vyprávění, je-li vhodné právě vyprávět.

Děkuji ti za ryby, měly jsme celou hostinu, jak už dávno ne. Ale tys měla na ně také chuť, viď? Zřekla jsi se jich, snad jsi obrala i Justu? Ty víš, jak ráda bych ti připravila podobné radostné překvapení. Vzpomínám také na naši Jarku, co asi dělá? Celá se ti chvěla při loučení a očima všecičko říkala, co vycházelo z hloubky duše. Bylo to právě proto tak dojímavé a sbližující, že to bylo neočekávané. Děkuji ti také za ty básničky. Prospěšnější ale bude, když si místo opisování odpočineš. Ne že by nestály za to, ale jsi opravdu přetěžována. Dovedu si představit, jakou budou mít radost naši, až dostanou dopisy.

Vítězko, nezdá se ti, čteš-li mé lístky, jako bych byla snílkem, a nic víc? Podle stylu. Nevím, jak jsem si mu tak navykla, já se přece v životě nevznáším jako obláček. I ty dopisy domů. Věcného je málo co sdělit, přímo psát nelze, tak píši pohádky. Dobrou noc! Setkáváme se ve večerní chvíli v objetí duší.

Práci čest!

Čekám, že mi příští dopis přinese maminčin obrázek. Nemám ráda umělé fotografie a mamička nemá fotogenickou tvář, ale znám jeden velmi pěkný živý snímeček, jak hrabe seno. Ten se mně tak velice líbil.

Tož Julča. Od té doby, co jsme dostaly tu knížku, tak by celý den šepotala modlitby. Pro mne za mne. Snažím se chovat tak, jak bych si sama přála v podobném případě. Ale nemám jakési vnitřní chuti, ba lépe řečeno ztratila jsem ji, vyprávět jí o něčem jiném. Nevíš, jakou jsem si dala práci, chtěla jsem do svého vyprávění Nejkrásnějšího světa *o Lence, komunistce (snad ji*

znáš), vložit všecek svůj um. Líbilo se jí to. A výsledek? Za několik dní mně řekla, že si vůbec nedovede vzpomenout, co to bylo (ona si nadpis zapsala), když dovede přesně referovat o každém pohybu a slově pana faráře! Tož mé vyprávění není jen pro ukrácení chvíle, to můžeme plácat i hlouposti.

Nezazlívám jí. V samotě a duševním utrpení se úplně obrátila k tomu, co v ní bylo klášterní školou zaseto. To je přirozené a vysvětlitelné. Ale vyhýbám se tomu teď obezřetněji, protože bychom na to narazily na každém kroku. Je zde podstatný rozdíl v názoru na každou maličkost, a nač ten disharmonický tón, který se potom musíme snažit potlačit ve svých nitrech. Ona nepřemýšlí, ať jí řeknu cokoliv. Totiž pan kaplan jim jednou řekl, že takové věci nesmí pustit k duševnímu sluchu. A tak brát jí nic nechci, ale je mně jí líto, že se tak odtáhla od života. S tím souvisí celé její plány pro budoucnost, a cítím jen vztek na ty, kdo tak otravují mladé mysli. Ale ona se zdá být šťastná, tak prosím. A kritice ji ještě nikdo neučil, kritice v myšlení. Slyším anebo neslyším. Slyším, baví mě to, ale nerozbírám. Jedná tak přesto, že je inteligentní, radostná, že má ráda život — ani o tom neví — a že by se ze všech sil bránila ztratit ho — i přes ten duchovní názor. Dovedla bych to pozorování rozšiřovat nadlouho. Ale vyhýbám se tomu, co nás rozpolcuje. (I když jsem někdy její otázkou nucena odpovědět, schválně nechám ujet kritickému slovu nebo odpovím příkrým mlčením.) Ale myslíš si, že ji to řízne? Hroší kůže. Kdepak! Kdyby aspoň reagovala obhajobou. Ale nic. Hroší kůže! Já jsem se aspoň bránila.

4. 3. 1943
čtvrtek

Vojáci vedle mne, za mnou, u postele, pod postelí, na posteli a u dveří, ale do horoucích pekel s nimi!

Já mám teď chuť vyprávět si s tebou o Julince.

Já jí nechci nic brát, jen bych ji ráda upozornila na

život, protože mu vůbec nerozumí, protože se úmyslně nad něj povznáší duchem a nechce se zařadit do jeho řad, nechce ho prostě znát. A jak naivně se v něm pohybuje! Každé „proč“ by ji vyděsilo, kdyby si na ně neodpověděla „proto“ v církevním smyslu. Nevím, nevím. Já bych měla strach pustit děcko s takovým přesvědčením a s takovou prostotou do světa. Tak se teď často přihází, že mlčíme a každá z nás je přesvědčena o nevyvratitelnosti své pravdy. Nepřála bych jí, aby zklamala sama sebe. Například její názor na lásku, vztah muže k ženě. Nevím, měla-li bych se smát, ale nechce se mně, pomyslím-li na nebezpečí takového náhledu. Katolické hledisko, zaplevelení nejzaostalejšími předsudky. Až ji vlastní vztah a cit donutí ke kapitulaci, potom bude nešťastná, zatracená před svým srdcem a před Bohem. Já vím, já znám ta muka, a přece jsem měla proti nim zbraň: svůj rozum. Já jsem nesla ty nárazy, protože jsem uvažovala, ale pro ni neexistuje nic mimo zářnou, jedinou, samospasitelnou pravdu. Jaké otrávené studně, z kterých ji nutili pít a pěli chvalozpěvy na pramenitost jejich vod! Zaházet je. Jaká neodpovědnost vštěpovat mládí takové ideály! Já znám ty důsledky u mládeže u nás, na dědině. Příroda rozbila katolický názor, nový a mravný jim nikdo nedal, a tak se rozšířila hnijící nákaza mravní. Nedovedou se čistýma očima podívat kolem sebe, na děvče — člověka. Ach, to je zlé a uráží. No, dost.

To je Kyjov, Vítězko. Hej, děvčata v suknici rudé! Jaká bohatost, viď! Ta druhá od kraje má nějaký slovenský kroj od Piešťan. Poznáš jiný ráz výšivky na rukávcích i zástěře. Až přijdeš k nám, milá, potom otevřeme pro tebe zamčenou pokladnici. Já nejsem odborný znalec krojů, ale mám snad zvykem vložený jemný cit pro ně. Urazí mě i jen maličkost, která nepatří k jeho rázu. Slovácké kroje znám, když ne přesně, tak aspoň přibližně podle místa. My s J. sbírali fotografie krojů, kopie obrazů Úprkových a Frolkových. A vždy jsem se s ním moc nazlobila. Co jsem se mu navtloukala do hlavy: ten

je odtud a je takový a takový, aby za chvíli přišel s obrázkem stejného kroje s malou obměnou a znovu se ptal, cože je to za kroj? Jen počkej, Vítězko!

Už dlouho jsem pátrala po tom Poděkování. *Je to naše řeč, naše přiznání víry! Když ty jsi už dávno stála mezi soudružkami, v našem světě, který je tak jiný a tak krásný (vždy, když jsem poznala jeho nového člena, způsobovalo mně to přímo fyzickou radost, která se jako víno rozlila po žilách a nutila k jásavým projevům), snila jsem o něm kdysi ve Strážnici a toužila po něm. A podivno! Vůbec mne nezklamal, ani ve svých nedostatcích ne. Našla jsem potvrzení pro oprávněnost té představy, která nás dva začínala tehdy rozlučovat.*

A nechápu, jak mohl být někdo zklamán Svazem. Byl zklamán sám sebou, nedostatkem jasné představivosti a funkcí svého intelektu, které mu vykreslily strom ráje v květu a plodu a zapomněly připomenout mozoly a pot, které se v tu krásu proměnily, zapomněly upozornit na přirozený zákon růstu a obměn. No což, jejich slabost, dokud jí škodí jen sami sobě!

Přivedla jsi mě svým zařazením „nad" někoho k myšlence, kterou jsem propracovávala v sobě již dávno. Ne, má milá, nestojím nad někým. To jen osud byl ke mně příznivější, že mě podrobil tak očitým zkouškám. Jsem přesvědčena, že byste se toho vy všichni stejně dobře zhostili. Vlastně jste to už dokázali! Věřila jsem v sebe a znala jsem se a znala jsem sílu přesvědčení. Jen dokázat neznamenalo dokázat slovy, ale činy, aktivní prací. A potom také schopností nést dobře eventuální důsledky, ve kterých už jsi byla více pasívní. Totiž aktivní v pasívnosti. Nebála jsem se o sebe a tuto zkoušku jsem si představovala tvrdší. Nehrozilo mně ani nebezpečí, kterého se obávala Jarka. Rozmýšlela jsem, zmínit-li se také o chvílích boje se svým pudovým já, ale řekla jsem si: Proč ne, jsem přece člověk a je to samozřejmé. Chtěla jsem u vás docílit naturalistické představy nezidealizované vzdušnými perutěmi nadšení a odvahy. Opravdu se nebylo čeho obávat, vítězství bylo jisté.

Ale teď o vlastní věci. Je krásné, Vítězko, nejen být milována, ale milovat, nejen dávat, ale i přijímat, nejen díky přijímat, ale vroucně děkovat, a ne být obdivována, ale obdivovat. Tak se oddávat duševně a plně z lásky k člověku a jeho oddání přijímat. Jen ne, proboha, ustrnout s ješitným úsměvem na tváři a cítit se krvavě zraněna předností jiného. Dovést vybojovat vítězství své spravedlivé a správné myšlence a radostně ustoupit svým názorem či jednáním jinému, lepšímu. Nedat se zaslepit ješitností. Člověk najde také radost ve skromném ustoupení, je-li spravedlivé. Vždyť stojí-li lidé na správném místě, jen tak je zaručena bezvadná funkce celé organizace lidské společnosti. Tak raději se spokojeným nitrem (totiž nedávat se zraňovat ješitností) na posledním, spravedlivém místě než na prvním nepatřičném a s onou nepěknou uspokojenou vlastností. Naučit se sebekritice a rozpoznávat lepšího a ustupovat! Poznat sám sebe! Nemám ráda lidí ponížených, pokorných. Pokorná jsem jen pro ideu, pro lásku, ale nikdy ne pro svůj sobecký prospěch, úspěch. Zde je na místě skromnost. Člověk ale musí mít také víru v sebe, sebevědomí opřené o poznání svých vlastností — hodnot i svých nedostatků, aby poznal správně své místo a svůj cíl a nedral se do výše, kam nepatří. Ale aby neustupoval, ochromován podceňováním sebe sama, pouze ješitným hlupákům. Moudřejší ustoupí, ano, ale jen tam, kde ústupem získá, ne ztratí. My nesmíme nic ztrácet ve prospěch hloupějšího, méněcennějšího či sobce. Protože se nejedná nikdy jen o naše osobní věci, ale o to, co vždy zůstává spjato s ideou.

Bála jsem se vždy, abych nebyla hloupě ješitná, ale nechci ustupovat nevidomým, kde se přestává jednat o osobní zájmy.

Venku totiž a i potom se mně velmi často stávalo, že se lidé neohlíželi na mé mládí a svěřovali se a radili se se mnou o věcech, které jim předkládal život k řešení, ať byly rázu jakéhokoliv. Snad instinktivně cítili vážnost, pochopení i vyzrálost, ke které jsem dříve dospěla vlivem okolností. A když jeden říkal: „Ale copak, ty jsi mladá, nezkušená...“ (měl to být jediný možný důkaz proti jejich

usvědčení), tož jiní zase: „Ty jsi mladá, neměli bychom ti to vlastně říkat, ale cítíme, že rozumíš…" A tak jsem měla skoro vždy poradní hlas. Potom jsem byla zatčena a přišla jsem na člověka, kterému se vedlo asi podobně. Byla to moudrá žena a tím jaksi duchovně ovládala své prostředí. Ale běda! Zvykla si příliš na ten trůn a protektorský výraz se jí vryl do duše. Nedovedla rozpoznat, kdy má mlčet a ustoupit, a byla často citelně dotčena. A tenkrát jsem si řekla: Pozor, zde je ono nebezpečí! Byla bys odporná, kdyby ses cítila protektorem nad svým prostředím, kdyby sis vystavila trůn, ze kterého by ses naučila milostivě usmívat. To není správné! Čím více dáváš, tím více jsi přijímala a bereš. Jen žádné vyvýšené místo, žádný hlas z katedry, ale být zde mezi svými bližními, tisknout jim ruce a stisky přijímat. Mít ráda je, ne ješitně sama sebe. Potom rozpoznáš, co je pro ně výhodnější. To musí být radostné i pro tebe. Dávat a brát upřímně, z celého srdce, těšit se být těšena. Neboť je umění i brát, přijímat, abych radost dárce zvětšil, ne zakalil. Lze přijímat a přitom urážet. Dáváš upřímně? Radostně přijímám, děkuju, to je: stejně ráda bych dávala a dávám tobě, vám. Není nad naše přátelství, nad jeho ducha. Jeho upřímnost, opravdovost. Ne strach, neprohřešila jsem se proti nějakým etiketním předpisům, ale rozpoznat srdečnost a poctivost v úmyslu i jednání.

Tak se ti, má milá, musím k něčemu přiznat. Vždycky jsem si o sobě myslila, že vůči lásce a jejím vlastním projevům jsem imunní. Že se dovedu, chci-li, ovládnout proti jaru a touze. A najednou, kde se vzala tu se vzala, křičela z mého nitra tak, že přehlušila rozum, zkušenost a všecko, co jsem jí postavila v cestu, strhla a přesvědčila. Byla neskonale silná, přemohla mě. Neznala jsem, zapomněla jsem každou námitku. Poznala jsem náhle něco, co bych ještě okamžik před jejím zrozením byla rezolutně popřela. Neznala jsem sílu a živelnost přírody, přirozenosti. Jen jednou. To se mi stalo ještě venku a dopadlo to dobře. Neznala jsem se, protože zde kdysi nejsilněji působila ona církevní výchova. A najednou byl

ďábel zde a osvědčený prostředek, svěcená voda, selhal. A nic mně nepomohla moje „rozumnost", jak říkali. Neznala jsem se, protože jsem nebyla poučena, Všecko ve mně tlumili a popírali. No, a proto chápu, jak na tomhle může ztroskotat přesvědčení, vůle atd., neznáme-li pravý stav věcí.

Chtěla bych vychovávat své děti, chtěla bych mít děti.

Tak milá Justa je ješitná. To je hrozná vlastnost, není-li poznána a regulována. Poznala jsem člověka, který svým sobectvím, hypochondrií, ješitností otravoval život rodině. On byl Bůh, pravda, vzor, příklad, nedotknutelnost. I cit k jiným byl jediným sobectvím. Měl rád ty, kteří těmto vlastnostem vyhovovali a sloužili. Byl to muž. Měl děcko, a to už bylo v dětském jednání celý on. Jak je to v životě spleteno, komplikováno. Jak naše vůle je řízena právě dědičností, prostředím, různými vlivy a jak to má jeden člověk snazší a jiný neschůdnější. Ale výchova, správná výchova, udělá nesmírně mnoho, může narovnat zkřivené, ohnout rovné. Proto ji musíme vyrazit z ruky zločincům duší a vychovat naši mládež, naše lidi. Je zázrakem, dělá divy.

Zamyslím-li se proto nad lidmi, mnoho odpouštím. Ale uznávám, že odpouštěním a laskavým úsměvem nenapravím, ale zbraní, která je nepříteli vlastní. Vždy ostřejší. Ježíšovi chybělo toto realistické odpozorování: „Oni nevědí, co činí." Mnozí to opravdu nevědí, ale mnozí vědí, a proto všichni budou muset trpět, jako jsme trpěli i my. Můžeme být ohleduplní jen natolik, nakolik to neohrozí vítězství pravdy. To už je tak, že „když se kácí les, lítají třísky".

Tak mě zaujala ta skutečnost a myšlení, že se komanda *začínají vracet a já nemám za odpoledne víc práce než dva popsané listy. A to nám dnes uchystali takový vzácný oběd s bramborami. Já to předvídala a chytře nachystala dohotovené kartóny ke dveřím, aby nic nepoznali. Přála bych si, aby tě mé lístky aspoň potěšily, zaplašily nudnou chvíli a jiným pomohly aspoň*

trochu porozumět. Beztak mě dost mrzí, že ti vojáčci mají burcovat militaristické myšlení už v dětech. Ale utěšuji se, že už se neuplatní a že nemusím dělat jinou, smrtonosnější práci. Práci čest!

7. 3. 1943
neděle

Milovaní moji,
znepokojilo mne trochu, že nemám od vás již přes čtrnáct dní žádné zprávy. Jste snad všichni zdrávi a nic zlého se nepřihodilo. Je dnes zase neděle. Byla jsem na procházce, viděla za okny své milé a slyšela naši píseň, kterou mi jednou tiše zpívala moje děvčata do kroku a do srdce z okna. Často si ji v duchu a polohlasně opakuji, když tak kroužíme kolem dokola zabláceným, ošumělým dvorem. Lásku, krok a odvahu.

Zatoužila jsem dnes po vás, moji drazí, když jsem si šeptala verše Nezvalovy Matky Naděje. *Zatoužila jsem po tvém klíně a pohlazení, mamičko moje milá, po tvém pevném stisku ruky, otče, po blízkosti a hlasech vás všech, chtěla bych vyprávět o zkušenostech, které prodělalo tvé srdce v děcku, mamičko! Mám ráda a chci být milována za dobré. Ale právě pro tu lásku, pro tu velikou a všeobecnou, nutno obětovat vše, co máš. A nelze být jen citlivý, měkký, shovívavý. Třeba tvrdosti a sevřených pěstí proti všem, kdož ji zamýšlejí zničit. I proti hlasům pudu a sobeckosti v tobě samém, ozvou-li se. Vůbec jde vůlí a cvikem dosáhnout mnohého, co se zdá odstrašovat tváří zkřivenou hrůzou. Lze se obrnit proti bolestným výpadům života. Především vírou a přesvědčením svého vítězství a vytrvalosti: „Ty mne jistě nezlomíš, ale tebe udolá čas, já s jeho pomocí.“ To obsahuje sílu a moc jeho rány. Lze ho překvapit jinou taktikou: „Nechci a nebudu bolestně křivit tvář, ale usměji se, pojď, já chci poznat sama sebe, sílu své pěsti, a ty mi to umožníš.“ Rveme se a já umdlévám, tož počkej, na tebe se musí jinak. Přemýšlím o něm, o základu, z něhož se odráží,*

o jeho slabinách a zaútočím na ně. Podle rázu jeho charakteru. A tak se lze vždy bránit, útočit, ubránit a přemoci. Jen se nepoddávat jeho bolestínství, sentimentalitě. Oslabím-li ho tělesným pohybem, prací, přemýšlením, tož vzhůru na něj! Jindy lze menší, kratší nepříjemností vypudit trvalejší cit nelibosti. To se dá všecko nacvičovat při dobré vůli, jen neztratit ono chtění. Vždycky, v každé situaci lze jednat, nejen trpět. Máš zdraví, sílu, mládí, rozum, vůli, máš ideál? Máš vždy aspoň něco z toho.

Naučila jsem se zpaměti Poděkování *St. K. Neumanna.*

Vám poděkování a lásku vám,
kéž zněly by jak zvony...

to je má modlitba ráno a večer, v každou hodinu dne, ať v odvaze a odhodlání, usmíření, ať v bolesti, stesku a boji. To je mé vyznání, má víra, má naděje, můj život!

Zdá se vám výraz této básně tvrdý, až zraňuje? Chápejte, že právě ona láska a věc musí být obhajována slovy a ostřím nože a pěstí, tvrdostí železa. Zamyslete se a nepopřete její pravdu, oprávněnost a spravedlnost. Jedná se o boj, který rozhodne a který vede protivník všemi silami a všemi druhy zbraní rázu materiálního a morálního. Můžeme zůstat za ním, smíme bitvu ztratit? Za všechny volám z celých sil: ne! Za ní je konec nebo začátek, smrt či život! My chceme život, i když za něj svůj položíme. My chováme naději, i když naše osobní já vyústí do beznaděje! Ano! Tož tak podobně myslím a duchovně rozjímám. Nad mnohým a mnohými. Co právě připomene chvíle.

Poznala jsem děvčátka z oblastí, jimž je věnováno Poděkování. *Mládí, nadšení, ideál, cíl, práce, boj a obětování. Šťastný, usměvavý mladý život. To jim byly pojmy známé, pro ně a v nich žily.*

A poznala jsem mnoho, velmi mnoho z jiného *kraje.*

Ideál? Co je to? Snad můj *žaludek,* mé *tělo,* můj *pud? Tož to ano, potom mám nesmírný a veliký ideál. A uspokojuji ho, jak náleží. Večer, v noci, při víně a muzice s chlapíkem. Co na tom, že dnes ten a zítra jiný? Tak to nese čas. Je stejně tvrdý a žádá mnoho práce, jejímuž požadavku nerozumíme, a tak proč do posledního doušku nevypít jedinou slast? Je ti dvacet let a máš dvě tři děti? Otcové? Nevím, a to mě nezajímá. Já chci dále žít, ne živořit pro fakany! Ať dobrá či zlá, ať otevřená nebo lstivá, všem vypálila doba toto duchovní znamení. Ale část z nich říká: My jsme my, není a nebylo a nebude nad nás. Co jste vy, prosím tě? Těm vašim řečem nerozumíme a vysmějeme se jim. Cože? Existuje také svět ducha? Nebuď směšná, mne nezajímá Goethe, takové pitomosti nejsou pro mne a vůbec to nikdy nikdo ode mne nežádal, ani můj snoubenec, který to jistě všecko zná! Mládí a mládí, ideál a ideál!*

Boj — vítězství a prohra!

Také hodně a hodně čtu. Kápla jsem na několik dobrých věcí z cizích literatur. Dickens, Knut Hamsun, Lagerlöfová, Keller, Fallada. Přečtla jsem také Mein Kampf. *Jinak z časové literatury se ve mně zvedá instinktivní odpor, přejedu-li jen stránky očima. A přece nutno číst, aby i rozum dostal látku k zpracování a řešení. Jak jinak chceš poznat příčinu té živelné citové reakce?*

Poznala jsem lidi dobré a méně dobré, zlé i méně zlé, jako všude. Poznala jsem ale také charaktery, které se probily šovinismem. A to mě vždy zahřálo. Poznala jsem lidi myslivé a čestné, ale ještě ne jednající. Jednání, to je pojem v zámku za desíti horami a řekami, a cesta tudy strašná, zlá. Ale věříme, že lidstvo se nezalekne a zdolá ji! Tož aspoň tak!

Tento týden jedna z nás odešla. Po třech měsících a asi pěti dnech. Ta má služba trvá už o čtrnáct dnů déle. Nechce se mi věřit, že by o tom *uvažovali?*

Ať přijde cokoliv! Nejsem smutná ani ustrašená, opravdu ne. Přemýšlím-li, je všecko tak jasné

a samozřejmé. Ta hrůza, která otřese lidmi, až nad jejich krovy zakrouží pokoj a mír. Kolik lidí, kolik synů a dcer člověka umírá, aniž se nebesa a země zachvívají, skály rozestupují. A přece každý z nich vykupuje svým životem, v každém je část spasitele. Světe, světe! Horké slzy nepomohou, ani dým z obětí nekrvavých, jen bolestná, drásavá obětování krve! Neplačte, bojujte!

Prostředí mé cely, které znáte, se nemění. Jen stíny mraku nebo snopky slunce zaměňují její jednotvárnost. A Julča je stále se mnou. On se stal totiž ze zákazu příkaz. Dříve jsme neměly možnost k sobě, teď zase k jiným. No, časy se mění et homines in illis.

Zítra je osmého, a tak si myslím, jestli se nepokusíte přijet. Nevím, uvidíme-li se, když jsme spolu mluvili před málo dny. Čekám, čekám na dopis od vás.

Vy víte, že ničeho nelituji, že bych svůj život bez váhání zařídila stejně, jen snad po těchto zkušenostech bych lépe využila jeho podmínek. Přála bych si to. Lituji jen zlého a chyb. Ale i z těch jsem se učila a poznávala sebe a jiné. Kdybych měla snad přece jenom odejít, chtěla bych dokázat jako matka, která se poctivě starala o své děti a která je vidí zaopatřeny, která vidí, že nezradí život to, co jim vkládala do myslí a srdcí. Jako otec, který pracoval na ně a vychovával je k čestnosti a který ví, že símě padlo na půdu úrodnou. Jako matka pro velkou Matku Naději. Přála bych si, abyste to podobně přijali.

Ale moji drazí, je stále ještě nezodpovězené, nerozhodnuté „kdyby“ a já se těším na ten okamžik s vámi, který nám všem způsobí velkou radost. Kdyby se mě někdo zeptal, zdali tuším její příchod, řekla bych ano.

8. 3. 1943
pondělí

Má rozmilá!

Jistě jsi se dověděla z mého dopisu domů, že jednu z nás odvedli na porážku. Promiň mně ten výraz, ale

vidíš snad rozdíl, dělají snad rozdíl mezi porážkou vola a člověka? Leda ten, že toho vola lépe opatrují a krmí a potom ještě dlouho mnoho hlav uvažuje, porazit-li ho či ještě ne, či by snad nebyl ještě užitečnější ve stáji a v práci. Ale je to pořád logické. Ten vůl není volům nebezpečný, vyhodí snad zadkem nebo kopne a to je vše. Ale člověk, to je šelma lstivá. Dovede to s voly jinak!

Dokáže zkrotit i nejbujnějšího, protože myslí, no a odtud to nebezpečí!

A tak jeden člověk bojoval s poslední, silnou touhou po životě, a když nejsilněji krvácel, netušily jsme a radovaly se možná právě z příjemného pátečního večera. A nic se nestalo. Nikdo se snad ani nezachvěl hrůzou ze svého činu, nikým neotřásla nesmírná nespravedlnost a nejpříšernější zločin: ejhle, nevinný!

Ty tupý, hrozný, příšerný světe! Vraždíš a cynicky se posmíváš! Lidé, lidé, kdož jste hodni toho jména, vy, kteří cítíte a myslíte, nemodlete se, jednejte! Pomsta a spravedlnost je ve vašich rukou. Pomstěte nevinné na vinných, rozdupejte, strhněte netvora z ničemného trůnu a vyvěste prapor spravedlnosti a odplaty! Za ty milióny, jejichž nevinná krev byla prolita a denně je prolévána! Soudruzi, kamarádi, bratři, lidé!

Vyvázneme-li, nezapomeneme na vás. Vaše oběť bude zcitlivovat i zatvrzovat naše srdce a ruce. Padneme-li, padneme rádi, aby památka na vás vlila sílu do svalů, vyšlehla ohněm a zanítila srdce. Slibujeme!

Jak nepatrného rozsahu je náš boj, pád. Tvé nitro, tvá fronta. Ale jak vznítí intenzívnější odpor všech, jimž je tvoje památka drahá a milá. Stojí za to tvé vítězství.

Víš, má Vítězko, nezalomcovala mnou ta jedna z mnoha jiných smutných zpráv. Vždyť jsme připraveni. Ale strhneš-li na okamžik z očí tu clonu, kterou se díváš na tu bitvu s netvorem, za tou samozřejmostí, která čeká také tebe, za tím štítem, kterým tě obrnil čas a boj, za tou je hrůza, kterou se nepřítel cynicky mstí za nezdařené zvířecké plány. Za tou je hrůza, kterou v celé hloubce a plnosti pocítí lidé v pokoji, míru a pracovním úsilí za právo. Až po vichřici, až ty hlasy pekla zmlknou, až

vzplane slunce! Byla to Polka, ta s tou poklesnutou hlavou! Nebyla mi v poslední době už nemilá, to vyvanulo, spíše lítost se ve mně ozývala. Věřím, že jsem nikdy své pravé pocity neukázala, ale stalo-li se to, prosím za odpuštění. Ne za to, že ve mně vznikly, to nebylo v moci mé vůle, ale za ty možné přestupky, kterým jsem se svou vůlí mohla ubránit.

Má milá Vítězko, má soudružko, má rodná sestro a blízký člověče! Kolik pout! Pozdravuj mi Lídu, Ljubu, Jarku. Ujmi se mojí Bětušky. Pozdrav soudružkám. Čest práci!

Tak nevím, zdali o té žádosti dokonce uvažují? Ta Polka měla soud o čtrnáct dnů dříve u Volksgerichtu v Glatzu. Či jen čekají, až dojde čas všem, které chtějí zahubit, které odsoudili během té doby, co zde byli? Či provedení zdržela má poslední žádost? Snad tak, snad onak. Snad.

Tím jsem už mnoho získala, měla tolik pěkných chvil! Počkáme a uvidíme! Snad cíl, snad prostředek. Pozdrav všem ze čtyřky!

Ta s tou první poštou dosud nepřišla! To vím, že znáš lidi a nesvěříš něco takového zrádci. My je instinktem už poznáme. Jenže je mnoho sobců.

9. 3. 1943
úterý

Drazí moji,

zas dva dny uběhly od poslední slovy zachycené besedy s vámi a po vás stále ani slechu ani dechu. To ticho neuspokojuje. Jste zdraví? Nic se nepřihodilo? Pište mi o všem, co děláte, jak žijete, jak se mají Šantaví, Kubíci, Kočiši a Klímovi, Kratochvílovi, všichni.

Bětuško, můžete snad psát na Vítězku, ona to jistě předá. Potvrzujte mé dopisy a uschovejte je!

Já jsem zdravá, nic mně neschází, jsem klidná, veselá, rozezpívaná. Jen maličko smutná a to jen okamžik.

Jídlo mi stačí a co se týká komfortu v bydlení a oblékání, to ovšem neodpovídá požadavkům módy a elegance, ba ani hygieny, ale vy dobře víte, že to jsou věci, na které jsem si nepříliš potrpěla. Jsem skromná.

Právě jsme nalily do žaludku litr řepné polévky — říkáme, že bychom jistě strávily i dva — a kdyby se potom na stole objevily do vysoka navrstvené švestkové knedlíky (to je Julčin nápad), tož tu příležitost bychom si nenechaly ujít, to si horlivě dosvědčujeme. Ale naší skromnosti stačí i to, co máme. Tak si jen nikdy nedělejte těžkou hlavu a myslete na nás vesele!

Snad je tu už jaro? Když nám zrána zaťuká první paprsek na okno, říkáme: „To bude zas krásný den.“ A hned se mně chce poskakovat třeba na jedné noze nebo házet kuličky do důlečku na slunném zátiší. Jsem hned na dvoře a v polích. „Každá babička stará je veselejší zjara“ — opravdu, tetičko a stařenko? Ale já ještě nejsem babička a už jsem tím jarním vzduchem rozpustilá...

Kéž by bylo jaro krásné a přineslo vám i nám hodně radosti!

O mém výletu do Prahy jste se dovídali jen z lístků. Tož více.

Z Brna jsem jela vlakem do Jihlavy, jako kdysi s Lídou za Frantíkem, a navštívila ta místa, kde se on zdržoval. Zdržela jsem se asi tři dny. Byly pěkné — takové tiché! Z velikých oken bylo vidět široko daleko do kraje, bylo slyšet cinkot rolniček a nadšené hulákání mládeže z blízkého hřiště. Měla jsem po ruce také několik pěkných knih a přála jsem si tam zůstat.

Ale cesta pokračovala. Do Prahy jsem jela krásným luxusním autem středními Čechami. Vzpomínám živě na širá pole, fialové mráčky lesů. Pamatuji si dobře ten mlžný den. Cesta byla příjemná.

V Německém Brodě nám praskla pneumatika; vystoupili jsme právě na náměstí proti Havlíčkovu domu. Tam jsem vzpomínkou utvrdila slib. Cesta pokračovala kolem Kutné Hory přes Čáslav, Kolín do Prahy.

Moji spolucestující byli hrozně milí lidé, jak se později ukázalo. Říkala jsem jim, že se těším domů na vánoce a že zcela jistě to zastihnu. Hm, říkali. Potom, když si ten jeden větral plíce, hleděl na mne druhý zamilovaně a říkal mně: „Mařenko!" Byla-li v té přetvářce a podvodu také jiskra opravdovosti, nevím. Těžko! Utíral mi v jistých situacích pot z čela a kamarádsky domlouval, přemlouval. No ano, však my se už dávno známe.

To pohostinství bylo rušeno štěkáním, křikem, neklidem, únavou z nevyspalosti a jiných tělesných námah, které se hrnuly všemi skulinami z města. Brzy po příchodu jsem měla také divný sen a říkává se, že sen na novém místě se vyplní.

Byl čas temna. Ohně praskaly a pálily a oblévaly vše žlutavým ohněm hrůzy... Jela jsem s několika jinými lidmi jakýmsi vozem domů. A najednou jsem uviděla — člověka, jeho? V očích sílu, pod očima černo a na rukou jakési lesklé moderní náramky. Stiskli jsme si ruce, on něco zašeptal. V tom okamžiku se zvedl nějaký obludný stín, rozehnal se a — uhodil ho ve tvář. Potom už jen ticho za zatnutými zuby.

To nebyl hezký sen na přivítanou. Tlačil mě jako můra a vídala jsem dlouho podivné vidiny bledých lidí se zapadlýma očima, v nichž hořelo ponížení. Běhávali kolem mne jako houfy otroků a jejich pohled nesmírně pálil. Sedávala na mne asi můra za těch nocí! Pakáž!

Po krátkém čase jsem jela zpět autem až do Brna. To padl na kraj bílý sníh jako křídla andělů a jako by jimi přikryl plameny. Ta cesta byla překrásná! Znovu přes Jihlavu až na místo. Tam začal zase rej života, však to znáte. Často jsem vyjížděla v duchu ven. Jaro se procházelo navoněné a ve slunečných a pastelových toaletách; šumělo po obloze měkkými záhyby a ve své usměvavé kráse nechtělo, nevidělo zemi, člověka s jeho bolestmi, krvavými touhami. A lidé, ať byly jeho melodie sebelíbeznější, neměli chuť tancovat. Potáceli se a žalovali na ješitné jaro. Ale také věřili, věřili.

Po té hrozné vichřici, která se strhla, byl klid. A práce, které jsem dosáhla, byla líbezná jako ráj.

I „ráj" má své zážitky, příhody, hodně jsem Vám jich už vyprávěla, hodně jste sami poznali. No, a teď vplouvá zase do kraje nová generace jara. Nadějnější, mladší a my věříme v mládí, odvahu a sílu!

Ta toho zase namluvila! No, nedá se nic dělat, v takových obrazech to viděl můj zrak. Vy jste ovšem — a ani žádný ze známých — neviděli a neznali můj život, byla jsem vždy sama pro sebe uzavřená. Žádný neznal důvodu, proč jsem si asi vyjela. Nikdy jsem nedávala na buben své pohnutky, víte! Bylo to prostě tak a všecko byla má věc, o které netušili ani ti, co stáli mně nejblíže.

Psali jste mně, že naše včelky zůstaly ve Vrbovcích. Kde, v zahrádce? Nevíte, kde je Ljuba? Pozdrav Františce z Lúky, Aničce, Zdence, všem.

Víte, že se blíží mé dvacáté druhé narozeniny?

Víte, že ten čas utekl jako voda?

Víte, víte, zdalipak všecko víte, co bych ráda, abyste věděli?

O těchto dopisech se příliš nerozšiřujte!

Doma nemám vůbec nic. Žádné šatstvo ani nic z jiných věcí, které by patřily mně. Já už všecko z domu odnesla, a tak celý můj majetek mám zde. Omnia mea mecum porto. Bětuška vám to přeloží. Tak mám chuť dovádět, aspoň slovy si zahrávat, necítíte za tím povídáním dětské skotačení a dětský rozoumek?

Cítím víru, radost — z čeho? Ze života, z jara, z povídání, z naděje, víry. Tak se ti často toužím přenést do prostorů, kam ty jsi se ve svých mladých letech zatoulal, otče. Ta touha byla ve mně silná odedávna, ty víš, když jsi vyprávěl. Zatoužila jsem po dalekých pláních, opřít se ve vichřici, která zamýšlí smést, vyvrátit můj sen z kořene. Já vím, že nevyvrátí, ale chtěla bych se trochu sama zúčastnit pochodu a rozrážet čelem její silácké vlny. Divná touha? Ani se ti nezdá, viď? To když člověk sedí a sedí celé dny, když práce rukou je jednotvárná často tam, kde se pohybují živé vzory figurek, které omalovávám.

Moji milí, čas utíká, práce volá. Raději bych teď ryla zahrádku, vinohrad, vyjela s naší kravkou (jak se

jmenuje?) nebo se strýcovými koňmi. Že by záda bolela a ruce ztvrdly? Co na tom? Horší je, když jsou na srdci mozoly, protože si musilo zvyknout na těžší lopatu, než jsou ty naše doma. A tak pozdravuji vlaštovky, včely, stromy a všecko, co patří tam k nám. Nasadili jste kvítí do zahrádky? Co byste tomu řekli, kdybych se teď objevila na našem dvoře?

Cožpak mě nevidíte, vždyť já tam jsem!

Moje malá, ustaraná mamičko, pamatuješ si, co jsem ti přála minulý rok v Brně? Abychom se na tvůj svátek mohly objat doma. Jsem dnes skromnější a přeji tobě i sobě, abychom se toho objetí dožily. A aby se tvé dobré srdce i bystrý rozum otevřel naprostému poznání. Velikou sílu, která by toto poznání unesla, neboť žádá nové velké oběti. Mateřskému srdci není nic těžkého, ono unese lásku, radost, a bude-li třeba, i bolest.

To je mé přání a dík.

12. 3. 1943
pátek

Moje milá,

jistě víš, že Běhounková dostala devět let a její chlapec smrt. Jsou obě na 51 s Mařenkou M. Dnes, jak jsem šla na procházku, zavolala jsem na ně, viděla jsem jen Mařenčiny vykulené oči.

Vítězko rozmilá, zase jeden pátek za mnou. To napětí je týden od týdne větší. Jsem vždy vysílena jako po dlouhé cestě, chtěla bych tě vzít za ruce, hlavu položit na tvé rameno a vyprávět a poslouchat tvůj hlas. Tož, to je taková bláhová touha; musí stačit vědomí tvé, vaší duševní a myšlenkové blízkosti. Toužím si porozprávět nejen sama se sebou, chtěla bych slyšet živé slovo člověka, který je s to všecko pochopit, vyjádřit.

Vítězko, prosím tě, bude-li jen trochu možno, pošli mně Matku Naději*, ovšem jde-li to, půjde-li to. Pošlu ji potom během příštího týdne do pátku zpět. Julča by to byla s to nedodat, kdybych snad příští pátek…*

Chtěla bych mít pěknou neděli. Naši mi vůbec nepíší. Nerozumím tomu. Snad zítra dostanu poštu. Budu v neděli možná zase psát, kdy to odešleš, na tom nezáleží. Budou psát zpět? S tím kostelem teď už nebude nic, Julinka si umínila z nepochopitelného, neznámého důvodu, že tam nebude chodit (ne z nedostatku víry), a tak ji nemíním prosit. Snad sl. V. se občas podívá.

Děkuji ti za všecko, má milá. Stále více a více se učím oceňovat bolševické přátelství a iniciativu. Bolševickou pomoc a porozumění.

Aby sis nemyslela, že jsem zmalomyslnělá, to ne a nebudu. Jen přechodně unavená po té páteční túře v nejistém čekání. A není to únava, po které nebo pod kterou se klesá. Jsem v docela normálním, klidném stavu a zítra již budu jako lístek.

Já si dnes vyzpívala všecky „naše"; písně ze mne vždycky všecko odplaví.

Raději zpěvem než pláčem, je to lepší a navykla jsem si tak na to. Raději úsměvem než slzami, vzpřímenou hlavou než skleslostí a raději odvahu než bázeň.

14. 3. 1943
neděle

(Nevím, nemám-li vás potrestat, že neřeknu: Moji drazí!) Máte na svědomí, že už několik dní mě znepokojuje myšlenka, co je s vámi. Do osmého jste nepřijeli, toaletní potřeby jsem nedostala (nejde o to, ale o známku, že je vše u nás doma v pořádku). Julinka už před týdnem dostala odpověď na dopis, který jsme psaly kolem 20. minulého měsíce. Já už od té doby psala čtyřikrát a od vás nedostala ani řádeček.

Vy víte, jaké mi děláte starosti, vy víte, že vaše zdraví a pokoj doma je mně nade všecko osobní. To proto, že vás mám tolik ráda. Budete dosti těmito slovy potrestáni, jestli jste to sami zavinili. Ne-li, omlouvám se už předem. Já vím, že myslíte na každém kroku jen na mne; já to

všecko vím, ale chci mít v ruce důkaz. Pak jsem úplně spokojená. Ale prosím vás, nezatajujte mně, kdyby někdo z vás onemocněl či podobně. Vy víte, že přes všecku lásku jsem silná dosti, abych snesla i velikou bolest. Jen jistotě se podívat do očí a vypořádat se s ní. Nejistota všecko zveličuje, rodí se z ní takové potměšilé představy: „A co kdyby...“ Strach má velké oči a já mám o vás strach, ne o sebe.

Dnes byl zase takový krásný jarní den a já celé odpoledne v duchu nadávala. Asi takhle: „Co je to za pořádek, že mně nepíší. Proč ne aspoň lístek. Jo, to by se jim tak líbilo — každý týden dva dopisy ode mne a mě odbýt mlčením. Ještě pořád se nenaučili dělat i mně to, co si přejí ode mne.“ A proč aspoň ne Bětka? Počkej jedna, já ti dám raději chodit po hezkých procházkách s Mirečkem než sestře napsat pár řádek. Aspoň kdyby napsala ve škole v přestávce nebo i ve vyučování, stejně dělá v hodinách i jiné věci. Jestli vám ubližuju, tož mně odpusťte, ale já si to musím myslit, protože si to nedovedu vysvětlit!

Tož to bylo ono nedělní duchovní rozjímání. Je-li nízké úrovně, přičtěte za to také sami sobě trochu viny. Odpoledne, když vše ztichlo, umínila jsem si, že budu spát, že dám tomu hloupému světu vale a že Vám nic nenapíši, dokud nedostanu odpověď. Sotva jsem se ale uložila, slyším „zaklepání“. Přišla pošta od paní, kterou znáte z vyprávění. Samé starosti, bolesti mají lidé na tom světě, a přece zase víru a doufání! Všichni pozdravují, doufají a věří. A tak jsem si řekla, že to není přece jen tak lehké odpoutat se od toho světa, že si najde cestu i do spánku třeba snem. Vznikl ve mně úmysl oplatit zlé dobrým, a tak se stalo, že raději sedím za stolem a píši vám, než abych snila. Třeba je to také tak, že u vás byla tetička Rudanka, či že vy jste si zajeli za tetičkou na Kamenec a v té horlivosti a myšlení jste zapomněli na člověka, který je příčinou oněch návštěv. To se stává také, že lidé zapomínají na to, nač stále myslí. „Však ona bude mít radost, až se potom najednou všecko dozví.“

No ano, ale nebyla by menší, kdybyste ji sdělovali po kousíčkách.

Už pomalu uplynula i ta dnešní neděle. Všecko uplyne, po každé bolesti přijde zase radost. Umět si tuto pravdu uvědomit a trpělivě vyčkat — to je také důležité.

Já už se tolik načekala na jistotu, které celý ten čas nebylo, a tak se mně zdá to čekání už skoro normálním stavem. Pozdravuju srdečně všechny a vás vroucně líbám. Věřím, že jste zdrávi, jako jsem i já. Představte si, že v noci jsem byla s vámi v „kabaretě"! Já se toulám po nocích v místnostech, kam jsem nohou nevkročila.

Mamičko moja milovaná,
váš dopis přišel včera večer, až jsem už skoro usínala. Spadl mi těžký kámen ze srdce. Dnes zrána, je právě po šesté hodině, jsem tě objala a políbila za tvé požehnání a připisuji tyto řádky. Nebuď smutná při malování, mysli si, že já stejně sedím u stolu jako ty a také myslím a vzpomínám...

S tou návštěvou, mamičko, musíme ještě chvilku počkat; kdyby se nic nezměnilo, pak si zažádejte a podotkněte, že propustku dostanete. Nebo prostě přijeďte jako posledně. Mamičko, tuhle radost nám zde umožňuje dobrý člověk za velkého rizika a přitom nečeká na díky. My jsme ale vděčné. Vítězka udá adresu a na tu, prosím tě, pošli něco proviantu. Má asi osmileté děvčátko a ty víš, jak to dnes vypadá. To je náš dluh a nikdy to nemůžeme úplně zaplatit... Milí, kdy mi můžete psát? No, normálně jednou do měsíce, ale zkusit se vždy může třeba dvakrát. Jednou německy, potom zas česky. Vždy zkoušet, nečekat! Teď máte jinou možnost, tak se těším, že jí využijete. Dokud je. Ty toaletní potřeby pošlete touto cestou, prosím.

Já vám budu psát, jak to půjde nejčastěji. Těšila jsem se na tvůj snímeček, mamičko; nepřišel. Nemám ráda ty umělé fotografie. Ten obrázek, jak hrabeš seno, je nejtrefnější. Tam jsi ty, moje mamičko! A otec před včelínem. Nechci jen, aby se ztratil. Pošlete, máte-li, náhradní.

A maluj, mamičko, hodně maluj, ale ne stále pro svět, také jednou pro nás! Nezapomínej! Mysli si, že bych nepřišla domů, kdybys mně nic nepřichystala, nevymalovala. Buďte mi tam jen zdraví! Já jsem zdravá, opravdu... Svoji léčebnou kúru mohu každému doporučit. Člověk je jako lusk a naučí se šetrnosti. Já sice nikdy jídlem neplýtvala, ale dnes bych, myslím, byla směšná, protože bych asi honila po stole každou drobinku. A vůbec se člověk v ústavě *může mnoho přiučit a mnoho také odnaučit. Hlad nemám, nebojte se. Jen chuť, když už to mám nějak označit. A mívala jsem občas i nadbytek té vody + „něco", když jsem byla „lidem u jídla" sympatická. Celý čas to šlo a uchází, tož žádný strach. Vážím 66 kg, tedy tolik, kolik jsem nejvíc dosáhla za oktavánských časů. To, co jsem shodila, byl nadbytek, je to takto po všech stránkách výhodnější.*

Když už myslím na to hospodaření a šetření, zrovna včera jsem si vzpomínala na své studentské finanční kalkulace. Těch kaček *vždycky scházelo a otec byl vždy poslední ručitel. Na maminečku nebylo vůbec spolehnutí. A dnes, tři roky po maturitě, zůstaly tatíčkovy ruce a maminčiny oči stále ještě jediným útočištěm. Je to trpké pro „samostatně postavenou ženu", ale pravdivé.*

Kéž bychom se dočkali, aby se to změnilo! Copak ty, Bětuško, ty sis, zdá se, opatřila pevný zdroj příjmů, dodává to větší pocit sebevědomí a nezávislosti, viď, i když jen zdánlivě, protože rodiče opatřují všecko, co ty nemusíš platit.

Vzpomínala jsem na slova a úsměvy, které měly vyprovokovat tatíčkovu ruku. Tak se někdy musím srdečně smát, vzpomenu-li si na tu diplomacii, kterou bylo třeba projevit, abychom oblomily tvrdost otcova zákazu či jeho rozhodný odpor. Já byla ale tak málo diplomatická, vždycky jedno požádání a pak mlčenlivý vzdor. To byla Bětka šikovnější. Ale co! Dnes je to pěkné, mnohem lepší a přímé. Nemohu se vám dost naděkovat za všecko, co pro mne děláte.

A jak také stařenka a tetička vždy pomáhaly, když hrozil bankrot, když měla být už už zaplacena kniha!

To jsem nikdy nepočítala, věřte! Vešla-li jsem do knihkupectví a v kapse měla stokorunu, tož jistě byla její hodnota po malé chvíli proměněna v těžší a větší balíček. To byla lákadla, která naprosto potlačovala můj hospodárný smysl.

Tož, to jsem si tak vzpomněla. Člověk v tom čase přijde v myšlenkách na všecko.

Vzpomínám — dnes před čtyřmi lety. Čtyři léta! Je zajímavé, jaké detaily mi utkvěly! Ale to už byly jen dozvuky, tenkrát jen padl podlomený strom. Hroznější byl čas, kdy uhodily první blesky. Jak smutný, jak nesmírně smutný, a přece plný víry!

Dnes je víra oprávněnější než tenkrát; čas kvapí, kvapí...

Má milá,
zařiď to, prosím tě, jak jsem napsala. Připiš, co a jak mají naše matky zařídit. Myslím, že už se poznaly, ne-li osobně, tedy jistě písemně, a těším se na zprávu...

Ať naši pošlou taky papír.

V pátek obyčejně popravují ženy k večeru, večer, jak jsem vypozorovala. To tedy připadá v úvahu k odvolání polední a popolední čas; večer, jsem-li zde, už můžeš být klidná, milá Vítězko!

20. 3. 1943
sobota

Vy všichni, má radosti, mé potěšení!
Tvůj dopis, mamičko, jsem dostala. (Přišly i dobroty — ne ještě ty tvé, ale od tetičky Rudanky.) Přinesl mně velkou radost. Viděly jste se a porozuměly. My jsme věděly, když jsme sestavovaly s Vítězkou a Jarkou naši trojku matek, že se spřátelíte. Jakpak také ne, vždyť jste všecky matkami dcer marnotratných, obětujete se pro ně, rozumíte jim, jste dobrého srdce. Těším se, že brzy se poznáte s Vítězčinou maminkou, ona je z vás

nejopuštěnější; sama se starostmi o své děti. Najde tak, věřím, pochopení a podporu, kterou každý člověk potřebuje. Nezapomněla jsi, mamičko, na tu naši slečnu Radost? Dostalas již jistě dopis s bližším vysvětlením. O těchto dopisech, prosím, mlčte a uschovejte je! Dostali jste všech pět dopisů? Pište mně hodně upřímně a hodně moc. Mohou mi psát také jiní, přes vás ovšem. Za známky a papír dlužím tetičce Rudance a Vítězčině mamince.

Pro charakteristiku chvíle. Je sobota, svědomí pořádku a čistoty (to je pro vás, stařenko) je uklidněno. Pořádaly jsme s Julinkou velký pogrom. Ruce jsem měla od krve jako řezník. Nelekejte se! Pogrom zatím jen na štěnice, parazity na naší krvi. Jsem nesmírně chladnokrevná a se studenýma očima a srdcem morduji všemi deseti. Co všecko nedělá praxe a zvyk!

Budu psát, píši ráda, je to radost stejně pro vás jako pro mne. Někdy to jde dost obtížně, zvlášť zdržuje-li se na chodbě člověk přirozenosti zvědavé. Musím ukrádat chvíle v práci, naučit se vynalézavosti v maskování. Z nás budou nakonec dobří stratégové. „Ich merke alles,“ povídala mně jedna. Odpověděla jsem jí úsměvem co nejroztomilejším a nejnevinnějším: „Das ist ja gut.“

Přestěhovala jsem své věci a kosti z bytu číslo 62, který měl sice větší okno, noční lampu a jiné výhody, do čísla 61 s maličkým, normálním okýnkem. Potřebovali totiž ten byt a obrátili se s důvěrou na starou známou. Já jsem jim to mileráda udělala, poněvadž má jiné, neviditelné výhody. A co se týká zařízení a rozvržení jednotlivých místností, jsou jedna za osmnáct a druhá za dvacet bez dvou. Jen že se nám sem vešly dvě postele. (Dolétají sem tóny nějaké skladby z rádia. Bije právě patnáct hodin, elektrika zavyla jako v noci náš Rolf, kohout zakokrhal a někdo si luftuje plíce v jarním slunku. Není to záviděníhodný poslech?) No, dost banálností.

Mamičko, opakuji si tatíčkova slova, která pronesl před onou budovou, a narůstají mně křídla. Jsem na vás hrdá. Pamatujete, když jednou venku padala noc a zuřily časy, praskal u nás na Vrbovcích oheň v kamnech

a probleskoval černou hodinku. Seděli jsme všichni a uvažovali, kolik postaví naše rodinka vojáků života. Otce a mne jste určili. A přece každý z vás je jím, každý z vás stojí na svém místě s bdělýma očima a srdcem, které vidí potřebné. Ne, nezůstali jste ve sklepě při alarmu a raději pomáháte. To je má pýcha. Pohrdám těmi, kdož dnes myslí na kariéry synů. Dnes, kdy tisíce obětují a milióny jsou připraveny obětovat nejen úspěch, nadání, práci, zaměstnání, ale životy! A přece si takoví kariérističtí lidé myslí, že jsou ti nejlepší z nejlepších! Jste ztroskotanci doby, ve které zraje přelom největší v dějinách, a vaše šífy *na něm ztroskotají. Už je zcela blízko, vy slepí!*

Tož tobě, Bětuško. Drtit zákazem mladý cit je kruté a obyčejně bezvýsledné. Podporuje vzdor a to je nebezpečná věc. Divím se, že lidé při svém stáří ještě nedospěli zkušeností k takovému psychologickému poznatku. Jsou jiné, rozumnější metody.

Bohudík, už svítá doba, která bezohledně rozdrtí onu ničemnou, falešnou dvojí morálku. Jednu pro muže se „zaopatřovacími ústavy", které přijímají chovanky jen podle požadavků společenské tradice a jejího podlého názoru, ne podle hlasu srdce, a jinou pro ženy ucházející se o tyto instituce. A ten názor není ani zde jednotný, liší se podle postavení. Ženy „padlé" před tváří této zatracené společnosti svítily jako hvězdy ve svatozáři muže svůdce, dodávaly lesku, dosvědčovaly znalost světa. Byl tím žádoucnější. Fuj! Konec s tím!

A tak když se dva rozejdou, rozejdou se z vlastní vůle a nebudou vám vyčítat nespokojené nitro. A bude-li jedinou překážkou ona „fabrika", vězte, že se blíží doba, která ji promění v čertův mlýn z pohádek, že bude jen pohádkovým postrachem a zlem. Protože zvítězí dobro. Bylo, nebylo? Budou se lidé ptát. Zatím staví na vratké půdě, která se už už kymácí. Je načase, aby ovládli svět lidé rozumného, čistého a spravedlivého názoru, jinak zahyne!

Jedno nebezpečí zde hrozí, má drahá Bětuško! Majetek má nesmírnou moc nad lidskými dušemi. Zamysli se nad dějinami, nad duchovními proudy, které dovedl zotročit, najmout do svých služeb a vytvořit z nich krásný, dobrý štít, za kterým hanebně podváděl, vysával, balamutil. Majetek vyzařuje neviditelné paprsky, kterými zkrucuje duše, a jen málokdo dovede odolat jejich síle. Jsou to jen výjimky. Jak dovedou peníze měnit názory i city! Prostředí, materiální bytí určuje duchovní existenci, její směr a vývoj. To je tisíciletá zkušenost. Pravda. A toho se bojím, moja milá děvečko. Bojím se, abys tak neztratila svého mládence. Duchovního odcizení či ztráty se bojím, bojím se o tebe, abych tě takto neztratila. Rozumíš? To nesmíš připustit. Mysli na mne, mysli na bolest, kterou bys mi způsobila. Označ to slovem zrada. Zrádcům se kdekdo vyhýbá, na zrádce plivá. Uspokojení vlastního citu není dostatečnou satisfakcí. Přemýšlej, kritizuj! Pozdravuji tvého milého, mám ho ráda, má-li on rád tebe. Snad je v tvé moci, i jeho, uchránit se před tímto nebezpečím. Ono snad dnes ještě vůbec nehrozí, tvůj chlapec je snad mladý, plný nadšení a ideálů. Snad na něho ještě nezapůsobilo ono „materiální bytí", protože je mlád. To ale neznamená, abys sílu a vliv majetku podceňovala. Buď připravena, buďte na stráži! Už brzy rozkvetou třešně v aleji. Bývá tam krásně a teplo. Buďte šťastni. Umějte si být dobrými, svobodnými kamarády. Čekám na tvé slovo, Bětuško. Upřímně.

Brno, mamičko?
Pan Dorsch, ovšemže ne Brňák. Jednal se mnou velmi otcovsky, co se týká pádné ruky a oslovování „Ty ludro!" Neřekl ti, že máš dceru k...? „Kdybych byl tvým otcem, to bys viděla ten výprask!" Druhý: „Kdybys byla mou ženou, pověsil bych tě za vlasy z okna." Nedivte se, já byla odmalička suk a ta sukovitost i vás popouzela. „Proč nemluvíš? Ty si myslíš: polibte mě v p...?"
Ty rány nebyly tak hrozné a v poměru k mužům jich

bylo mnohem méně. Snad cítili jejich marnost. Ale to duševní ponižování a plivání do tváře ženě a člověku! Ten odporný smích při hrubých žertech!

Zavolali několikrát svého „starého“, který mě typizoval slovy: vyslovený typ k... Hodili mi jednou na hlavu zápalnou šňůru svinutou do kruhu a chechtali se při tom. Nezapomeňte! Ne kvůli mně, kvůli té maličkosti, ale kvůli jiným, hroznějším věcem. S osobními věcmi to nebylo tak zlé, mamičko. Děvčata vypomáhala. V Praze mě to stálo asi třicet hodin pozoru čelem ke stěně, dobře ten způsob znáte, a nějaké podřepy. Jarku šedesát dvě hodiny a sto dvacet podřepů! A také jiná děvčata dostala trest, nebyla jsem na tom nejhůře. Byla bych ale velmi nerada, kdyby se to vykládalo po dědině.

A teď k J.

Každá překážka, která se staví v cestu onomu vyššímu, musí z cesty. Ať to byl třeba J. Předem chci říct, že jsem se od něho neodloučila, že zůstal a zůstane ve mně do poslední myšlenky v ušlechtilejší formě. Děkuji mu za krásné a dobré. Kdysi ve fázi boje za osvobození jsem to nedovedla dost zřetelně přiznat. Že jsem to jediná chápala? Ano, věřila jsem v jeho nadání, měla jsem ho ráda. Je pravda, nenajde oddanější družky, než jakou bych mu bývala já. Dokud jsem se domnívala, že on chápe a jedná pod vlivem a příkazy myšlenky. Pokud jsem se domnívala. Vyčítal mi pokřivenou linku? Má byla správná; tušila jsem to, dnes to vím. To nebyl sen, můj sen žije v lidech, já ty lidi poznala. Neměla jsem mu to udělat? Neměl si to udělat, odpovídám. Neměl zničit pouta, která nás vázala v život a na smrt. Možná že potřeboval víry milující a milované ženy. Ale zdráhala jsem se stát otrokem. Nejsem otrocké povahy a nikdy bych se jeho postavením neuspokojila. Možná že bych byla zůstala otrokem, ale možná také, že bych pouta rozbila tragičtějším způsobem. Je nešťasten, nepochopen? T e n , k d o c h á p e , *si dnes nemůže stěžovat na nepochopení. Ten, kdo bojuje, opouští matku, ženu, děcko, práci. Riskuje život. Co dnes znamená nepatrná osobní ztráta? Viděla jsem hoře nekonečné. Byl šťasten v té době, kdy jsem byla jeho*

vlastnictvím? Ať je upřímný a spočítá chvíle pokoje za celá dlouhá léta. Soudíc podle sebe, nemůže být dnes nešťastnější, než byl tenkrát. Ano, já jsem mu rozuměla, ale bez onoho práva, které dává porozumění a láska. Bez práva kritiky a upozornění, protože jsem ho nebyla hodna. Nuže dnes, chci-li obrátit proti němu jeho vlastní zbraň, nedám takové právo jemu, protože nezažil, nepoznal to, co já.

Byl krásný jarní den, mamičko, když jsem s ním seděla naposledy v sadu za Prostějovem. Pamatuji si každý detail rozmluvy, každé slovo, pohled. Ve mně bylo už vše rozhodnuto, zpečetěno. Dopoledne jsme byli u Wolkrova hrobu. Domlouval, přemlouval, nutil po dobrém i zlém. Nevdám se, nejsem hezká, nejsem schopná, zničím ho, zničím sebe, vás atd. Jaké malichernosti! Já se tenkrát napůl z vlastní bolesti, napůl ze soucitu rozplakala. Viděl v pláči rosu, která osvěží uvadlé. Jak se mýlil! Byl to pláč, ale nad mrtvým, nad nenávratně mrtvým snem. Pocítila jsem ledovou jistotu a nutnost. A odešla jsem. Byl to hrozný čas. Telegram, telefon, dopis. Pošťáci mě znali jak falešný peníz. Co dnes? Co čeká? Jak to skončí? Vydržet! A vydržela jsem i tvou bolest. Pamatuješ na tu noc, když jsem vzlykala a přiznávala tvrdost svého srdce, víš, k čemu? Pamatuješ, jak jsi odjela bez rozloučení se svou necitelnou dcerou? A já přece cítila! Srdce se mně chvělo lítostí a steskem. Jen slova byla chladná a rozhodná. To nebylo jen zásluhou mé síly. Byla zde podpora myšlenky, působila pomoc času a zkušenosti. Ověřily tušenou pravdu. A tak přišla svoboda. Vydechla jsem volně, zodpovědna za své činy svému svědomí a své věci. Nezodpovídala jsem se nikomu, kdo by podezíral každý krok a pohled. A co podivnější! Našla jsem cestu k lidem. Nevěřila jsem do té doby, že mě může mít někdo rád. Jakpak mohl, když jsem se tomu citu se zamhouřenýma očima vyhýbala. Stal se zázrak a já získávala na každém kroku lidská srdce. Jsem touto láskou nesmírně šťastná. Možná že si říká: „Já jsem věděl, kde skončí.“ Říkával to, a přece, jak se mýlil! Nejsem zde zásluhou či vinou

své neschopnosti. Ta vina vůbec není ve mně, ta byla někde jinde. O tom budou rozhodovat povolanější. O tom dost.

Panu prof. Kovářovi upřímný pozdrav a radost z úspěchu. Především ale podmínky, ve kterých by jeho umění rostlo a mohutnělo pro radost lidí, národa, všech. Aby své blahodárné požehnání vylilo do lidských duší. Aničko, tobě netřeba přát více štěstí, radosti a naděje. Aničko — sluněčko! Zdeničce především zdraví. A pozdrav všem mým strýčkům, kamarádům, známým. Celé rodině. Rozmlouvali jsme jednou s prof. Kovářem o problému osobnosti. „... Že u vás osobnost je vyšší vlna v proudu, jenž slavně plyne v novou společnost..." (Z Poděkování.) Nová společnost neničí individualitu, ale rozvíjí. Přijímá její nejvyšší kvality a oplácí. Ostatně těším se na rozhovor a na malé, buclaté štěstí. A hlavně na koncert, na hudbu.

Už nastal večer.

Julinka mně dělá zeď, já píši. Má mě ráda, mám ji ráda. Je u nás vesele, když si zazpíváme. Mluvíme jen o radostných věcech a jinak se dýchá. Volněji než s těmi Frídami. Mnoho věcí je nám společných, ty nás spojují a o jiných nemluvíme. Každá střeží své; máme ohled jedna k druhé, zde není třeba střetnutí!

Věřte, že k takovému společnému životu je třeba mnoho umění, zkušenosti. Vyjít s každým je velký kumšt a velké ovládání. Mám zkušenosti.

Líbám Vás, dobrou noc.

21. 3. 1943
neděle

Milá,
doufám, že ten dopis nebude žádný otvírat a kontrolovat. Julinka tě srdečně zve k nim, až přijedeš k nám. Za ochotu děkuje, nemá co psát, ona si vše vyřídí ústně. 24. dubna jí končí trest. Až přijdou ty věcičky pro mne,

velice bys mě zarmoutila, kdyby sis polovinu nenechala. Ne, počkej. Je nás pět, vy jste tam tři, tak tři díly vám a dva nám. To je spravedlivé a musíš to tak udělat. Já nemám možnost posílat ti to pak zpět. Obávám se, že je nutné, abych ti to takto připomněla. Děkujeme za dobrý salám a chléb. Včera, tj. v sobotu ráno, jsme si pochutnávaly. Vítězko, těším se, že dnes odpoledne přijde „naše". Řekla, že má službu u nás, a dopoledne zde není. Až napíši tvé mamince a tetičce Rudance, prosím, přidejte to ke svým dopisům.

Dopisy domů jsou zároveň dopisy pro tebe, dovídáš se z nich, jak žiji. Jsem tak, tak ráda, že mám tebe, a děkuji ti za všecko. V úterý 16. března uplynuly čtyři měsíce. Čekala jsem ten pátek zvědavěji než kdy jindy. Zatím mně náhoda přeje. Proč dnes vlaje prapor? Oslava jara? 21. březen!? Julinka radí, abych se o něm rozepsala. Odpovídám, že taková básnická inspirace by mě mohla naladit k zvracení, po neumannovsku řečeno. To až se rozlije vzduchem krev bez těch odporných skob. Máš v cele slušné úkryty? Buď zdráva. Čest!

22. 3. 1943
pondělí

Je 22. března, Vítězko, den po nejkrásnějším, prvém jarním dnu. Vím, Vítězko, že jsi konspiračně dobře školená, ale přesto si nemohu odpustit některé otázky, abych získala naprostý klid. Tady u nás nikdy nikdo nic nenajde, v každou chvíli jsme připraveny. Chtěla jsem se zeptat, chodí-li to poštou přes hranice, musela bych se opatrněji vyjadřovat. Potom bude lépe, aby balíčky nesly cizí jméno odesilatele a byly dávány na poštu jinde, ne v místě. Nechci nic vědět, kde a jak je to zařízeno, stačí mně, řekneš-li, že je to všecko kryto.

Už by mně měl přijít dopis zvenku, od 9. III. uplynula už spousta času. Tento týden či nejpozději příští musí přijít pozdrav pro „naši", dostala-li dopis v pořádku.

Budu psát zase domů, a tedy i tobě. Čtu Matku Naději *a směji se nad* Ponornou řekou. *Co říkáš na to surrealistické harampádí? Musím ti přiznat, že jsi volila nejlepší básně, podle mého názoru a vkusu. Víš, že Ilja Erenburg dostal od Bretona na nejživějším francouzském bulváru pár facek za to, že se opovážil vystupovat na kongrese proti surrealismu? I já mám vzpomínky na surrealismus. Totiž, abych se ti pochlubila: jsem výtečným surrealistickým básníkem. To znamená, že svůj hrozivý netalent mohu, a i jiní mohou, za ono umění skrýt, ba co: změnit v nejvyšší básnické obdaření. Měli jsme totiž ve třídě spolužáka, který byl zamilován do surrealismu a mluvil o něm bombastickými slovy. Složila jsem surrealistickou báseň, všecko jsem popletla bez rytmu a rýmu, slohem nejvýš volným, a co jsem nedokázala? Mé básni byla dána přednost před Nezvalovou malou básničkou ze sbírky Praha s prsty deště. Tak jsme ho usvědčili, že surrealismu vůbec nerozumí a že to je poezie, v které vyniknou nejvyšší idioti a netalenti. To není žádný* kumšt. *Ovšem Nezval dovede nádherné věci, on to dokázal. To bys ale nevěřila, kolik hned vyrostlo básníků ze studentských časopisů, kteří ti usilovali lámat hlavu. Čistě surrealističtí! Ovšem v* Ponorné řece *jsou určitá krásná přirovnání a obrazy, ale celkově to působí velmi zmateně a nesouvisle. A přece mluví o tak prostých věcech. Surrealismus tak souvisí se subjektivním podvědomým životem, že bývá mnohdy těžko luštitelný, protože jsou představy organizovány podvědomím, ne logikou, a protože jsou vyjádřeny hodně fantastickými přirovnáními. Krása je v lehkém křídle jeho hudby? Mne ta hudba vůbec neunáší, ale spíš bolí svým nepořádkem a zmatkem. Všecko do kupy. Netopýr, holubice a krysa v podivném vztahu, řezník, štěnice a třeba lákavé zlaté buchty. Kanón, láska a ryba v šupinách. Smíchá se řádně, propracuje a pomalu peče ve formě surrealistické básně.*

Dobrou noc a hodně surrealistických snů. Ať je aspoň noc pestřejší dne! Jsem šťastna, vzpomínám. Nemohla jsem opravdu dlouho, dlouho usnout.

„Naše" má trochu strachu, a přece je ráda, že má takovou příležitost. Je zvenku úplně zabezpečená? Viděla jsem chtivost v jejích očích. No, ať si taksi, hlavní věc, že je mnohem poctivější, a my jí máme děkovat za mnoho dobrého.

Včera dostala ta Němka milost. Šest roků.

23. 3. 1943
úterý

Obraz o několika dějstvích a výstupech, s rolemi obsazenými smutnými, přesmutnými postavami dvou panen jménem Julia a Marie.

Která je z nich půvabnější, posuďte! Julie se sedmimílovými botami, z nichž jedna celou délkou přesahuje druhou, tu, která je zavázána š p a g á t e m, *či Marie s* l á č e m i *ve tvaru* š í f ů, *které činí její chůzi plavnou. Zpívá si při procházce místo pochodové: „Plula loď, plula v dál..." Co se týká jinak jejich zevnějšku, pro pohled na jednu zapomeneš se uleknout té druhé. Prostředí znáte. Věnujeme svým drahým rodičům, sourozencům, tetičkám, strýčkům. Opona kulhá.*

Julinka sedí schýlena smutně nad vojáčky a chystá se, chuděra, k sedlákovi na Hanou. (Dověděla se totiž, že po příchodu domů bude musit na úřad práce. Bylo to ujištění z dobře informovaných kruhů.) Udílím jí poslední rady, co se týká zavazadel a krabic na klobouky. Poučuji o sociálních zákonech, které chrání zemědělské dělnice. Při posledních mých slovech se otřásá a mně se kutálejí slzy jako hráchy po lících... — Haha, hahaha, smějeme se. „Až s tím c a j k e m *budeme* f e r t i g, *budeme* l u f t o v a t"... *„víš ten* l e b e r v u ř t, *co se má* š m í r o v a t a n e š m í r u j e s e...", *upozornily jsme se, že jsme hodnými potomky a nositeli oné kultury řeči jedné brněnské* h a u s f r a u, *co* p u c o v a l a n a f o r h a u s e o n c u g. *Rozplakaly jsme se v pietě nad její památkou. Divíte se, že nám potom pro pláč nezbudou žádné slzy v slzných váčcích?*

Byl to vůbec bláznivý den a jeho dramatičnost vzrůstala úměrně s jeho ubýváním. Vyvedeme vás na jeho culmen *a skočíme potom rovnýma nohama do — postele, neboť je už čas spánku. Lampa sice ještě hoří, ona hoří celou noc, ale slepice jsou už na hřadě. Ať si tedy umrlci chodí nocí za vytí psů. — Dobrou noc, světe!*

„Necítíš nic, Maruško?"

„Co bych měla cítit?"

„Tvarůžky!"

Dvojhlasně.

A tak se stalo, že jsme byly s Julinkou ve při (jak říkával za časů blahé paměti můj spolužák Jiří. Ale toho času už je nebožtík). Podezříváme tajně jedna druhou, že čaruje, že si schovala někde sýr. Prohledáváme očima naše muže (že by se ti do společnosti dam tak naparfémovali?). Nevražíme jedna na druhou. Kdo to jen ty syrečky jedl? Paní Náhoda, která toho má tolik na svědomí v životě, smíří a pomůže i tu. Beru do rukou bílou barvu najednou! V té je koncentrován celý voňavý zápach starého sýra. „Vždyť je tam sýr," rozřeší naše malířka. Co ta barva nám už nadělala neplech! Když je čerstvá, láká a dráždí vůní jemného pečiva; no, stárne! Kdybych se vyjadřovala tak, jak mě napadá, sprásklí byste ruce a řekli: No, to je ten švýcarský penzionát? Taková drahota, a výsledek? Musíme ji rychle prodat (mezi pro *a* dat *schází v), než to někdo zpozoruje! No tak, konec je usmířené popotahování nosu a zklamaný úsměv. Jen kdyby to byl býval starý sýr! To je kapitola, jak paní Náhoda postavila naši hypotézu na hlavu a z kořene vyvrátila naše vědecké teorie.*

Název dějství druhého:

Jak jsem chtěla napálit Julii a podvedla jsem Marii o jeden láč a jak to skončilo příjemným překvapením obou.

„Julinko, jsou brambory." Julinka sebou škubne a povídá: „Jistě, Maruško?" (V pondělí totiž nikdy nebývají.) V tomto psychologickém okamžiku zjistíme, že jsou brambory! V momentě, kdy chytám omdlévající Julii do náruče, šlápnu křivo a zničím jeden láč.

(Ševcuji před a po večeři, ráno před a po snídani a nakonec z toho vyjdou ty zmíněné nové šífy.*)* *Zamumlám do vousů: „Těžký je život kanadského dřevorubce... znáte tu anekdotu?" a rezignuji, zatímco, zatímco... Co to nevidím? Julie dostala tanec svatého Víta.*

Do nohou... proboha, už ji vidíme v duchu, jak leží jak široká tak dlouhá na zemi. Ne, v posledním okamžiku se zachránila. Zakopla totiž tím Popelčiným pantoflíčkem o naše vojáky... a myslím si, kdyby našla mou odvahu, že by jim hrozila trestem smrti potopením v našem kýblu.

Do jazyka... Zpívá! Jakou? Žádnou z těch tklivých melodií lidových písní milostných, které jsem ji dopoledne učila. Ale... „Zpíval kos kosici fistulí..." a potom dueto „A tož jakú, a tož takú... šel starý se starú na prútí..."

Do rukou... V roztoužení po bramborovém opojení se jí roztřesou ruce. Za zády slyším um Gotteswillen *a před mými vyjevenými zraky... copak? Julinka s tváří zčervenalou spěchem sbírá rozklepanýma rukama* herkle *ze země a roztřeseným jazykem se omlouvá: „A šak je to v papíře, Maruško!" Potom nastává klid a příprava k obětování žaludku. Opravdu, jak krásné, jak žádoucí jsou tváře brambor. Co na tom, že tahle má nos notorického pijáka, ona zase domlácené, modré ženy. Je to podivná rodina. Důlky po neštovicích, modřiny, boláky a jiné vyrážky. Ujišťujeme vás, milé brambůrky, že jste hezčí než klasické tváře krásek. A teď jsme opravdu ve-při.*

„Maruško, jak se dělají tyhle herkle*?" Nafouknu se důležitě. „No, jednoduše. No, jak? Tož třeba pomačkáš brambory, nameleš ryby, smícháš, propracuješ, poliješ kyselou smetánkou s rozkvedlaným vajíčkem a přidáš mořidlo na prádlo. Jak jinak by se dosáhlo toho stupně modrosti?" Nebo? Ach, to neříkám, ačkoliv je nám to srdečně jedno, z čeho se dnes hlavně skládá potrava mořských ryb. Potom se divá hra smíchu, skoků a objímání uklidňuje, protože ten žaludek je tak těžký, ach, tak těžký! Kdyby nebylo okamžiku, ve kterém hrdinně zachraňuješ Julince život (zaskočí jí totiž), tož by byl až*

do konce klid. Neodpustím si: „Vidíš, milá Julinko, nadáváš mně neznabohů, když ti vykládám svou filozofii, a teď řekni: nebyly to ty nahnilé erteple, co tě povznesly na vrchol nejvyššího duševního blaha? Měla jsi štěstí, že jsi vinou pantoflíčku nesletěla do té nejhlubší propasti!“ „Maruško, to musíš napsat.“

Srdečně vás tedy pozdravujeme a posíláme tyto první snímky televize. Poskakují v nich dva blázni. Jeden černý, toho znáte jako vaši dceru, a jeden andělský, plavý a menší z nich! Že je těžko poznáte, chápeme plně. To je ta životní vážnost, kterou u ní kdekdo obdivoval či podivoval? To je memento mori? Ach co! Vesele jen vesele až do posledního okamžiku. Konec hry? Jsme namol, jak říkáme, protože ony studené brambory způsobují lehké opojení hlavy. Říkáme si dobrou noc a hodně surrealistický sen. To bude, pravděpodobně. Já ještě slyším stařenčin hlas: „Po každém smíchu bývá pláč. Pamatuj!“ Ale což, nám na pláč nezbude. A... usínám dne 22. března 1943 po nejkrásnějším prvém jarním dnu.

Odpusťte, prosím, ten spěch písma a jeho errata. Ta zvědavá Kača sem stále strká svůj nos. Julinka výslovně žádá, aby se tyto partie přečetly jejím rodičům. Pozdravujeme je vážně. Říká také, že ona „jindy“ není taková. To na omluvu. Ona si netroufá říci, že to až se mnou. Doufáme, že se okruh čtenářstva více nerozšíří. Dost na vaší zabité iluzi. Na vysvětlenou říkám, že na mne působí asi jaro, a potom! Já vlohy měla. Zeptejte se strýčka z hor. Já je zdědila, pokud si vzpomínám, mamičko. A styk s Jiřinou a Jarkou je probudil a usměrnil. (Právě teď odešla návštěva haupt, přišla se poptat po zdravíčku a přáních. Ne, ne, děkujeme, jsme nanejvýš spokojeny a zdravíme roztomilým pukrletem jako způsobné chovanky. Jsme proto oblíbeny; říká, že Julča dobře vypadá. Troufáme si pozeptat se po jejím zdravotním stavu. Děkuje, všecko v pořádku. My jsme nejhodnější, nejdisciplinovanější, nejposlušnější žákyně! Či pokrytci?

Ještě k Jiře. Zpívávala, když tušila někoho za dveřmi:

Jdou, voni vobejdo jeden,
táhnou s tou kytarou pryč!
Z falešný lásky jsou bledej,
Já nemám vod domu klíč.

Nebo:

Prrršelo, blejskalo se,
hustě padal sníh,
z hradu jedou dva rytíři
smutnejch na koních.

Róóbrte, Robrte,
kde je dcera tvá,
matka mého dítěte,
věrná m'lenka má?

Dceru jsem dal vyvésti
na vysokou věž
a dal jsem ji zbičovat,
až z ní tekla krev.

Oblékla se do pyžama, na hlavu si dala červený šátek, který by podráždil španělské býky, vykulila oči, namalovala uhlem hodně kudrnaté vousy a... největší efekt! Zadrhla smyčkou z provázku nos a vzadu jej potahovala rukou. Tak dosáhla toho nejhezčího a nejpůsobivějšího profilu. To byl mistr, u kterého jsem byla tři měsíce v učení. Neplačte, vždyť to já jsem doopravdy tak veselá.

Tož to by byla ta bláznivá půlka dne.

23. 3. 1943
úterý

Moji milí!
V neděli byl nejkrásnější jarní den. Na procházce pučely

keře a tráva, ptáci zpívali a muzika hrála. Topila jsem se ve vlnách ze záře a vůně. Tam ti mává ruka, tam také. Někdo se usmívá? Ano, směje se. Nejkrásnější je úsměv Vítězky. Jarní, teplý! Moja. Rozumím. Ty malá — jedna z naší procházky — pláčeš? Vzpomínáš, toužíš? Neplač, mně je dobře, ne teskno, jen trošičku toužím.

Vidím hory, modravé obzory, plachetnici na modrých jezerech. Les voní, jehličí praská.

Dopoledne jsem psala tetičce z Kamence a tetičce Rudance. Tolik se o mne starají, mají mě rády a já se jim dosud nepředstavila. Potom přišlo to nejkrásnější. Tiše, tiše, abyste ani krokem nezaplašili pokoj jarního nedělního odpoledne, do kterého přišla návštěva, která potěšila mé srdce, řečeno slovy Magdalény Bachové. Přišla na hodinku Vítězka. Nevěděly jsme, máme-li povídat či raději mlčet. Co napřed? Seděly jsme těsně u sebe a držely se za ruce. Obejme vás i za mne, neudělám-li to sama. Chce se mně věřit, že to udělám! Mamičko, tatíčku! Stařenko, tetičko! Bětuško a Jožinku! Vy všichni, kteří stále těšíte mé srdce! Potom zase odešla. Nemohla jsem dlouho usnout, jako vždy, přihodí-li se něco mimořádného. Uviděla jsem prostýma očima život. Radost, bolest, překvapení? Přijde, otevře dveře, je tu! Potom zase tiše vyklouzne a dveře zavře.

Odešlo. Bylo, není a je. Ale bude. Bude!

Mařenka z Veselí odjížděla tento týden domů. Potkaly jsme ji, když jsme se šly koupat. Pozdravovala? Pište mně. Doufám, že už vám představila tetička z Kamence slečnu Radost? Pište jí a mně, nám. Poslali jste? Nejlépe z Veselí od někoho, ano? U nás by to bylo hloupé. Jak to udělat s dopisy, napíše Vítězka. Chcete ještě přijet? Přijedete? Nejlépe, když to uděláte jako posledně. Navštivte naši slečnu, ale až po sedmé večer nebo po šesté. Nezmění-li se nic. Já vás pozdravuji a přeji si, aby se to změnilo k očekávanému. To by byl dáreček k 22. narozeninám! Vítězka byla prvním dárečkem, živým!

Čekám denně poštu a stále nic. Možná že ne vaší vinou. Snad se zpozdilo poštovní dodání. Ono to bude teď nově, lépe fungovat.

slat j... Jak t...
ylo hloupé. Jak
e ještě přijet?
ko posledně.
né večer nebo po
zdravuji a přeji si, aby
by byl dáreček k 22.
ím dárečkem, živým!
c. Možná že ne vaší
ní dodání. Ono to bude

Julinka odejde odtud asi za měsíc. A pak jistě domů. Pozdravuje vás a já zdravím její rodiče.

Říká mně: „Počkej, já ti pošlu dort s několika nádivkami a budu jej sama dělat. A všecičko ti vypíši." Odpovídám: „Ty mě chceš lacino odbýt. Dortem. A sama spěcháš domů." Škádlím ji a těší mě, že opravdu necítím nic jiného než radost. Jsem tomu ráda. A tak se spolu radujeme z radostného jara. Teď už opravdu končím, mám vás ráda a čekám. Na co? Na dopis, na vás, na překvapení.

Optimistická slova, která jsme vykřikly jedním hrdlem s Vítězkou: „Až do posledního okamžiku!"

24. 3. 1943
středa

Ranní pozdrav a políbení. Je po šesté hodině. Naplnila jsem dvaadvacet let svého života. Ten dáreček, totiž ty lodičky z jemné ještěrčí kůžičky, měly ještě dozvuky. Na procházce jsem na nich plula opravdu bez vesel a vždy jednu či druhou jsem honila jen v punčoše. Bylo mi horko, jako bych tahala řepu, a ujistila jsem Julinku, že kdybych jen trochu více zapomněla na dobrou výchovu, dala bych své náladě dokonalý průchod. Ony jsou totiž na zvýšených podešvích, ale bez podpatků. Už to ani písnička nespravila. Vítězka se na mne smála a já lovila své zatoulané lodičky. Dne 20. 3. jsem vám napsala dva dopisy. Dostali jste je? Potvrzujte příjem.

Strafgefängnis
Breslau
rev. 27/3
Breslau 10,
Kletschkaustraße 31

26. 3. 1943
pátek

Drazí moji rodiče, moje milovaná mamičko a tatíčku! Moje sestro jediná a maličký bratře! Nejdražší staruško a tetičko! Moji přátelé, milí, drazí, známí. Má rodino! Vy všichni, drazí v tom, co je srdci mému nejmilejší!

Loučím se s Vámi, pozdravuji, miluji. Neplačte, nepláču. Bez nářku, bez záchvěvu strachu, bez bolesti odcházím, už už přicházím k tomu, co mělo být přece jen až na konci, ne uprostřed. K odchodu od Vás, a přece k naprostému sblížení, splynutí. Tak málo Vám mohu ze své lásky dát, jen nejvážnější ujištění o její hloubce a horoucnosti. Vřelé díky. Dnes, 26. 3. 43, o půl sedmé večer, dva dny po dovršení 22. roku svého života, vydechnu naposled. A přece do posledního okamžiku! Žít a věřit! Měla jsem vždycky odvahu žít, neztrácím ji ani tváří v tvář tomu, co se v lidské řeči nazývá smrtí.

Chtěla bych na sebe vzít celý Váš zármutek, bolest. Cítím sílu nést ji za Vás, touhu odnést ji s sebou. Prosím, prosím, mějte ji také, netrpte, neplačte! Já Vás miluji, já si Vás vážím! Narůstala mi vždy křídla, když jsem četla Vaše slova! Udělali jste, co bylo jen v lidských a milujících silách. Nic si nevyčítejte, všecko vím, všecko cítím, všecko čtu ve Vašich srdcích.

Je dnes krásný den. Jste někde na poli či v zahrádce. Cítíte jako já tu vůni a krásu? Jako bych to dnes tušila. Byla jsem na procházce, na vzduchu s fluidem jara, s fluidem tepla, záře, vůně a vzpomínek. Nahého nervu duše se teple a jemně dotýkala poezie všednosti. Vůně vařených brambor, kouř, cinkot lžic, ptáci, obloha, život. Život každodenního tepu. Mějte jej rádi, mějte se rádi, učte lásce, hajte lásku, šiřte lásku. Abyste pocítili krásu

jeho samozřejmých darů jako já, to si přeju. Abyste dovedli přijímat a rozdávat.

I dnešní odpoledne je krásné, cítím tolik žhavosti a lásky, tolik víry, tolik odhodlání, že rozevírám náruč, vztahuji ruce, abyste ji pocítili, abyste ji přijali. Nebojím se budoucího. I když jsem chybovala a ubližovala, vždy jsem cítila nutkání k dobrému, vznešenému, lidskému. Celý můj život byl krásný. Vroucí, věřící, bojující a vítězící. Vy jste byli jeho požehnáním. Ty, moje mamičko-ovečko, můj otče, má sestro a Jožinku, moje stařenko a tetičko! Vy všichni, které jsem milovala a kteří jste mě měli rádi! Milovaní lidé, milý živote a světe!

Klekám před Vás, Vy nejdražší z mého života, prosím o lásku a odpuštění. Prosím o odpuštění všeho a všechny, komu jsem kdy ublížila. Na cestě za člověkem-ideálem jsem mnohdy zbloudila, jen v srdci zůstávala víra a v očích touha. Líbám Vám ruce a děkuji z celého srdce svého, z celé duše své v nejvážnější chvíli svého života. Neskrápím je slzami, ne, polévám je úsměvem lásky, díků a smíření a prosím také o úsměv. Políbení na rty Tobě, mamičko a tatíčku, Tobě, má milovaná děvečko a chlapečku, Vám, Vy moje stařenko a tetičko. Těšte se, milujte se. Pozdravujte! Pozdravuji a přeji všem lidské štěstí hluboce a upřímně.

„Vám poděkování a lásku Vám, kéž zněly by jak zvony!"

Vaše milující dcera

Marie Kudeříková

Požádala jsem ještě o dovolení napsat několik slov, která jsou přiložena k řádnému dopisu z Breslau, Kletschkaustraße 31.

Co zbývá říci, milovaní? Co Vám mohu o sobě více vyprávět? Znáte mě, vždyť jsem a zůstávám Vaší dcerou, Vaší krví. Zbořili jsme zeď, která se mezi nás postavila, a stojíme tváří v tvář, ruku v ruce, srdce v srdci, mysl v mysli. Nechoďte, prosím, truchlit na hrob mé památky.

Na ní ať vykvétá vždy jen radost a úsměv, potěšení. Prosím, aby neochromovala chuť k životu, ale aby ji posilovala a povzbuzovala. Každá vzpomínka, každá myšlenka!

Přišel právě pan farář. Pohovořili jsme si od srdce jako člověk k člověku. Prozkoumala jsem znovu v nejvážnějším okamžiku vše, co tvoří mé já, a shledala pravdivým. Nebojte se o mne. Pojem mé spravedlnosti je čistý a vznešený, obstojí, protože přináší lidem dobro. Neplačte, nezoufejte, ale žijte, milujte a radujte se! Tolikrát jsem opakovala slova lásky, že by znělo dutě, kdyby vážnost okamžiku mi nedávala nejvyšší oprávnění!

Přerušuji. Mé věci, prosím, si vyžádejte zde! Pravděpodobně v mém vězení na Freiburgstraße 5. Kdybyste je tam nedostali, poptejte se (lépe ústně než písemně) zde, Kletschkaustraße 31, Breslau 10. Říkají mi, že mohu také své vlasy přibalit, to snad je dostaneš, mamičko! Žádej je a řekni, že mi to dovolili, ba navrhli. Dostanete-li také jiné pozůstatky, nevím. Nebojte se, nestrachujte! Všichni jsou ke mně hodní, ba mohu říci jemní. Vždyť jsou to také jen lidé s lidským cítěním. Říkají mi, že mám nervy a odvahu, tož se nebojte, nezoufejte! Už jsem Vám psala několikrát, snad že lidé kolem mne cítili, že chci a přeji jen dobré, opláceli mi stejným. V tichu měsíců jsem mnoho přemýšlela, mnoho vzpomínala. Kdysi se mi zdálo nemužné litovat. Dnes pokorně, vroucně lituji všeho, čím jsem komu ublížila. Lituji všeho, co bylo v mém jednání špatného a chybného, těším se z dobrého.

(Vymazáno cenzurou)... stateční. Sblížil nás společný úděl. Pozdravujte jejich rodiče, děkuji jim a mám je ráda! Prošla jsem těmi měsíci všemi úseky svého života. Zlobila jsem jako děcko (odpusťte!), dováděla a hrála si. Chodila do školy a prožívala znovu její vážné i veselé momenty. Prošla znovu celým procesem svého citového i rozumového dospívání a vyzrávání. Závěry znáte, vyplývají jasně z prožitého.

Nikdy nikomu jsem nelhala a měla vždy ráda, komu jsem o lásce hovořila. Všechny Vás pozdravuji a líbám, tisknu

ruce a přeji štěstí. Budete-li šťastni v životě Vy, já se ho ráda zřeknu, bez závisti, bez stesku, s nadšením pro Vás. Poděkování a lásku Vám, kéž zněly by jak zvony!

Jsem s Vámi, byla jsem s Vámi, budu s Vámi. Vyprávěla bych Vám něco veselého, abyste pocítili, že jsem naprosto, naprosto klidná. Bojím se jen, aby to v tomto okamžiku nevyznělo cynicky. To jsem nikdy nebyla. Choulím se do Tvé náruče, moja mamičko, bolesti, má ovečko! Tisknu se k Tobě, drahý otče, buď, prosím, oporou mé matky, jako jsi jí byl. Děkuji a líbám znovu Vaše ruce. Co Tobě, má panenko? Mluvívala jsem k Tobě často ve svých dopisech, porozumělas? Malý, drahý Jožinku! Moje statečná stařenko, za všecko Vám děkuji, a Ty, drahá tetičko, mi zůstaneš vzorem trpělivosti, svatosti.

Pamatujete na mou maturitu? Vzpomínáte, že jsem se nikdy nebála a nelekla žádné zkoušky, žádné životní situace? Strach, tréma, plachost, úzkost vždycky vyprchaly v rozhodném okamžiku, ve kterém už byla jen pevnost, rozhodnost a přímé zření! Podobně je tomu i dnes, věřte tomu. Vždyť jsem bojovala a umlčovala dravý nepokoj nejistoty, stesk, bolest a touhu ... (Vymazáno cenzurou) ... památce zanechávám kousek této houževnatosti.

Vše ustalo, zmlklo, blíží se jen onen rozhodný okamžik. Jste doma? Vracíte se z vinohradu, ze zahrádky, od včeliček? Jsem s Vámi, cítíte? Chtěla bych položit své ruce jako štít na Vaše srdce, ztlumit ránu, kterou Vám zasadí má zpráva. Budu tak vždycky s Vámi, neopustím Vás.

Píši celé odpoledne. Musím přerušovat při vyřizování posledních formalit.

Nic mne nelitujte, neplačte! Vím, že byste to podstoupili rádi za mne, ale ne, já mám sílu unést svůj osud, život, který byl také mým dílem. To jsou jen nutné, neodvratné důsledky.

Nepřišlo mi ještě Vaše přání k narozeninám, ale já vím, s jakou láskou jste vzpomínali, co jste mně a sobě přáli. Všecko vím! Památky na mne umístěte tam, kde budu moci slyšet tep života. Odkud se budu dívat na Vaše kroky, upozorňovat, varovat, vést. Odkud se budu moci s Vámi radovat, povzbuzovat.

Pan farář se přišel ještě podívat.

Miluji, odcházím s vírou, pevnou vírou. Vaše milující dcera

Marie Kudeříková

Pozdrav všem. Odpuštění. Dík. Lásku. Jsem s Vámi. Vám poděkování a lásku Vám!

M. K.

Odcházím beze strachu!

Vlasy jsem sama vázala. Poslala jsem po nich vzkaz a políbení. Budou přibaleny k mým věcem, o které požádejte!

Zlomky života a myšlení byly napsány Marií Kudeříkovou v době od 7. prosince 1942 do března 1943 v cele smrti ženské věznice ve Vratislavi. Patří k těm několika textům z druhé světové války, v nichž je literatura natolik prostoupena životem, že jsou setřeny poslední zbytky hranic mezi nimi. Nevnímáme je jako umělecké dílo, ale jako svědectví a bezprostřední výraz niterného zápasu čistého, statečného člověka, a zároveň si uvědomujeme, že jen básnické, umělecké poznání, vtěleno v pravdivé slovo, mohlo tak silně umocnit působnost tohoto lidského dokumentu. Marie Kudeříková psala Zlomky života pro své přítelkyně, Jarku a Vítězku, které byly uvězněny spolu s ní ve Vratislavi, a pro rodiče, sestru a malého bratra, pětiletého Jožinka; nejednou se v nich obrací i k jiným blízkým, milovaným lidem, ke stařence, k tetičce apod. Využila možnosti, která vznikla na sklonku roku 1942, tj. možnosti písemného kontaktu zprvu s Jarkou a Vítězkou, později i dopisování s rodiči, aniž bylo třeba respektovat měsíční termín, stanovený vězeňským řádem, a aniž bylo třeba dbát na cenzuru. Odtud i dvojí určení a podoba textu — deníkový záznam se proměňuje ve skutečné listy, fiktivní rozhovor v rozhovor skutečný.

Zlomky života a myšlení, „škrabky", jak je sama nazývala, měly pro ni v její samotě — celé týdny byla v cele sama, jen na den k ní přicházela německá „společnice" —, ve chvílích úzkosti a stesku zvláštní význam — spojovaly ji se světem, od něhož a z něhož byla násilně vytržena, poskytovaly jí vnitřní sílu, které jí bylo tolik třeba, a zároveň ji chránily před nepřátelským světem, jemuž jinak byla vydána na milost a nemilost. Marie Kudeříková ve dvaadvaceti letech bilancovala ve „škrabkách" celý svůj život. Vzpomínala v nich na domov, na rodné Slovácko, které milovala, vracela se do kraje a přírody svých dětských i dospělých let, zamýšlela se nad vztahem k matce a k otci, vložila do nich svůj odkaz sestře i lásku k malému ještě bratrovi, k Jožinkovi. V škrabkách rekapitulovala historii jediné lásky svého

mladého života, lásky ke staršímu spolužákovi J. K., s nímž se sama ještě před válkou rozešla. Vzniklo tak dílo ryze osobní inspirace, dílo lyricky básnivé, zvláště v partiích věnovaných slovácké přírodě, probouzejícímu se jaru, kdy ovšem všechno osobní, lyrické v kontextu úvah a v kontextu životní i historické situace nabývá významu zcela nadosobního a obecného. Zlomky života jsou výrazem síly a čistoty oné generace, která dospívala na sklonku třicátých let a pro niž se účast v boji s fašismem stala věcí životní nutnosti a logiky. Jsou svědectvím o boji „za scénou", o mučivém, statečném zápase těch, z jejichž rukou byly vyrvány poslední zbraně a jimž zůstala zbraň jediná — pevný postoj, statečnost a odvaha prožít nezlomeně měsíce samoty a vzpřímeně, jasně projít i poslední cestou — cestou ke schůdkům popraviště. Nic ze slov, vět, nic z poznání a ze svědectví Marie Kudeříkové lety nezplanělo, neztratila se vnitřní pravdivost a přesvědčivost, naopak doba jen zvýraznila a stále ještě zvýrazňuje, jakým bohatým, čistým, krásným člověkem byla Marie Kudeříková.

Marie Kudeříková se narodila 24. března 1921 ve Vnorovech na Slovácku; její otec pracoval na železnici, matka se starala o hospodářství a ve volných chvílích, po večerech, malovala kraslice. Gymnázium studovala Marie Kudeříková ve Strážnici, maturovala za války. Strážnické gymnázium jí dalo hodně, jak pokud jde o vědomosti, tak pokud jde o činorodý, vzdělaný, iniciativní mladý kolektiv. V něm se poprvé začetla do marxistické literatury, poznala hodně z historie, naučila se rozumět umění. Tady vystoupila z pasivity a osamělosti a spolu se dvěma třemi spolužáky stanula v čele studentů.

Po maturitě nastoupila práci v továrně Rico ve Veverské Bítýšce. Pracovala v ilegálním hnutí, pomáhala převádět lidi přes hranice. Když se pro ni Bítýška stala nebezpečnou, přesídlila do Brna; psala letáky a rozšiřovala je, jako členka krajského vedení komunistického Svazu mladých instruovala ilegální trojky aj. V prosinci 1941 byla v Brně zatčena a první výslechy absolvovala na brněnském gestapu; převezli ji do Prahy, do Petsch-

kova paláce, kde prošla mimo jiné i Čtyřstovkou; z Prahy ji poslali k soudu do Vratislavi, dne 16. listopadu 1942 byla ještě se dvěma soudruhy z tříčlenné skupiny ilegální organizace Komunistické mládeže odsouzena k trestu smrti. Po rozsudku ji věznili v ženské věznici ve Freiburgerstraße, zprvu v cele smrti č. 62, na samotce, po několika týdnech ji dali na celu, kde už byla jiná Češka, sedmnáctiletá Julinka, vězněná od svých patnácti let. Po víc než čtyřech měsících, po víc než stu dnech byla pak ve Vratislavi dne 26. března 1943 popravena. Zlomky života a myšlení psala ve Vratislavi, na cele smrti; text Zlomků byl vydán tiskem v roce 1960 spolu s listem, jímž se Marie Kudeříková před smrtí loučila s rodiči, sestrou, bratrem, stařenkou a tetičkou.

To jsou základní věcné údaje o Marii Kudeříkové a o textu Zlomků života. Text sám však říká daleko, daleko víc o Marii Kudeříkové, o její generaci, o komunistické mládeži; je protestem a obžalobou fašismu a jeho násilných činů na lidech; je svědectvím o touze mladých po životě, o jejich žíznivé radosti z každého, byť nepatrného poznání, zároveň však podává svědectví o odhodlání bojovat i tehdy, když už slova, jednotlivé činy nestačí, kdy je třeba obětovat vlastní život.

Marie Kudeříková i ve vězení dokázala dát svému životu smysl; ve Zlomcích života a myšlení vyjádřila své pojetí života a světa a odevzdala je lidem, kteří jí stáli před zatčením a po zatčení nejblíže: rodičům a Jarce a Vítězce, s nimiž se poznala ve vězení.

Škrabky mají několikerou významovou vrstvu. Především je v nich obsaženo Maruščino pojetí života a člověka; zachycují její pohled na svět, kritéria, podle nichž třídí a hodnotí. A je to pohled oproštěný od všeho přídavného, rozptylujícího, Marie se ptá po smyslu lidského konání, po charakteru vztahů mezi lidmi, nejde jí o idealizovaný obraz nebo představu, ale o to zachytit a srozumitelně vyjádřit sumu své dosavadní zkušenosti, své praxe i teoretického poznání. V dopise adresovaném sestře je její pojetí smyslu a řádu života vysloveno takto: „Miluj, pomáhej, postav svět vezdejší, lidské spravedlnosti. A kdo

postaví se v cestu tomuto cíli, toho znič! Použij meče, kterým lidstvo krvavě potlačovalo, ve jménu této věci. Není možno úsměvem zabít dravce, ale jedině zbraní! To je naše vyznání. Lidské, účinné, pozemské!"

Marie prožívá materialistickou filozofii, kterou poznala v díle Marxově a Leninově, kritizuje nesmiřitelně, ostře, až nenávistně idealismus. Je stoupenkyní „pozemskosti", uvažuje reálně, věcně, racionalisticky, aniž by ovšem ztratila smysl pro krásu, pro hluboký cit, pro básnický obraz. Jen nesnáší nepravdu, falešný výklad věcí a jejich vztahů, jen nesnáší interpretaci skutečna, která lidi ohlupuje, zastírá jim podstatu, místo aby jasnila zrak a učila je žít v souladu s životními zákonitostmi, v souladu s logikou života i historie.

Neustále se vrací k otázce náboženství, k otázce osobně, bolestně procítěné a prožité. Slovácká vesnice, Maruščina rodina, prostředí, v němž vyrůstala, byly tradičně hluboce náboženské, Maruška je svým ateismem překvapila i zranila. Nechápali ji, zdálo se jim, že se odcizuje kousku země, z něhož vyšla do světa. Její matka nacházela v těžké, kruté době v náboženství, ve víře v boha útěchu, posilu a snad ještě víc, získala naději, že smrtí nebude rozloučena s milovaným dítětem navždy, že zhyne „jen" tělo, ne duše. Proto se zřejmě opakovaly v dopisech i při setkáních prosby o Maruščin návrat k víře. Jak citlivě, něžně, zároveň však rozhodně odmítá Marie Kudeříková v tomto směru kompromis, odmítá vyřknout slovo, které by neodpovídalo skutečnému niternému převědčení, nemůže prostě říci „věřím", když všechno její poznání už dávno přijalo materialistický komunistický světový názor. Spatřuje v náboženství idealistickou formu společenského vědomí, historicky zdůvodněnou, v 20. století však už překonanou, naprosto nepravdivou. Polemizuje s tezí o příbuznosti komunismu a křesťanství, ukazuje na jejich principiální filozofickou odlišnost, odpověď na etické problémy hledá a nachází v realitě, v materialismu, ne v idealismu. Stačí jen připomenout si, jakými iluzemi, peripetiemi procházelo vědomí našich lidí po pětačtyřicátém roce, jak např. zkazky o blízkosti křesťanství a komu-

nismu zněly lákavě a obrušovaly hroty ideologických střetnutí, a okamžitě si uvědomíme hloubku Maruščina filozofického marxistického vzdělání, její naprosté, bytostné ztotožnění se s marx-leninskou filozofií — tak jasné, přesvědčivé a přemýšlivé jsou její argumenty. Znalost teorie se u ní prolíná s bystrým, pronikavým úsudkem, s čistým myšlením, nacházejíc v něm zvlášť úrodnou, dobrou půdu.

Maruščino osvobození se od náboženství, tón oněch partií, v nichž píše o materialistické a idealistické filozofii, říkají hodně o proměnách, jimiž prošel její vztah k domovu. Byly jistě chvíle napětí mezi dospívající dcerou a rodiči, existovaly okamžiky, v nichž se Maruška domovu vzdalovala, ovšem jen proto, aby se mu nakonec přiblížila v daleko intenzívnějším, láskyplném vztahu. Pochopila své lidi, pochopila své Slovácko, spontánní, vřelý cit se obohatil o složku rozumového poznání, o pochopení souvislostí a kořenů, z nichž povaha tradice a nazírání na svět vyrůstaly. V lásce k matce, otci, sestře a bratrovi nalezla nakonec nejbezpečnější zdroj jistoty a síly, spočinula v ní uklidněná, vědoma si krásy a hodnoty domova. Poslední měsíce jejího života jsou jediným monologem adresovaným domovu, přerušeným jen ve chvílích, kdy si právo na ni uzurpuje vězení, jeho řád. Maruška žije v mysli jen uprostřed svých lidí, vzpomínka na kraj, jímž se toulávala jako dítě, drobné příhody z mládí, imaginární rozhovor s matkou, s otcem, se sestrou, jejich dvě návštěvy ve vězení, dopisy, které za ní přicházely — jen v nich je její přítomnost, v nich skutečně žije i ve vězení, v nich nachází bezpečnou ochranu před neklidem, smutkem... A i my dnes chápeme „škrabky" i Marii Kudeříkovou jen v souvislosti s její láskou k domovu; její kontakt s lidmi a s lidskou skutečností tehdejší i dnešní se realizuje prostřednictvím její lásky k lidem nejbližším, přes její vztah k domovu.

Zlomky života a myšlení byly psány v době „zkoušky a duchovní samoty", jejich vedoucím leitmotivem je bezprostřední blízkost smrti, vědomí, že kterýkoliv z příštích pátků může být odvolána z cely k prokurátorovi — aniž by

se do cely vrátila. Marie Kudeříková začíná psát Zlomky měsíc po rozsudku, vyřazena z běžného života věznice, odloučena od přátel, které získala už ve Vratislavi a v Praze. Zaznamenává, jak na ni první hodiny doléhaly úzkost, opuštěnost a touha po milých lidech, necítí však hrůzu ze smrti, z násilné smrti. Sama odpovídá na otázku, proč tomu tak je, proč se nestala lhostejnou, proč neotupěla jako mnozí jiní — je tomu tak „vlivem ideje", díky vyrovnaným, zaplaceným účtům. „Je na mém stavu něco tak hrozného? Já umírám za dobrou věc — vy zemřete též — zdali také s vyrovnanými, spravedlivě zaplacenými účty? A to je u mne hlavní věc. Ne kdy, ale jak, po jakém životě." A čím víc se začítáme do řádek Zlomků, tím víc chápeme, jaký smysl a význam „škrabky" měly pro ni samotnou. Paralyzovaly napětí, v němž žila, pomáhaly jí hromadit síly i „ke rvačce se sebou". Marie Kudeříková si v nich nebo především díky nim vytvořila atmosféru, v níž neexistovala rezignace, ale činorodost, v níž pokračovalo intenzívní promýšlení věcí, v níž pulsoval opravdový život. Po celé čtyři měsíce stála vzpřímeně, dívala se jasně, usmívala se, připravena jít na smrt tak, jak má jít bolševik, komunista — i pro posilu ostatním a pro zklamání a na zlost nepřátelům. Nechtěla se už vychýlit ze získaného klidu, procházet znovu momenty naděje a beznaděje, chystala se na smrt přesvědčena, že jen připravený člověk začíná okamžikem smrti žít. „Zemřu ve zlomku života a ještě v tom budu žít, myslet na život."

V listech adresovaných Vítězce se nejednou objeví tón úzkostného, zvláštního, nevyslovitelného napětí. Jen si všimněte, jak je denně večer unavena, jak je i fyzicky oslabena; přežít pátek, den, v němž se popravovalo, znamenalo projít namáhavými, vyčerpávajícími hodinami, napětí bylo nesnesitelné, stupňovalo se, každá smrt byla předzvěstí smrti vlastní. Nejednou jsou vzpomínka, úvaha, svěží rytmus listů porušeny jednou dvěma větami, v nichž vzkřikne úzkostlivě, bolestně člověk, mladý člověk, který poznal, jak má žít — žít nebude, nesmí! Jen si všimněte, jak rozjitřeně, vzrušeně vnímá jaro, uzavřena přitom v cele, u stolu, jen s možností krátké denní vycházky! Marie

Kudeříková přece sama označuje své Zlomky života za psané „v době zkoušky a duchovní samoty“. Nemůže se soustředit na básničky, nevybavuje si v paměti jejich verše, napadají ji však písně, národní písně, jejichž nápěv nese s sebou i slova, věty, celý verš.

Nalézt vnitřní sílu, soustředit se na život, k věcem, které ji připravovaly na smrt, aby ze souboje s ní vyšla vítězně, to všechno mohla Marie Kudeříková jen díky své jasné, čisté povaze, díky svému bytostnému ztotožnění s tím, oč zápasila. Nebylo v ní jediného stínu pochybnosti o správnosti cesty, kterou šla — kdyby měla možnosti znovu se rozhodovat, volila by stejně — komunismus, boj proti fašismu.

Maruška hledá ve své minulosti situace, okamžiky, v nichž se nezachovala dobře, kdy podlehla sobectví nebo kdy nerespektovala dostatečně cit druhého, je i nyní pravdivá a ve vztahu k lidem nezměněně zodpovědná. Analyzuje své pocity i postoje, rekonstruuje vztah k matce, nevyjímajíc chvíle, kdy si neporozuměly, kdy mlčely, když bylo třeba tolik říci. Je přesvědčená, že sestra bude mít život o to snazší, že rodiče už mnohé ze svých předsudků, z konvencí opustili díky Marii, díky styku s mládím, které s ní vtáhlo do jejich životních zvyklostí. Maruška nachází pravdivá slova pro postižení psychologie lidí, píše o tom, co bylo, i o tom nedobrém, beze stopy nenávisti nebo závisti, nanejvýš se objevuje smutek, tklivá touha po návratu k živým, opravdovým lidem, na milované Slovácko, k práci, kterou si zamilovala a v níž by nyní mohla realizovat zkušenosti, nové poznání. Jak přesné je vykreslení jejího vztahu k J. K., od prvního okouzlení, od poznání, že za nalezení smyslu života vděčí jemu, jeho znalostem, jeho komunistickému přesvědčení, až po pokus nalézt a přesně i přesvědčivě vyjádřit, proč se s J. K. nakonec rozešla. Vztah k němu jí dával posléze jen dvě možnosti — buď se vzdát sama sebe, ve všem se poddat druhému, přijímat jej i v momentech, kdy bylo zřejmé, že nejedná správně, že se jeho životní praxe rozchází s přijatými zásadami — nebo se pokusit svazek zlomit. Marie Kudeříková nechtěla ani nedovedla jednat

jako člověk, který je slabý k podrobení se i k rozchodu, našla v sobě sílu k rozchodu, pro lidi kolem ní nepochopitelném. A Bětušce vypisuje svou představu o lásce, o vztahu ženy a muže, podtrhujíc nutnost přítomnosti dvojího faktoru — duševního spříznění a fyzického sblížení, učí Bětušku rozpoznat předsudky a konvenci a odmítnout je.

A tak se nám pomalu skládá obraz Marie Kudeříkové, něžné a skromné ženy — dívky, žijící bohatým a složitým duchovním životem. Její Zlomky života a myšlení jsou pohledem na válku a na protektorát z jiné strany, jsou svědectvím lidského zápasu v podmínkách nacistického vězení, kdy už nebyla naděje na záchranu, kdy se každým dnem, každou nocí blížila neúprosně hodina smrti. Je v nich obsaženo drama a napětí tehdejší zlé, kruté doby, vrcholný moment střetnutí člověka s fašismem, s ideologií a praxí násilí, zločinu, nelidskosti ve vyhraněné, vrcholné podobě. Zlomky života jsou lyrickou zpovědí dvaadvacetileté dívky odsouzené k trestu smrti, zároveň však psychologicky analyzují postoj člověka tváří v tvář smrti a přecházejí ve filozofickou reflexi v místech, v nichž se dotýkají problémů ideologických, války i umění. Vyjevují logiku vývoje Marie Kudeříkové i logiku života statečného, čistého člověka, logiku doby i logiku zápasu s fašismem.

Jméno Marie Kudeříkové se v šedesátých letech stalo světoznámým; vyslovuje se dnes spolu se jmény Julia Fučíka, Anny Frankové. Je však zároveň s nimi nezaměnitelné, osobnost této mladé, krásné, statečné ženy patří k obrazu nejstatečnějších lidí své doby, tlumočí svědectví a poselství tisíců dalších lidí stejného osudu a stejného postoje. Jestliže její Zlomky života vkládáme dnes do rukou mladým čtenářům, pak tak činíme s nadějí, že slova Marie Kudeříkové přijmou jako slova přítele, mladého soudruha, jako poselství schopné přispět i dnes k pravdivé orientaci jejich vztahu ke světu a k lidem. Věříme, že přispějí k nalezení pravdivého a aktivního postoje k dnešku a k socialistické ideologii.

HANA HRZALOVÁ

ZLOMKY ŽIVOTA

Marie Kudeříková

Doslov napsala dr. Hana Hrzalová
Ilustrace, přebal, vazba
a grafická úprava
Dagmar a Pavel Bromovi
Vydala Mladá fronta, 3500. publikace
Edice Boje, svazek 168
Odpovědný redaktor Václav Erben
Technická redaktorka Silva Hofmanová

Vytiskl Mír, n. p., závod 1 v Praze
8,14 AA, 8,31 VA. 3. vydání
/v MF 2./
140 stran. Praha 1975
Náklad 12.000 výtisků
601/22/85,6 13/33 23-005-75
Cena váz. Kčs 19,—

